

ingediend op **844** (2020-2021) – Nr. 35
28 maart 2022 (2021-2022)

Onderzoek

naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden
op de Oosterweelwerf
en de gevolgen voor de volksgezondheid

Verslag van de hoorzitting

namens de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS
uitgebracht door Tinne Rombouts, Willem-Frederik Schiltz
en Mieke Schauvliege

van 7 februari 2022
met de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM),
de voogdijminister en de ministers
bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving
uit de zittingsperiode 2014-2019

Documenten in het dossier:

- 844** (2020-2021) – Nr. 1: Motie
- Nr. 2 en 3: Amendementen
- Nr. 4: Tekst aangenomen door de plenaire vergadering van de motie
- Nr. 5 t.e.m. 34: Verslagen van de hoorzittingen

Samenstelling van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS:

Voorzitter: Hannes Anaf.

Vaste leden:

Koen Daniëls, Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Joris Nachtergaele, Freya Perdaens;

Bart Claes, Chris Janssens, Stefaan Sintobin;

Stijn De Roo, Tinne Rombouts;

Gwenny De Vroe, Willem-Frederik Schiltz;

Imade Annouri, Mieke Schauvliege;

Hannes Anaf.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

Op 16 juni 2021 nam het Vlaams Parlement een motie aan tot uitoefening van het recht van onderzoek naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden op de Oosterweelwerf en de gevolgen voor de volksgezondheid. De installatievergadering van de onderzoekscommissie vond plaats op 25 juni 2021. Haar opdracht liep tot 31 januari 2022 en werd op 26 januari 2022 verlengd tot 18 maart 2022. In deze periode werd een reeks openbare hoorzittingen gehouden met experts en getuigen.

Hoorzittingen met experts:

2 juli 2021	Jacob de Boer en Wim De Coen
2 juli 2021	Nicolas van Larebeke, Jamie C. De Witt, Greet Schoeters en Ilse Loots
9 juli 2021	Juan D. Piñeros Garcet, Jan de Vos en William Leys
9 juli 2021	Arjen Wintersen
16 juli 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
20 augustus 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
27 augustus 2021	Isabelle Larmuseau en Geert Van Calster
27 augustus 2021	essenscia, VVP en VVSG
30 augustus 2021	Lucas Bergkamp

Hoorzittingen met getuigen:

3 september 2021	3M
6 september 2021	vakbondsafvaardiging en arbeidsgeneeskundige dienst van 3M
15 september 2021	THV RoTS
24 september 2021	Lantis
1 oktober 2021	OVAM
8 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling GOP
15 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling Handhaving
22 oktober 2021	VMM
29 oktober 2021	VITO
29 oktober 2021	Jan Tytgat
8 november 2021	agentschap Zorg en Gezondheid
19 november 2021	Departement Mobiliteit en Openbare Werken
19 november 2021	Grondbank vzw
26 november 2021	THV RoTS, Lantis en Jan Tytgat
3 december 2021	3M
10 januari 2022	gemeente Zwijndrecht
14 januari 2022	provincie Antwerpen
14 januari 2022	stad Antwerpen
17 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2014-2019
21 januari 2022	André Van de Vyver en Jan Van Rensbergen
24 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2019-2024
7 februari 2022	OVAM, de voogdijminister en de ministers bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving uit de zittingsperiode 2014-2019

Op basis van deze hoorzittingen werd door de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS een eindverslag opgesteld.

Hierna volgt het tussentijdse verslag van de hoorzitting van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS van 7 februari 2022 met de OVAM, de voogdijminister en de ministers bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving uit de zittingsperiode 2014-2019 met als getuigen:

- Henny De Baets (administrateur-generaal OVAM);
- Ann Cuyckens (afdelingshoofd OVAM);
- Johan Ceenaeme (adviseur-ingenieur OVAM);
- Zuhail Demir (Vlaams minister van Justitie en Handhaving, en Omgeving);
- Ben Weyts (voormalig Vlaams minister van Mobiliteit en Openbare Werken);
- Joke Schauvliege (voormalig Vlaams minister van Omgeving).

Het verslag van deze hoorzitting is een geredigeerd woordelijk verslag dat aan de getuigen ter goedkeuring werd voorgelegd. De opmerkingen, rechtzettingen of aanvullingen van de getuigen werden als voetnoten vermeld.

Deze hoorzitting kwam tot stand door een dubbele reactie van de OVAM. Reeds na de hoorzitting met de OVAM op 1 oktober 2021 had zij vragen bij de bewoordingen die haar werden toegeschreven en vroeg zij de bronnen op. Daarvoor werd doorverwezen naar de betrokken instanties. Op basis van de aldus bekomen informatie richtte de OVAM op 14 en 21 januari 2022 een brief aan de onderzoekscommissie die betrekking had op de naar haar eigen zeggen foutieve voorstelling van de risicobeoordeling door OVAM in 2017. Vervolgens, na de hoorzitting van 24 januari 2022, richtte de OVAM op 26 januari 2022 opnieuw een brief aan de onderzoekscommissie waarbij zij protest aantekende tegen de verklaringen van minister Zuhail Demir en de voorstelling van zaken als zou de OVAM in dit dossier haar taken hebben verzuimd.

De gebruikte presentatie en de vermelde brieven van de OVAM zijn terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

**Verslag van de hoorzitting van 7 februari 2022
met de OVAM, de voogdijminister en de ministers
bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving
uit de zittingsperiode 2014-2019**

De voorzitter: Goeiemorgen en welkom op deze nieuwe zitting van de onderzoekscommissie PFOS-PFAS. Vandaag houden we een hoorzitting met mensen die hier allemaal al eerder geweest zijn. We hebben vorige maandag in de regeling der werkzaamheden van de onderzoekscommissie besloten om nog een nieuwe hoorzitting te houden om de mensen van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM), minister Zuhal Demir en gewezen ministers Ben Weyts en Joke Schauvliege met elkaar te confronteren. Dat is naar aanleiding van een aantal aangetekende brieven die de OVAM na de voorbije twee zittingen verstuurd heeft. Het is voor alle duidelijkheid niet de bedoeling dat we de zittingen met de OVAM, de voormalige Vlaamse Regering en de huidige Vlaamse Regering helemaal overdoen, wel om in te zoomen op de vraag waarom die brieven verstuurd zijn en de elementen die daarin staan. Ze slaan immers op de heel cruciale periode september-oktober 2017. Het is belangrijk om daarop te focussen en na te gaan of daar nog zaken over moeten worden uitgeklaard. Dat is de bedoeling van de hoorzitting van vandaag.

We gaan iedereen opnieuw een openingsstatement laten maken. Ze hoeven niet opnieuw de eed af te leggen, want behalve minister Demir heeft iedereen de eed al afgelegd. Minister Demir hoeft de eed niet af te leggen, omdat ministers tijdens de uitoefening van hun mandaat geen eed kunnen afleggen vanwege de grondwettelijke bescherming.

We starten met een openingsstatement van de OVAM. Zij zal toelichten waarom ze de brieven verstuurd heeft en wat de belangrijkste elementen daarin zijn. Ik geef nog even aan dat de delegatie van de OVAM vandaag bestaat uit mevrouw Henny De Baets, administrateur-generaal, mevrouw Ann Cuyckens, afdelingshoofd, en de heer Johan Ceenaeme, adviseur-ingenieur.¹

Henny De Baets: Geachte ministers, voorzitter, leden van de onderzoekscommissie, goeiemorgen, bedankt voor de uitnodiging voor de zitting van vandaag waarvan, aldus de uitnodiging, de inhoud zich inderdaad beperkt tot de feiten aangehaald in de drie brieven die de OVAM nog nastuurde na de hoorzitting van 1 oktober 2021. Het betreft dus de brieven van 14 januari, 21 januari en 26 januari 2022.

Ik wil even het waarom en de inhoud van deze brieven duiden. Vier maanden geleden vond hier de elf uur durende eerste hoorzitting van de OVAM plaats. En zoals uitdrukkelijk is opgenomen in het geredigeerd woordelijk verslag van uw onderzoekscommissie, het proces-verbaal van de hoorzitting van 1 oktober 2021, bladzijde 71 stelde het geacht lid, mevrouw Tinne Rombouts me de vraag of ik op de hoogte was, en zij citeerde uit het verslag van het politiek stuurcomité als volgt: "De OVAM concludeert uit dit bijkomend onderzoek dat met vandaag gekende gegevens er geen enkel risico kan zijn voor de mens. De gemeten waarden op de site 3M en in de onmiddellijke omgeving zijn tientallen keren lager dan de vandaag gehanteerde minimumdrempel voor de mens, hierbij rekening gehouden met het feit dat de gemeten vervuiling sterk afneemt al naar gelang men naar de buitenrand van de cirkel gaat en het woongebied van Zwijndrecht aan de buitenrand van de cirkel gelegen is, maakt dat er nu al met zekerheid gezegd kan worden dat hier geen gevaar dreigt voor de mens."

¹ Het proces-verbaal werd door de OVAM gelezen, verbeterd en bevestigd, onder uitdrukkelijk voorbehoud voor wijziging of aanvulling na kennisname van stukken die tot op heden niet aan de OVAM meegedeeld zijn.

Het proces-verbaal vermeldt vervolgens in cursief en tussen haakjes, en ik citeer opnieuw: “(*Henny De Baets schudt neen*).”

De OVAM kon in de duizenden bladzijden tellende dossierstukken geen enkel stuk terugvinden waarin dit citaat te lezen stond. Bijgevolg verzocht de OVAM op 6 oktober 2021 uw onderzoekscommissie om een afschrift te krijgen van het betrokken stuk waaruit geciteerd werd. Dit werd door uw commissie op 12 oktober 2021 geweigerd. Op aangeven van uw commissie verzocht de OVAM dan op 28 oktober 2021 de Vlaamse minister-president als voorzitter van het politiek stuurcomité, om een afschrift van de notulen van het politiek stuurcomité Oosterweelverbinding van de jaren 2017-2018.

De minister-president stuurde blijkbaar vervolgens onze vraag door naar minister Lydia Peeters en deze bezorgde ons dan op 16 november 2021, en ik citeer, “de gevraagde verslagen voor de periode 2017 en 2018. Het betreffen in totaal vier verslagen.” De minister voegt eraan toe dat deze verslagen door Lantis ook zijn bezorgd aan de onderzoekscommissie PFAS-PFOS van het Vlaams Parlement.

Na onderzoek van de aldus eindelijk bekomen notulen van het politiek stuurcomité heeft de OVAM dan moeten vaststellen dat het betrokken citaat voorgelezen door mevrouw Rombouts in geen enkel van de aan de OVAM overgemaakte verslagen van het politiek stuurcomité 2017-2018 te lezen is. De OVAM heeft zich dan opnieuw tot uw commissie gericht om een afschrift te krijgen van het door het geacht lid, mevrouw Tinne Rombouts, geciteerde verslag van het politiek stuurcomité, of in voorkomend geval, van enig ander document waaruit dit citaat werd voorgelezen.

Deze vraag heeft uw commissie voor verder gevolg aan de voorzitter van BAM/Lantis verzonden waarna de OVAM uiteindelijk op 12 januari 2022 per e-mail van de voorzitter van Lantis afschrift bekwam van diens e-mail van 29 september 2017, gericht aan de leden van het politiek stuurcomité, de kabinetschefs en talrijke cc, met daarbij een nota, niet gedateerd doch wel genaamtekend, eveneens gericht aan de leden van het politiek stuurcomité getiteld ‘Dossier PFOS-PFAS, bedrijf 3M’.

Twee dagen later, dus na ontvangst van die stukken, op 14 januari 2022, stelt de OVAM in de eerste aangetekende brief waarvan de inhoud voorwerp is van de huidige confrontatie: “Na eerste analyse stelt de OVAM vast dat de door het geacht lid, mevrouw Tinne Rombouts, geciteerde conclusie NIET door de OVAM doch door de voorzitter van de BAM is verwoord, dat deze verwoording NIET strookt met de werkelijkheid van de door OVAM geformuleerde mening (die eveneens wordt geciteerd), en dat kennelijk de conclusie zoals verwoord door de voorzitter van de BAM intrinsiek inconsistent is met het door hemzelf geciteerde “citaat van de OVAM”. Deze interne contradictie blijkt onweerlegbaar uit volgende weergave uit het bekomen document.”

Bladzijde 1, laatste paragraaf van het document: “De OVAM concludeert uit dit bijkomend onderzoek dat met de vandaag gekende gegevens er geen enkel risico kan zijn voor de mens. De gemeten waarden op de site 3M en in de onmiddellijke omgeving zijn tientallen keren lager dan de vandaag gehanteerde minimumdrempel voor de mens. Hierbij rekening gehouden met het feit dat de gemeten vervuiling sterk afneemt al naar gelang men naar de buitenrand van de cirkel gaat én het woongebied van Zwijndrecht aan de buitenrand van de cirkel gelegen is, maakt dat er nu al met zekerheid gezegd kan worden dat hier geen gevaar dreigt voor de mens.”

Bladzijde 2, §2: “op citaat de conclusie van de OVAM: Tijdens de bespreking van 21 september jl. vroeg u feedback over de onderzoeksresultaten die u de OVAM bezorgde. Gebaseerd op de gegevens die vandaag, 27 september 2017 voorhanden zijn, zijn er geen aanwijzingen dat er een direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties. Met name de concentraties in het grondwater, dat de meest kritische blootstellingsroute vormt voor PFAS, vallen ver onder de huidige gehanteerde toetsingswaarden bijvoorbeeld zoals deze in de nota van professor Tytgat worden naar voren gebracht. De resultaten

zoals die vandaag bekend zijn, beperken zich echter tot het terrein van 3M zelf en enkele grote wegen in de omgeving. Hierdoor bestaat er nog onduidelijkheid over de concentraties die aanwezig zijn in de aanpalende woongebieden en de daarbij horende blootstelling van de bewoners. Wil men volledig uitsluitel over deze aanpalende woonzones en deze onzekerheid wegwerken, zijn bijkomende onderzoeksdaten aangewezen ter plaatse. Deze resultaten zullen de huidige resultaten aanvullen en een vollediger beeld geven van het voorkomen van PFAS in deze regio.” Einde citaat van de OVAM.

Met deze aangetekende brief van 14 januari 2022 formuleerde de OVAM uitdrukkelijk alle voorbehoud en verzocht zij uw parlementaire onderzoekscommissie om deze stukken en dit voorbehoud aan het dossier te willen toevoegen. Na grondige analyse maakte de OVAM bij aangetekende brief van 21 januari 2022 uw commissie haar standpunt kenbaar en verduidelijkte zij de toelichtingen, aanknopen bij de aangetekende brief van 14 januari 2022.

Na de hoorzitting van minister Zuhal Demir op 24 januari 2022 heeft de OVAM ten slotte bij aangetekende brief van 26 januari 2022 formeel geprotesteerd tegen de gegeven voorstelling van zaken als zou de OVAM inschattingfouten hebben gemaakt en in dit dossier onzorgvuldig zijn opgetreden. Tot dusver enige duiding bij de context van de brieven die de OVAM stuurde. Hierop zal straks wellicht ten gronde en uitvoerig worden ingegaan, maar ik wil toch eerst nog even enkele bedenkingen meegeven.

Eerste bedenking is dat de conclusie van de OVAM met betrekking tot het risico zoals ik daarnet heb geciteerd, en die het resultaat is van een door de OVAM behoorlijk uitgevoerde risicobeoordeling, onder voorbehoud van de beschikbare gegevens op dat moment en met de heldere aanbeveling voor bijkomende onderzoeksdaten, correct door BAM/Lantis aan het politiek stuurcomité diende te worden gerapporteerd als de conclusie van de OVAM. BAM/Lantis heeft echter een andersluidende conclusie in de mond van de OVAM gelegd met een afwijkende strekking, met name dat de OVAM concludeert dat met de vandaag gekende gegevens er geen enkel risico kan zijn voor de mens, en verder dat er nu al met zekerheid kan worden gezegd dat in het woongebied van Zwijndrecht geen gevaar dreigt voor de mens.

Op het ogenblik van die rapportage door Lantis aan het politiek stuurcomité had de OVAM geen enkele kennis van deze verkeerde voorstelling van haar conclusie. Jarenlang werd aldus een foutieve voorstelling van zaken, in strijd met de feitelijke werkelijkheid zoals deze uit de stukken blijkt, in stand houden. Zelfs tijdens de hoorzitting van uw onderzoekscommissie wordt door meerdere getuigen verklaard en beweerd dat er volgens de OVAM geen enkel risico voor de mens is, wat duidelijk niet strookt met de werkelijke conclusie van de OVAM.

Aldus wordt ten onrechte een foutieve perceptie in stand gehouden die de geloofwaardigheid van de OVAM en het vertrouwen dat zij verdient schade toebrengt. En ik herhaal: het is pas met toepassing van de regelgeving inzake openbaarheid van bestuur dat de OVAM op 16 november 2021 de notulen van het politiek stuurcomité bekomt en vervolgens op 14 januari 2022 de nota van de voorzitter van BAM/Lantis de dato 29 september 2017 aan het politiek stuurcomité, waarin bovenstaande citaten en beoordelingen zijn opgenomen als rapportage aan dit stuurcomité.

Volkomen behoorlijk en terecht heeft de OVAM dan aan uw parlementaire onderzoekscommissie hieromtrent op 21 januari 2022, dus nauwelijks zeven dagen na ontvangst van de betrokken kernstukken, haar formele standpunten kenbaar gemaakt, met afschrift trouwens aan de minister van Omgeving.

Nog jarenlang na 2017 werd onafgebroken een verkeerde voorstelling van zaken gegeven en volgehouden betreffende de beoordeling van het risico door de OVAM, vervat in stukken die de OVAM pas onlangs kreeg bij toepassing van de regelgeving van openbaarheid van bestuur.

Tweede bedenking. Er zal straks ongetwijfeld uitvoerig worden ingegaan op de standpunten ten gronde wat de risicobeoordeling door de OVAM betreft, de beleidsbeslissing tot niet communiceren en het aspect van de ambtshalve bijkomende onderzoeken, alsook op de verstrekking van informatie op verzoek van de minister van Omgeving. Ik wens echter vooraf te benadrukken dat het optreden van de OVAM wordt beheerst door het legaliteitsbeginsel en het opportuniteitsbeginsel zoals dit in een rechtsstaat als de onze past. Ik beklemtoon dit ten eerste omdat hier al werd gesuggereerd dat de eerste regel van het recht zou zijn dat alles wat niet verboden is, toegelaten is. Het tegendeel is waar. De uitvoerende macht en de overheidsdiensten zoals de OVAM mogen slechts handelen binnen de hen toegekende bevoegdheden – zo niet, zouden zij machtsoverschrijding plegen – en met de toegekende finaliteit. Zo niet, zouden zij machtsafwenning plegen.

Ik pas dit meteen toe. In het grondverzet zijn aldus exclusief de bodembeheerorganisaties, met name de erkende verenigingen zonder winstoogmerk, bevoegd om uitvoerbare beslissingen in een concreet dossier te treffen, niet de OVAM. Het grondverzet in het project-Oosterweel, beheerd door BAM/Lantis, is zo'n grondverzetaangelegenheid. In het schorsingsarrest van de Raad van State van 29 december 2021 werd de schorsing van de tenuitvoerlegging bevolen van twee beslissingen van conformverklaring van de vzw Grondbank van 3 december 2021. De OVAM was in deze zaak volkomen terecht geen verwerende partij. In bodemsanering daarentegen is de OVAM exclusief bevoegd om uitvoerbare beslissingen te treffen. Het dossier-3M Zwijsdrecht is zo'n bodemsaneringsdossier waarin 3M de saneringsplichtige voor de uitvoering van de plicht en saneringsaansprakelijke voor de betaling van de kosten is.

Vanaf het begin en onverkort heeft de OVAM haar houding en haar bereidheid tot medewerking steeds en uitdrukkelijk gekoppeld aan het kader en de toepassing van het Bodemdecreet.

Ten tweede beklemtoon ik het legaliteits- en opportuniteitsbeginsel binnen het referentiekader van onze rechtsstaat omdat hier werd gesuggereerd dat de OVAM vrij en zomaar naar eigen goeddunken bodemonderzoeken of onderzoeksdaden zou kunnen uitvoeren. Niets is minder waar. De OVAM dient altijd wettelijk en opportuun te handelen met eerbiediging van de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Het opportuniteitsbeginsel houdt in dat de OVAM voor haar ambtshalve optreden altijd gebonden is door beleidsbeslissingen.

Ik pas dit meteen toe op de drie cruciale elementen van uw onderzoek. Wat het communicatietraject betreft, heeft de OVAM bestendig een correcte houding aangeboden en aangenomen door bereid te zijn om een trekkersrol in het beoogde communicatietraject op te nemen wanneer dit kan kaderen binnen de toepassing van het Bodemdecreet.

Wat ten tweede de politieke beslissing betreft om niet te communiceren, evenals de politieke beslissing dat "de OVAM geen initiatief mag nemen inzake communicatie of erbij betrokken wordt", is een bindende beleidsbeslissing voor de OVAM op het vlak van de opportuniteit om enige ambtshalve handeling te stellen waarbij noodzakelijkerwijze voor, tijdens en na, onlosmakelijk ermee verbonden, communicatie vereist is. Dit is kennelijk het geval met betrekking tot de bijkomende onderzoeken in het bodemsaneringsdossier 3M.

De OVAM ging dan ook naar alle behoorlijk bestuur volkomen terecht niet over tot het uitvoeren uit eigen beweging, van ambtshalve bijkomende onderzoeken. En neen, dit is dus geen kringredenering, wel integendeel, dit is de correcte toepassing van de wet, van de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, van het legaliteitsbeginsel en het opportuniteitsbeginsel in een rechtsstaat als de onze.

Ik kom bij de derde toepassing. Wat de beoordeling van het risico betreft, is de OVAM ook hier gebonden door ditzelfde referentiekader. De OVAM heeft de beoordeling van de

onderzoeksgegevens en van het risico in het dossier 3M te Zwijndrecht verricht op basis van het beschrijvend bodemonderzoek van 3M van 2004-2006, de inzichten vanuit het wetenschappelijk samengesteld risk assessment team bij de uitwerking van het beschrijvend bodemonderzoek (BBO), de inzichten van professor Tytgat, de bestaande procedures opgesteld in samenwerking met de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) en de internationale normeringscontext, voor zover deze toen voorhanden was. En de OVAM heeft naar alle zorgvuldigheid aan BAM/Lantis de volgende risicobeoordeling meegedeeld, waarvan ik nog even de essentie herhaal: gebaseerd op de gegevens van vandaag, 27 september 2017, zijn er geen aanwijzingen dat er een direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties. De resultaten zoals die vandaag bekend zijn, beperken zich echter tot het terrein van 3M zelf en enkele grote wegen in de omgeving. Hierdoor bestaat er nog onduidelijkheid over de concentraties die aanwezig zijn in de aanpalende woongebieden en de daar bijhorende blootstelling voor de bewoners. Wil men volledig uitsluitel krijgen over deze aanpalende woonzones en deze onzekerheid wegwerken, zijn bijkomende onderzoeksdata aangewezen ter plaatse.

Ik kom bij mijn derde bedenking. Dit alles staat in schril contrast met de beweerde inschattingfouten in hoofde van de OVAM met betrekking tot enig vermeend achterhouden, weigeren of niet accuraat bezorgen van de rapporten-Tytgat en een wetenschappelijke studie over eieren van de Universiteit Antwerpen aan haar kabinet. De vraag van het kabinet om de studie van professor Tytgat over te maken werd mondeling en voor het eerst gesteld aan het afdelingshoofd Bodembeheer op 8 juli 2021, niet aan de administrateur-generaal dus. De gevraagde versie werd onmiddellijk, dezelfde dag, bezorgd waarbij voorts diezelfde dag nog bijkomende duiding werd verstrekt, zowel telefonisch als per e-mail, bij de context van het rapport, de erin voorgestelde toetsingswaarden en de vergelijking ervan met de huidige ontwerp-bodemsaneringsnormen. Alle overige versies van het rapport-Tytgat werden in de loop van de daaropvolgende dagen, van 9 tot en met 11 juli, overgemaakt.

Uiteraard kan altijd worden gezegd dat een en ander sneller, in één beweging, volledig enzovoort zou kunnen worden uitgevoerd, doch de OVAM heeft de tsunami aan vragen vanuit meerdere geledingen van het kabinet, naar rechtstreeks en onrechtstreeks meerdere geledingen van de OVAM in de maand juni met een uitzonderlijke collectieve inspanning naar best vermogen beantwoord. Ook is er geenszins sprake van het achterhouden, weigeren van een nog lopende en overigens niet-gepubliceerde studie over eieren van de Universiteit Antwerpen.

Op 10 juni 2021 heeft een medewerker van de OVAM de niet-gepubliceerde studie van 2019 ontvangen, net als het Departement Omgeving en het agentschap Zorg en Gezondheid (AZG). De studie had trouwens betrekking op het bevoegdheidsdomein van deze organisaties. Ze ging over eieren, gekooide slakken enzovoort. Diezelfde dag heeft het kabinet Omgeving telefonisch de studie opgevraagd bij de OVAM. De OVAM stelde alles in het werk om aan dit verzoek constructief gevolg te geven. Na het uitvoeren van een juridische check omwille van een te ondertekenen verklaring op eer 'gebruik data Robin Lasters' heeft de OVAM nog diezelfde dag per e-mail de studie aan het kabinet bezorgd. Achteraf diende vastgesteld dat bij materiële vergissing de bijlage niet was meegestuurd.

De OVAM heeft dan ook op geen enkele wijze informatie achtergehouden, geweigerd of niet accuraat bezorgd aan de minister, noch aan haar kabinetsmedewerkers en deze bewering staat ons inziens bovendien in schril contrast, het weze onderstreept, met de hiervoor aangehaalde wijze waarop de OVAM kennis en afschrift heeft moeten krijgen van cruciale stukken uit het dossier.

De OVAM betreurt tevens dat haar aangetekende brief van 26 januari 2022 die ze verstuurd heeft naar deze parlementaire onderzoekscommissie gelekt werd naar de pers. Samen met de getuigen van de OVAM neem ik afstand van dergelijke lekken en ben ik er volkomen vreemd aan. Zo werken wij niet. Bovendien betreurt de OVAM dat aan deze brief in sommige media ook nog een verkeerde connotatie wordt gehecht alsof de OVAM zou

hebben gezegd dat Vlaams minister van Omgeving, Zuhail Demir, liegt. Quod certe non. Liegen is volgens Van Dale met opzet onwaarheden spreken. Welnu, de OVAM heeft nergens van enige opzet ter zake getuigd, noch verklaard. Integendeel, de OVAM heeft, zoals ik vandaag heb herhaald, aangeklaagd dat sommige uitspraken niet stroken met de werkelijkheid of feitelijke grondslag missen.

Voorzitter, dames en heren commissieleden, de OVAM meent dat met het neerleggen van de drie aanvullende stukken bij het proces-verbaal van verhoor en met de thematische verdiepende nota's die ze heeft bezorgd, alle informatie waarover de OVAM vandaag beschikt, is gedeeld en verduidelijkt, dit met als enige bedoeling om volledige transparantie te creëren voor deze commissie. Wij durven hier in dit glazen huis hopen op een serieuze en objectieve debat en op zinvolle conclusies op basis van feiten en stukken en niet, zoals de voorbije maanden al te vaak gebeurde, buiten dit huis met het vizier op één organisatie en op één persoon. Intussen is immers overduidelijk geworden dat de PFAS-problematiek veel ruimer is dan alleen de bodemproblematiek.

De inwoners van Zwijndrecht en bij uitbreiding van heel Vlaanderen zijn niet gebaat bij discussies tussen politici onderling of tussen politiek en administratie, maar verdienen een duurzame en rechtszekere aanpak. Die kan er enkel komen door een transparante, correcte en accurate samenwerking van alle actoren.

Ik vraag dan ook uitdrukkelijk om de OVAM het vertrouwen te blijven geven en dit op basis van haar expertise en de talrijke belangrijke realisaties die zij gedurende 40 jaar heeft neergezet in binnen- en buitenland. De OVAM wil onverkort verder werken aan haar belangrijke maatschappelijke opdracht inzake bodembeheer. Het zal door omstandigheden niet meer onder mijn leiding zijn maar ik weet, en ik sta er garant voor, dat de organisatie voldoende maturiteit en ervaring heeft en over de nodige knowhow en competentie beschikt om er wezenlijk toe bij te dragen deze complexe problematiek tot een goed einde te brengen. Ik dank u en ik dank vooral de OVAM.

De voorzitter: Mevrouw De Baets, ik betreur absoluut ook het feit dat die brief is gelekt in de pers. We hebben daar vorige week in de commissie ook al een grondig debat over gehad. U had het over de weigering van onze commissie om u de notulen van het politiek stuurcomité en van de dading tussen BAM/Lantis en 3M te bezorgen. Ik wil dat even duiden. We hebben vanaf het begin de, meen ik, correcte houding aangenomen dat het niet aan de onderzoekscommissie is om een soort postbus te spelen tussen verschillende administraties of actoren. We waren toen van oordeel dat het niet aan ons toekwam om die documenten, die men ook onder de belofte van vertrouwelijkheid aan ons had bezorgd, door te spelen en we hebben dan ook naar de juiste mensen verwezen, namelijk degenen die eigenaar zijn van het document. Uiteindelijk is het op die manier gelopen. Ik weet dat het geen intentieproces was, maar dat wilde ik even aangeven.

Henny De Baets: Daar hebben wij alle begrip voor.

De voorzitter: Minister Weyts heeft het woord.

Ben Weyts: Ik zal kort zijn want ik heb geen voorafgaande vragen.

De voorzitter: Minister Schauvliege heeft het woord.

Joke Schauvliege: Voorzitter, leden van de commissie, ik heb de vorige keer een uitvoerige inleiding gegeven met een tijdlijn waarbij ik alle feiten op een rij heb gezet. Ik zal dat niet herhalen. We hebben daar ook heel grondig over gediscussieerd. Ik zou liever tijd maken voor de bijkomende vragen zodat we daar verder kunnen op ingaan.

De voorzitter: Minister Demir heeft het woord.

Zuhail Demir: Collega's, ik denk dat we allemaal goed hebben geluisterd naar de inhoud van de brieven die de OVAM de afgelopen weken heeft gestuurd, ook de brief die ik heb

gekregen. Ik betreur dat die brief gelekt is, want wij kregen dan telefoon van de redacties die de brief blijkbaar al hadden. Maar ik heb hier ook al tien uur vragen van heel wat parlementsleden beantwoord en denk dan ook dat we kunnen overgaan tot de vragen over de brieven.

De voorzitter: Oké. We houden een algemene vragenronde en starten met de Vlaams Belangfractie. De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin: Voorzitter, u weet ongetwijfeld dat de afgelopen dagen voor mij moeilijk waren en daardoor heb ik me niet zo heel goed kunnen voorbereiden, maar ik heb wel de brieven van de OVAM in de pers kunnen lezen alsook de reactie van de minister. Ik heb daarbij een aantal vragen voor de mensen van de OVAM.

De ministers geven nu geen bijkomende uitleg, maar ik kreeg wel de indruk dat er een zondebok gezocht werd in dit dossier. Iemand moet de zondebok spelen en daarvoor heeft men blijkbaar de OVAM uitgekozen. Kunt u dat bevestigen? Hebt u ook die indruk? En vanuit welke hoek zou dat dan moeten komen? U nuanceert nu de inhoud van de brief, maar ik heb de indruk dat de OVAM als zondebok fungeert.

Uit vorige zittingen weten we dat de OVAM al sinds 2017 op de eerste rij zat inzake de PFAS-problematiek bij 3M en Oosterweel. In deze commissie verklaarde minister Demir echter dat zij vanaf haar aantreden als Vlaams minister in de tweede helft van 2019 tot en met medio 2021, wanneer de PFAS-bom hier barstte, nooit maar dan ook nooit door de OVAM op de hoogte werd gebracht van het probleem op en rond de 3M-site. Deelt u de stelling van minister Demir dat jullie haar nooit op de hoogte hebben gebracht? En als dat klopt, wat was daar dan de reden voor?

Over de overdracht tussen de kabinetten en het melden van toch wel ernstige dossiers, zoals de PFOS-verontreiniging, hebben een aantal ministers gezegd dat alles overgedragen is, anderen dat dat niet gebeurd is. Mevrouw Schauvliege, u zegt dat u de heer Koen Van den Heuvel hebt ingelicht over alles wat op tafel lag. Ik denk dat minister Demir hier in de commissie verklaard heeft dat ze niets gekregen heeft en dus van niets wist, ook al bleek – en dat is misschien ook aan minister Weyts gericht – dat niet alleen op het politiek stuurcomité, maar ook op interne N-VA-vergaderingen blijkbaar wel eens tussen pot en pint werd verteld dat daar een probleem zat dat ooit aangepakt zou moeten worden. Minister Demir, u hebt gezegd dat u daar zelf niet bij was en niet weet wie dat verteld heeft of welk gevolg daaraan werd gegeven, maar het lijkt me toch onvoorstelbaar dat zo'n groot dossier tussen pot en pint wordt aangehaald door de burgemeester van Antwerpen, in de trant van: "Oei, we zitten daar met een probleem. Wat gaan we daarmee doen? We gaan daar toch niet over communiceren, want anders worden de werken stilgelegd." Ik denk dat dat een beetje een reden geweest is voor heel wat mensen die al zijn komen getuigen. Het gehakketak over het al dan niet communiceren – daar gaat het over – kwam omdat er zagezegd geen gevaar was voor de gezondheid van de bevolking daar en omdat er een opportuniteit was om niet te communiceren en het gebied van de 3M-site te kunnen saneren. Stond u volledig achter die boodschap, mevrouw De Baets, dat er niet gecommuniceerd moest worden? Of zegt u dat er, zelfs met de kennis van toen, beter wel gecommuniceerd was? Ik heb hier de vorige keer een beetje vanuit mijn buikgevoel gezegd dat ik geen expert ben, maar dat ik, als ik een dergelijke verontreiniging zou vaststellen, met de beperkte kennis die ik heb, toch verder zou zoeken. Maar blijkbaar is niemand bij de OVAM noch bij de Vlaamse overheid tot dergelijke conclusie gekomen en daarom zitten we hier nu met deze onderzoekscommissie. Wat vond u trouwens van de démarche van minister Demir om hier in het parlement wat toneel op te voeren en een onderzoekscommissie te eisen? Ik denk niet dat het de gewoonte is dat een minister het parlement aanraadt om een onderzoekscommissie op poten te zetten; het is eerder het parlement dat zoiets moet voorstellen. Uiteindelijk zijn de drie meerderheidspartijen overstag gegaan, dankzij collega Schiltz blijkbaar, maar het was toch een vreemde situatie. Mevrouw Demir, hebt u op een zeker moment misschien een seintje gekregen om door te duwen en een onderzoekscommissie te eisen? Ik vind het toch allemaal wat vreemd.

Ik kan er ook nog altijd niet bij dat de discussie rond de schadelijkheid voor de gezondheid nu al maanden woedt. Voor zover ik het kan inschatten, vanop afstand, na gesprekken met mensen die in de regio wonen, maar ook afgaand op voorbeelden uit het verleden, is het evident dat een dergelijk grote vervuiling zich altijd verderzet.

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Ik zou de sprekers willen danken voor de toelichting. Voorzitter, ik ben ook blij dat u hebt willen duiden hoe stukken die bij ons werden opgevraagd, al dan niet werden doorgegeven.

Collega's, beste mensen, we hebben als onderzoekscommissie de aartsmoeilijke opdracht om in de geesten te kruipen van de afgelopen jaren. Ik heb de vorige keer al aangegeven dat het heel gemakkelijk is om met de kennis van vandaag te zeggen wat er in het verleden fout gelopen is of anders had moeten gebeuren. Wij hebben echter de moeilijke opdracht om naar de afgelopen jaren te kijken en dat met toch wel heel wat mensen die op de een of andere manier bij het dossier betrokken zijn. Na heel veel pagina's informatie en de vele uren hoorzittingen slagen we er redelijk goed in om er een goed beeld te krijgen. Als er echter open eindjes zijn, dan is er altijd het risico om conclusies te trekken op basis van de kennis van vandaag.

We hebben inderdaad kennis kunnen nemen van enkele brieven vanuit de OVAM waarin nuances, aanvullingen en opmerkingen werden gegeven. Ik denk – en dat was toch het gevoel tot veertien dagen geleden – dat al die aanvullingen en opmerkingen wel belangrijke informatie gaven, maar ook duidelijk genoeg waren – we begrijpen allemaal voldoende Nederlands. Mevrouw De Baets, u haalde in die brieven en daarnet een citaat aan van de heer Van Herreweghe, uit zijn nota aan het politiek stuurcomité. Hij hanteerde een formulering waar u opmerkingen op geeft, namelijk dat de conclusie die daaraan gekoppeld wordt – over de methodiek om te werken met cirkels, die volgens mevrouw Cuyckens correct zou zijn – niet van uw hand is en voor rekening van de schrijver gehouden wordt. Dat is natuurlijk één element, maar het klopt dat dat een belangrijk element is, want het is een toelichting aan het politiek stuurcomité. Als dat als conclusie wordt meegegeven, dan is dat wel gewichtig.

In uw voorlaatste brief hebt u een heel uitgebreide toelichting gegeven van alle aspecten van de risicoanalyse, waarvan communicatie één aspect is. Tijdens de vorige zitting zijn we daar dieper op ingegaan, op het overleg tussen de OVAM en de kabinetten-Weyts en -Schauvliege waar dan de keuze is gemaakt om de piste van het Bodemdecreet te bewandelen. U hebt ook heel wat andere elementen van de risicoanalyse gekaderd in de brief.

U hebt daarnet ook duidelijk stilgestaan bij de mogelijkheid die de OVAM zelf heeft volgens artikel 171 om stalen te nemen. U zegt dat daarbij twee elementen van belang zijn: de wettelijkheid, uiteraard, en de opportuniteit. Dat laatste koppelt u rechtstreeks aan beleidsbepalende beslissingen, die noodzakelijk zouden zijn voordat u van die mogelijkheid gebruik zou kunnen maken. Bij deze zou ik willen vragen op basis waarvan u zegt dat die opportuniteit gekoppeld moet zijn aan een beleidsbepalende beslissing. In het parlement wordt die mogelijkheid toch vaak op een andere manier geïnterpreteerd en we hebben hier ook andere geluiden gehoord. Ik wil dus heel duidelijk vragen waarom u vindt dat er voor bijkomende stalen altijd automatisch een beleidsbepalende beslissing nodig is. Waar leest u dat in het decreet?

Twee, heeft de OVAM in het verleden ooit zelf het initiatief genomen om dergelijke stalen te nemen? Kunt u zich herinneren in het kader van welke dossiers dat geweest zou zijn en/of daar dan ook altijd beleidsbepalende beslissingen aan voorafgegaan zijn? Of zijn er nog andere opportuniteitsredenen?

Dan wil ik de sprong maken naar de laatste briefwisseling die we hebben mogen ontvangen en die daarna ontsproten is in een schouwspel in de media tussen de bevoegde minister

en haar administratie. Sta mij toe om te stellen dat ik dat geen fraai beeld vond en dat dat eigenlijk iets is wat we de afgelopen jaren nooit gezien hebben. Dat was ook de reden om deze commissie opnieuw te laten samenkomen. De eerste vraag die bij mij opkomt, is hoe dat mogelijk is. Waarom is het zover moeten komen? De oorzaak was een lek, maar ik ga er toch van uit dat er op een andere manier samengewerkt kan worden. Was er reeds een duidelijk conflict voor minister Demir opgeroepen heeft tot een onderzoekscommissie, mede omdat zij niet alle nodige documenten kon verkrijgen? Maar bij deze wil ik toch de vraag stellen of er al een conflict was voor de start van de onderzoekscommissie omdat de informatiedoorstroming niet goed verliep. Kunt u ook duiden welk intentieproces aan dit hele debat is voorafgegaan? Ik ga er toch van uit dat er intens overleg plaatsvindt voor dergelijke stappen worden gezet. Er was ook het schrijven van de gemeente Zwijndrecht naar de minister van Volksgezondheid, die ook aangegeven heeft dat er contact geweest was met de OVAM.

De voorzitter: De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Welkom opnieuw in deze commissie.

Mevrouw De Baets, ik begin met een aantal vragen en bedenkingen. Een groot deel van ons onderzoek spitst zich toe op de vraag waarom er in 2017, ondanks de intenties van onder andere de burgemeester van Antwerpen om te communiceren, toch besloten is om dat niet te doen. In vorige zittingen heeft het heel lang geduurd om daar duidelijkheid over te krijgen. Ik heb daar even naar teruggezocht in de verslagen: "De toenmalige beslissing dat OVAM geen initiatief neemt inzake communicatie of erbij betrokken wordt, omdat Lantis, toen BAM, zelf voldoende ervaring heeft met bewonerscommunicatie, hebben mijn medewerkers en ikzelf nageleefd." Daarnet hebt u iets soortgelijks gezegd. "Dat was niet mijn beslissing, ook niet van mijn medewerkers die op het dossier hebben gewerkt." Wij dachten dus dat de politiek had beslist om niet te communiceren en we zijn daar dan vragen over beginnen te stellen. U hebt die uitspraak van toen tijdens deze hoorzitting niet letterlijk herhaald. Ik moet zeggen dat het toen een beetje warrig werd. Ik hoorde toen heel veel complexe zinsconstructies over beleidsbepalende beslissingen die door hiërarchische oversten genomen moesten worden.

Ik heb er de laatste dagen, ook naar aanleiding van uw brieven, nog veel over nagedacht. Ik probeer mij dan in te leven – ik ben geen minister of lid van de administratie – in de situatie. Dat dossier wordt besproken, er wordt gekeken naar wat ermee moet worden aangevangen, u bekijkt binnen uw wettelijk en opportuniteitskader wat de OVAM kan en moet doen, er wordt een beetje getrokken aan uw mouw om toch de lead te nemen in de communicatie, maar dat blijkt dan toch geen zo'n goed idee te zijn. U adviseert dan aan de minister dat de OVAM niet kan communiceren omdat er geen feiten zijn om over te communiceren. U kunt ook niet zomaar bijkomend onderzoek doen, omdat er bij bijkomende staalnames gecommuniceerd moet worden, terwijl jullie het resultaat van die bijkomende onderzoeken nog niet kennen, waardoor mensen ongerust zouden kunnen worden. Dat is dus moeilijk. Bovendien is de piste van het bodemonderzoek, al situeert dat zich rond de 3M-site, niet in Zwijndrecht. Twee excellenties hebben daarop gezegd dat de OVAM onderzoek kan doen buiten het werkgebied van het bodemonderzoek, conform artikel 171, §2, van het Bodemdecreet, dat de OVAM toestaat om extra informatie in te winnen.

Ik blijf toch graag even stilstaan bij die beleidsbepalende beslissingen die worden genomen door de hiërarchische oversten. Dat wil dus zeggen dat een minister tegen u moet zeggen: "Go, or no go. Onderzoeken of niet onderzoeken." Ik wil daar toch wat opheldering rond. Vandaag heb ik u horen zeggen dat de politiek voor u de knoop heeft doorgehakt en heeft gezegd: "Nee nee, geen communicatie, volg maar de piste van het bodemonderzoek." U wijst ook naar Lantis. U zegt dat Lantis u woorden in de mond heeft gelegd. Ik heb die stukken er snel even bij gehaald. Het klopt inderdaad dat de rapportage van uw bevindingen aan het politiek stuurcomité wat gecondenseerd was, maar in de documenten is ook het volledige citaat van uw bevindingen opgenomen, met alle nuances, dus het is

niet zo dat het politiek stuurcomité totaal niet op de hoogte was van de nuances en van de beperkingen waarmee u geconfronteerd werd.

Ik blijf dus toch wat op mijn honger zitten. Ministers moeten een beslissing nemen en beroepen zich daarvoor op de voorbereidingen die hun administratie maakt en de adviezen die zij geeft. Als u adviseert aan een minister dat ze moeten opletten, omdat de OVAM geen bijkomende onderzoeken kan uitvoeren als er geen communicatie is of niet kan communiceren zonder bijkomend onderzoek, hebt u de minister daarbij dan voldoende geïnformeerd over de draagwijdte van die beperking? U zegt dat er geen cirkelredenering is, maar die is er wel. U zegt: "We kunnen niet communiceren, want er is onvoldoende onderzoek, maar we kunnen geen bijkomend onderzoek doen, want er is geen communicatie." U moet mij toch excuseren, maar als burger komt dat heel vreemd over bij mij. Ofwel heeft een minister gezegd: "Tuttut, we gaan niet communiceren", ofwel hebt u een zodanig advies aangeleverd dat de minister zegt: "In dat geval kunnen we niet communiceren of is het gewoon niet nuttig." Het moet toch echt een van die twee zijn.

Schakelen we dan door naar het luikje toxicologisch risico. Ik heb het hier al aangehaald: heel het dossier en de beslissing in 2017 om niet te communiceren, berust op het rapport van professor Tytgat waarvan ondertussen niet alleen al duidelijk is dat het wat dunnetjes is – 22 pagina's – maar waarvan ook de waarde ter discussie staat. Professor Tytgat, voor wie ik groot respect heb, is een toxicoloog in de algemene zin van het woord, zeker geen PFOS- of PFAS-deskundige. Bovendien is het een rapport dat BAM besteld heeft om te weten hoe het, in het geval van communicatie, met de kwestie moet omgaan. Het is dus geen rapport dat de volledige draagwijdte van de PFOS-problematiek in kaart brengt.

U hebt in deze commissie gezegd: "Wie zijn wij om professor Tytgat tegen te spreken? Wie zijn wij om vraagtekens te plaatsen bij het citeren van internationale normen?" Ik kan dat begrijpen. U bent de OVAM, niet het agentschap Zorg en Gezondheid of VITO, dat klopt. Maar als u dat niet kunt inschatten of beoordelen, wat absoluut geen verwijt is, dan is het wel een risico om conclusies te verbinden aan dat rapport en zou u toch naar VITO moeten bellen of uw minister zeggen dat er dringend beleidsoverschrijdende onderzoeken moeten plaatsvinden of dat het rapport eens nagekeken moet worden – het is geen boek van 400 pagina's, maar een summier document – om na te gaan of wat erin staat, klopt, en of er wel voldoende informatie is om beslissingen daarop te stelen.

Er is een protocol met Zorg en Gezondheid, maar dat is niet in werking getreden omdat daar geen aanleiding toe was: er was geen vermoeden van toxicologisch risico voor de mens. Natuurlijk niet, daarmee komen we terug bij het vorige: u weet niet of er een effectief toxicologisch risico is en moet zich verhalen op het rapport van één toxicoloog, zoals daarnet geschetst, en dus wordt het agentschap Zorg en Gezondheid niet gealarmeerd. U begrijpt dat er in die werkwijze ergens een gat zit. Er is niemand die op dat moment kan checken of alles wel klopt. Ik weet wel dat op dat moment misschien niet heel erg duidelijk was dat heel het dossier daarop gebaseerd zou worden, maar bijna alle communicatie in die periode rond deze problematiek – alle sprekers hebben dat hier aangehaald – is dat er geen humaan-toxicologisch risico was op dat moment. Maar al die conclusies leiden terug naar dat ene punt. En dus opnieuw, u hebt daar toch wel enige conclusie aan verbonden of niet, die mee heeft bijgedragen aan het advies dat u aan de minister hebt gegeven of niet. Hoe komt het dat niemand daar ooit vraagtekens naast heeft geplaatst?

Ik denk dat die twee elementen voorlopig de belangrijkste zijn.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege: Goeiemorgen, allemaal. Bedankt om hier opnieuw te verschijnen.

Ik heb een drietal eerste vragen naar aanleiding van de verschillende brieven die verschenen zijn. U hebt daarnet toegelicht, mevrouw De Baets, waarom u deze aangetekende brieven hebt geschreven. U hebt kanttekeningen geplaatst bij verklaringen

hier in de onderzoekscommissie of u hebt daar een eigen interpretatie aan gegeven. Hebt u ooit overwogen om gewoon te vragen om hier opnieuw te verschijnen en uw verklaringen toe te lichten? Door de manier van werken nu zitten we met een heel gespannen verhouding.

Twee, ervaart u een vertrouwensbreuk tussen de OVAM en voormalig minister Schauvliege en minister Demir?

Een derde vraag naar aanleiding van de brieven gaat over het persbericht dat u hebt verstuurd. Werd daarover overlegd met het kabinet? Is daar op de een of andere manier communicatie over geweest of hebt u dat autonoom verstuurd, zonder vragen of opmerkingen vanuit het kabinet?

Minister Weyts, u verklaarde in deze commissie op 17 januari: "Is er een verbod geweest op communicatie vanuit ministers? Vanzelfsprekend niet." Ik zou eigenlijk heel graag van mevrouw Schauvliege en de OVAM horen of er zo'n verbod is uitgesproken of niet. Jullie hebben allemaal andere dingen verklaard, dus ik wil dat heel uitdrukkelijk horen.

Ik kom tot het verhaal van de communicatie. In september 2017 is er heel veel discussie geweest over het al dan niet mogen of kunnen communiceren. De OVAM heeft daarnet uitgelegd dat niet communiceren gelijkstond aan niet meten. De heer Ceenaeme heeft hier in oktober uitgelegd dat dat de conclusies waren. Is dat ook met zoveel woorden duidelijk gemaakt op het overleg? Heeft de OVAM aan minister Schauvliege, haar kabinet en de andere aanwezigen gezegd dat dit automatisch betekende dat er niet gemeten mocht worden? Dat verband dat jullie heel duidelijk maken, is dat ook zo expliciet uitgesproken naar het kabinet toe? Mevrouw Schauvliege heeft hier namelijk verklaard vorige week dat ze geen opdracht heeft gegeven om niet te meten.

In 2018 heeft Lantis nogmaals de vraag gesteld om te communiceren. Ze hebben die vraag gesteld aan het kabinet-Weyts. De heer Bart Van Camp heeft hier verklaard dat die vraag ook gesteld is aan het kabinet-Schauvliege. De conclusie na overleg met het kabinet-Schauvliege was toen, op 26 mei 2018, dat er niet gecommuniceerd zou worden. Is op dat moment opnieuw de discussie gevoerd of was dat een verdere vertaling van de beslissing in 2017?

Is in 2019, op het moment dat minister Demir minister van Omgeving werd, die beslissing om niet te communiceren en dus ook niet te meten, opnieuw in vraag gesteld? Heeft de OVAM toen de vraag gesteld om de beleidsbeslissing terug te schroeven, zodat jullie actie konden ondernemen?

In de brieven verwijst u ook naar de keuzes die zijn gemaakt: niet communiceren en dus ook niet meten, maar wel meten via het beschrijvend bodemonderzoek. In september 2017 is beslist om niet te communiceren en dus niet te meten, maar om verder te gaan via het traject van het Bodemdecreet: opmaak van een tweede fase beschrijvend bodemonderzoek en een bodemsaneringsplan. Het heeft geduurd tot 2018 om een beschrijvend bodemonderzoek op te leggen voor de Palingbeek. Was dat ook richting Zwijndrecht? Daarna heeft het geduurd tot april 2019 om een tweede fase van het beschrijvend bodemonderzoek ruimer dan 3M op te leggen. Hoe komt het dat daar zoveel tijd tussen zit?

Ten slotte, we hebben hier gezien dat er een afspraak was tussen Lantis en 3M dat de communicatie over PFOS en de werken gezamenlijk zou gebeuren. Was de OVAM op de hoogte van die afspraak en zou het kunnen dat dat de reden was waarom de OVAM vooral werd aangezet om te communiceren?

Ik laat het voorlopig hierbij.

De voorzitter: Mevrouw De Baets?

Henny De Baets: Voor de duidelijkheid en om straks goede antwoorden te kunnen geven, er zijn mij een aantal zaken niet duidelijk, onder andere het persbericht waarover u het had.

Mieke Schauvliege: Het gaat om het bericht dat op de website van de OVAM staat. *(Opmerkingen van Henny De Baets)*

Ann Cuyckens: U bedoelt dat recente persbericht dan? *(Opmerkingen van Mieke Schauvliege)*

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Ook wat mij betreft bedankt om hier opnieuw aanwezig te zijn en, mevrouw De Baets, voor uw uitgebreide toelichting. Het verbaast mij wel dat de voormalige of huidige ministers geen verklaringen hebben afgelegd, maar daar zullen we straks op terugkomen. Alle toenmalige politieke verantwoordelijken hebben gezegd dat er geen risico was voor de mens en nu wordt dat hier formeel tegengesproken door de administratie die daar verantwoordelijk voor is. Ik had verwacht dat daar een reactie op zou komen, maar die is er tot nog toe niet. Een onderzoekscommissie heeft als doel de politieke verantwoordelijkheid in een probleem te onderzoeken en aanbevelingen te formuleren voor de toekomst. Vandaag gaat het uiteraard over dat eerste. Zijn er fouten gebeurd bij de aanpak in 2017 en zo ja, wie is daar dan politiek verantwoordelijk voor? Dat is belangrijk, want het is enkel op basis daarvan dat we aanbevelingen kunnen doen om het in de toekomst beter aan te pakken.

We hebben de afgelopen tijd in de onderzoekscommissie eerst gedacht dat alle politieke verantwoordelijken hetzelfde verhaal zouden vertellen, namelijk dat er geen risico was voor de mens en dat er ook geen fouten waren gebeurd. Nadien schreef de OVAM echter dat ze nooit had gezegd dat er geen risico zou zijn voor de mens en verklaarde de huidige minister dat er onder de vorige minister op een verkeerde manier naar de zaak was gekeken, dat de zaak anders had moeten worden aangepakt. Ik denk dat het nu tijd is om daar duidelijkheid in te scheppen voor de mensen van Zwijndrecht en heel Vlaanderen. Is die PFOS-vervuiling nu goed aangepakt geweest of niet en wie was er verantwoordelijk voor de manier waarop ze aangepakt is? Is er tijd verloren om de gezondheid van de mensen te beschermen, ja of nee?

Ik zal beginnen met de mensen op de eerste rij op de banken, de huidige en voormalige ministers. Mevrouw Schauvliege, u hebt in deze commissie verklaard dat er geen fouten gemaakt zijn en dat u het op dezelfde manier zou doen, als u alles opnieuw zou moeten doen. De heer Weyts heeft hetzelfde gezegd: zijn diensten werkten onder zijn verantwoordelijkheid, maar er waren geen problemen. Maar tussen beiden zit mevrouw Demir, die zegt – hier, maar vooral op Twitter – dat de zaak anders had moeten worden aangepakt in 2017. U zegt met name dat het agentschap Zorg en Gezondheid op de hoogte had moeten worden gebracht van het rapport-Tytgat en dat er onderzoek had moeten gebeuren in 2017. Mevrouw Schauvliege en mijnheer Weyts, zijn jullie het eens met de analyse van jullie collega? Dat is een eenvoudige vraag, denk ik. Zijn jullie het ermee eens dat er fouten zijn gemaakt bij de aanpak van de vervuiling in 2017? Jullie hebben hier in eer en geweten gezegd van niet, maar minister Demir zegt van wel. Wat zal het zijn?

En mevrouw Demir, als u zegt dat de zaak anders aangepakt had moeten worden en als mevrouw Schauvliege en de heer Weyts zeggen dat ze de verantwoordelijkheid voor de aanpak in 2017 op zich nemen, kan deze onderzoekscommissie dan volgens u iets anders concluderen dan dat er op politiek niveau fouten zijn gemaakt in de aanpak van de PFOS-vervuiling in 2017? Ook dat is een eenvoudige vraag, denk ik.

Dan spring ik naar het humaan toxicologisch risico, het sleutelbegrip in dit hele dossier. Er stond zwart op wit dat er geen gevaar was voor de mens. Dat is hier herhaald, dat is in de pers verklaard enzoverder. Dat is het antwoord geweest van zowat alle verantwoordelijken uit die periode op zowat al onze vragen over hoe die zaak gelopen is: "Ja, maar er was

geen risico voor de mens.” De mensen van de OVAM spreken dat in hun brief en hier vandaag opnieuw formeel tegen. Ik ga dat niet allemaal herhalen, maar mevrouw De Baets, wat is volgens u het verschil tussen jullie conclusie, de manier waarop BAM dat naar het politieke niveau heeft gecommuniceerd en de manier waarop we dat hier en in de pers hebben gehoord? U hebt de twee versies voorgelezen, mevrouw De Baets, en voor mij is het verschil heel duidelijk, maar kunt u heel helder zeggen wat voor u het verschil is tussen die verschillende versies? Ik heb dat hier aan verschillende politieke verantwoordelijken voorgelegd, mevrouw Schauvliege heeft gezegd dat ik hier aan tekstexegese aan het doen was – dat is letterlijk wat u gezegd hebt, mevrouw Schauvliege – u zegt hier nu dat er feiten fout zijn voorgesteld, dus: welke feiten zijn er fout voorgesteld en op welke manier?

Ik ga even dieper in op het citaat zelf, de conclusies van 27 september. “Er was geen aanwijzing dat er een humaan risico uitging van de aangetroffen concentraties.” Aangetroffen concentraties had je natuurlijk enkel in de werfzone, want daarbuiten was er niet gemeten. Wil dat zeggen dat die inschatting, die ene zin, ook enkel gaat over de werfzone en dus niet over bewoond gebied in Zwijndrecht, waarvan daarna werd gezegd dat er eigenlijk nog verder onderzoek nodig was? Hier worden die twee altijd door elkaar gehaald, maar klopt het dat dat twee verschillende zaken zijn of ben ik daarin verkeerd?

Hebben jullie jullie conclusies ooit zelf overgemaakt aan het politiek stuurcomité of aan politiek betrokkenen in deze zaak of is die communicatie enkel via BAM, via die nota waarvan u zegt dat ze de zaken verkeerd voorstelt, verlopen?

Minister Weyts, ik heb u een heel aantal vragen gesteld over die voorstelling door BAM. U hebt op al die vragen geantwoord dat ik dat maar aan de betrokken administraties moest vragen. Wel, die zitten op dit moment achter u. U hebt waarschijnlijk wel gehoord dat zij hebben gezegd dat de voorstelling van BAM een foutieve voorstelling van de zaken was, in strijd met de werkelijkheid. Ik stel de vraag opnieuw, en ik hoop dat ik er deze keer wel een antwoord op krijg: vindt u dat u en het politiek stuurcomité op een correcte manier zijn ingelicht door BAM van de conclusies van de OVAM? Ja of neen?

Was er al dan niet een verbod op communicatie en onderzoek? Dat is een cruciale zaak, die zogenaamde beleidsbeslissing om niet te communiceren en, daaruit voortvloeiend, om geen onderzoek uit te voeren in Zwijndrecht. Ik heb hier al een paar keer gevraagd of daar altijd een beleidsbeslissing voor moet zijn, maar eigenlijk gaat het verder dan dat, want er was blijkbaar een beleidsbeslissing om niet te communiceren, en bijgevolg konden jullie niet onderzoeken. Er werd niet gezegd dat er wel onderzocht moest worden, maar wel dat er geen communicatie mocht zijn en dus ook geen onderzoek. Dat is besproken op 27 september 2017, tijdens het kabinetsoverleg waarvan het verslag vermeldt dat de minister wenste dat de OVAM geen initiatief nam bij de communicatie of erbij betrokken werd. Daarna is er nog intern mailverkeer geweest en, mevrouw Cuyckens, u schreef daarin: “Ik heb intussen van het kabinet de uitdrukkelijke opdracht gekregen dat we geen trekkersrol mogen opnemen naar communicatie en” – en dat is belangrijk – “zelf geen onderzoek mogen uitvoeren ter controle van het woongebied.” Mevrouw Schauvliege heeft hier formeel ontkend dat er zo’n verbod is uitgesproken. Dat staat ook niet in de verslagen van die vergadering van 27 september. Daarom heb ik nog twee vragen over die mail van u, mevrouw Cuyckens. Ten eerste, u zegt dat u “intussen van het kabinet de uitdrukkelijke opdracht” had gekregen. Wil dat zeggen dat die opdracht niet op dat overleg is gegeven maar daarna? Of is die wel toen gegeven, maar is dat niet in de verslagen terecht komen? Een uitdrukkelijke opdracht, daarbij neem ik aan dat u er niet licht over gaat om dat op papier te zetten. Twee, wie heeft die opdracht dan gegeven?

Mevrouw Cuyckens, ik moet ook nog dit vragen. Mevrouw Schauvliege heeft hier formeel ontkend dat ze een verbod heeft uitgesproken. Wat is uw reactie daarop?

Op 12 oktober is er het befaamde overleg tussen de kabinetten-Schauvliege, -Weyts, de OVAM en BAM. Toen is beslist om de weg van het Bodemdecreet te bewandelen. Alleen, dat is een doodlopende weg en dat wisten jullie ook op dat moment. Uit het intern verslag

over die vergadering – een mail van mevrouw Cuyckens – staat: “BAM vraagt uitdrukkelijk dat het uitvoerend bodemsaneringsproject wordt uitgevoerd en dat de OVAM dit oplegt aan 3M. Heb aangegeven dat dit wel een optie kan zijn voor bijvoorbeeld de Palingbeek, maar dat een aanvullend bodemsaneringsproject niet de volledige contouren van het projectgebied inhoudt en het grondgebied Zwijndrecht. Er zijn geen elementen voorhanden om dit laatste te doen.” Bij verdere acties zet u in die mail het uitklaren van de mogelijkheid van een bodemsaneringsproject voor de Palingbeek en de mogelijkheid voor een aanvullend beschrijvend bodemonderzoek. Bij dat laatste zegt u dat u het betwijfelt. Dat is hier ook in de commissie herhaald: er waren eigenlijk geen elementen voorhanden om een aanvullend beschrijvend bodemonderzoek op te leggen.

Mevrouw Cuyckens heeft hier ook gezegd dat ze tijdens de bespreking op 12 oktober ook hebben “moeten aangeven dat we, gezien de toenmalige gegevens en de context van normeringskader en meetresultaten, aan 3M niet direct een verplichting konden opleggen om opnieuw een beschrijvend bodemonderzoek uit te voeren.” Dat is wel bizar. De OVAM heeft in de hele periode steeds opnieuw herhaald dat er verder onderzoek moest gebeuren naar die vervuiling in Zwijndrecht. Dat staat in de geschreven stukken en is hier ook verschillende keren herhaald, vandaag opnieuw. Er is altijd heel helder gevraagd om extra onderzoek te voeren. Maar op 12 oktober worden twee zaken beslist: de mogelijkheid bekijken om 3M een bodemsaneringsproject voor de Palingbeek op te leggen – dat gaat niet over bewoond gebied in Zwijndrecht – en de mogelijkheid om 3M een beschrijvend bodemonderzoek op te leggen. Op dat moment zegt de OVAM van dat laatste al: “Dat gaat niet lukken.” Dat staat in de stukken en is hier ook herhaald. Wel, dat is een de facto beslissing om niet te gaan meten in Zwijndrecht, toch niet binnen afzienbare tijd. Er is een project waarbij er gemeten wordt, maar niet in Zwijndrecht, en er is een project waarbij er gemeten zou kunnen worden in Zwijndrecht, maar dat er niet zal komen. Dan is mijn vraag toch waarom de OVAM daarmee akkoord is gegaan. Zijn er andere redenen voor dan de mail die we hebben gekregen van mevrouw Cuyckens, namelijk de uitdrukkelijke opdracht om zelf geen onderzoek uit te voeren? Als jullie er altijd op aandringen dat er onderzoek moet gebeuren en er wordt een beslissing genomen die er de facto toe leidt dat er geen onderzoek kan worden uitgevoerd, waarom zeggen jullie op dat moment dan niet: “Bon, we steken dan maar zelf de schop in de grond.”? Dat kan op zich – het artikel is genoemd. Is de reden waarom er geen stalen zijn genomen echt dat er een beleidsbepalende beslissing is om niet te communiceren en de facto dus ook om niet te onderzoeken? Jullie zeggen immers de hele tijd dat er onderzocht moet worden, maar uiteindelijk is beslist om dat niet te doen.

Daarbij aanvullend: die aanmaning voor het bodemsaneringsproject is er gekomen, daar is beroep tegen aangetekend en het heeft allemaal heel lang geduurd. Dat beschrijvend bodemonderzoek, is dat op dat moment ook opgelegd en zijn er dan verdere stappen gezet, of is dat pas gebeurd in 2019, na de aanzet tot aanscherping van de European Food Safety Authority (EFSA)? De reden waarom er volgens de OVAM toen geen beschrijvend bodemonderzoek kon worden opgelegd, waren de toenmalige gegevens en de context van het normeringskader. In 2019, wanneer er wel een beschrijvend bodemonderzoek wordt opgelegd aan 3M, zijn het normeringskader en de gegevens nog exact dezelfde: er is geen normeringskader en er zijn gegevens buiten het projectgebied van Oosterweel en de 3M-site. Waarom werd op dat moment dan wel actie ondernomen en werd er toen wel een beschrijvend bodemonderzoek opgelegd? Was dat ministerieel verbod misschien niet meer van toepassing, omdat dat toen losstond van de Oosterweelwerken?

Nog twee laatste vragen daarover, om het heel duidelijk te krijgen. Er wordt gezegd: “Er is onzekerheid over de concentraties en de blootstelling in Zwijndrecht. Om die onzekerheid weg te nemen, is er verder onderzoek nodig. Is er in de hele legislatuur van minister Schauvliege één staal genomen in bewoond gebied in Zwijndrecht? En is er in de legislatuur van minister Demir, voor de zaak in de pers kwam, één staal genomen in bewoond gebied in Zwijndrecht? Is er in heel die periode, door de OVAM, door ERM, door 3M, door eender wie één staal genomen in Zwijndrecht om na te gaan wat de blootstelling van de bewoners was?

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls: Collega's, van onze kant betreuren wij ook de perslekken. Iets wat handig is om te weten is dat ik als lid van de onderzoekscommissie, toen ik het krantenartikel zag, dadelijk gaan zoeken ben in de stukken. Telkens als er een brief binnenkomt, krijgen wij een link van de commissiesecretaris. Toen ik klikte op de link – toen was het krantenartikel al gepubliceerd – kreeg ik 'Error 404, link is broken' te zien. Dat betekent heel eenvoudigweg dat de leden van deze onderzoekscommissie, toen de brief in de krant stond, die brief nog niet hadden en zelfs nog niet hadden kunnen lezen. *(Opmerkingen)*

Hoe moest je dat doen? Via de map?

De voorzitter: Collega Daniëls, voor alle duidelijkheid, dat is niet helemaal correct. Die link werkte inderdaad niet, maar er is wel een mededeling gestuurd dat het bericht reeds op de SharePoint stond.

Koen Daniëls: Nadien. Die mededeling is verstuurd nadat ik had laten weten dat de link niet werkte. Maar ik geef het gewoon mee, want als iemand in de pers lekt, moet je je altijd de vraag stellen wie er belang bij heeft. Maar tot daar. Ik laat dit punt voor degenen die het nodig achten dat te doen en die zo een extra hoorzitting uitlokken.

Ik kom even terug op de kringredenering: we gaan niet communiceren, want we hebben geen onderzoeksresultaten, we hebben geen onderzoeksresultaten, dus gaan we niet communiceren. Dat is wel degelijk, mevrouw De Baets, een kringredenering. Ik heb die de vorige keer aan u voorgelegd en het enige wat dan telkens opnieuw terugkwam, is dat u nood hebt aan een beleidsbepalende beslissing. Ik heb zelf al wat watertjes doorzwoomen op het vlak van beleid, en ik kende dat begrip niet, een beleidsbepalende beslissing, en wie die dan moest nemen.

Ik ga daar even op door, want vandaag, in combinatie ook met de brief, kom ik tot heel speciale zaken. Collega D'Haese zei daarnet dat de OVAM hier heeft gezegd dat er wel een humaan risico was – of dat kwam toch zo over, collega D'Haese. *(Opmerkingen van Jos D'Haese)*

Oké, als u zegt dat dat niet zo is, dan wil ik mij verontschuldigen. Maar dan zijn we het er toch over eens dat niemand hier heeft gezegd dat er wel een humaan toxicologisch risico is. Dan is dat uitgeklaard. *(Opmerkingen)*

Soit. Ik ga daar even op verder. Stel dat er wel een humaan toxicologisch risico was geweest en dat de OVAM zich wel zorgen had gemaakt, dan was het protocol met Zorg en Gezondheid toch direct in werking gesteld? Dat is een protocol tussen administraties. Daar zit geen politiek tussen. Zowel minister Beke, als Zorg en Gezondheid als jullie hebben hier duidelijk gezegd dat jullie dat protocol niet geactiveerd hebben. Het is het een of het ander. Als er geen humaan toxicologisch risico is, wordt het protocol niet geactiveerd. *(Opmerkingen)*

U zit hier nu van nee te knikken, maar dan gaat het wel heel ver, hè. Dat wil dan zeggen: én minister Vandeuren én minister Beke én het agentschap Zorg en Gezondheid. Dan hebben we niets in onze stukken dat dat bevestigt. Dan wordt het wel heel speciaal. Het is het een of het ander. Je kunt niet zeggen dat de OVAM zich heel erg zorgen maakte om humaan toxicologisch risico, maar artikel 171, §2, niet geactiveerd heeft om op eigen initiatief te gaan meten. U stelt hier dat de conclusies van BAM het standpunt van de OVAM verkeerd weergeven, zoals u ook in uw brief schrijft. Maar als er werkelijk zulke grote risico's waren, wat heeft de OVAM dan ondernomen toen ze kennis nam van die foutieve weergave, als die er al geweest zou zijn? Wat heeft de OVAM dan wel nog ondernomen, behalve een mail met de vermelding wat er nog bij zou moeten? Dan blijkt trouwens dat die nuance wel degelijk is toegevoegd.

En als er dan werkelijk dergelijk zwaar humaan toxicologisch risico was in hoofde van de OVAM, als de OVAM zich ernstige zorgen maakt, maar het protocol niet activeert, welke stappen heeft de OVAM dan gezet tussen 2017 en 2019? Als de OVAM dergelijk grote problemen ziet, dan neem ik aan dat de administratie niet zegt: "We gaan niet communiceren naar aanleiding van de Oosterweelwerken. Case closed." Als jullie werkelijk dachten dat het woongebied bedreigd was, dan kan ik me niet inbeelden dat een administratie wier kerntaak grond en leefomgeving is, het gewoon zo zou laten, ook omdat jullie dan blijkbaar al wisten dat PFAS persistent zijn, dat ze niet weggaan. Wat is er dus gebeurd tussen 2017 en 2019? Ik ben dan ook verder gaan kijken in de stukken bij de OVAM, naar de agendapunten die de OVAM telkens op de beleidsraden heeft geagendeerd. Als dat zo'n groot probleem was geweest, dan zou dat toch telkens opnieuw op die beleidsraad zijn gekomen, los van Oosterweel? Maar ook dat zie ik niet in de stukken.

Hoe spoort alles dan met de brief die u nu geschreven hebt?

Ik sluit af met wat de collega al had aangehaald. Stel: u gaat ervan uit dat er wel een groot risico is voor de bewoners, maar u activeert het protocol niet, gaat niet ter plaatse conform artikel 171, §2, neemt niet de telefoon om Zwijndrecht te waarschuwen, agendeert het niet op de beleidsraad en zegt vervolgens dat er onvoldoende grond is om een nieuw beschrijvend bodemonderzoek op te starten ten aanzien van 3M. Alles wat u zegt en schrijft – maar corrigeer mij als ik dat verkeerd zie – sluit aan bij alle anderen: BAM, Grondbank, bodemdeskundigen, het agentschap Zorg en Gezondheid, minister Vandeurzen, minister Schauvliege, minister Beke, minister Demir, minister Weyts. Alles wat zij vertellen, volgt wel die logische volgorde. Maar u zegt: "Er is geen grond om een beschrijvend bodemonderzoek op te starten." Dat vind ik opvallend en verschilt met de teneur van de krantenartikelen en brieven.

Op welk moment heeft de OVAM dan gebruikgemaakt van haar spreekrecht en spreekplicht? Als het in hoofde van de OVAM werkelijk dermate bedreigend was voor de volksgezondheid – maar ik herhaal: geen protocol, geen beschrijvend bodemonderzoek, geen artikel 171, geen beleidsraad – dan moet daar toch minstens intern verder over gesproken worden? Artikel 171, §2, had ingeroepen kunnen worden in 2017, maar ook in 2018 of in 2019. Dat kon allemaal. De OVAM heeft gezegd dat men toen van start is gegaan met dat PFAS-actieplan. Dat is gestart onder minister Schauvliege en is afgewerkt onder minister Demir. Iemand moet toch gezegd hebben: "Daar is iets." Ik kan dus niet anders dan vaststellen, na alles wat ik gelezen en gehoord heb, dat dit ook in hoofde van de OVAM geen gigantisch groot gevaar was. Anders was er wel een grond geweest om een nieuw beschrijvend bodemonderzoek op te starten, was er wel een reden geweest om het protocol met het agentschap Zorg en Gezondheid op te starten, waren er wel redenen geweest om naar Zwijndrecht te rijden en daar bijkomende stalen te gaan nemen, waren er wel redenen geweest om telkens opnieuw op de beleidsraad te zeggen dat er een gigantisch probleem was. Maar dat zie ik niet. Dat is een analyse die ik u graag voorleg. Er wordt heel hard gefocust op september-oktober 2017, maar waarom is er op al die andere momenten geen actie ondernomen?

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Voorzitter, er worden mij hier woorden in de mond gelegd, maar ik kan best wel voor mezelf spreken. De heer Daniëls zegt: "Het is het een of het ander. Ofwel was er wel risico, ofwel was er geen risico." Dat is natuurlijk helemaal niet het punt. Het punt is dat men niet wist dat er een risico was, niet omdat men niets wist over PFAS, maar omdat men niets wist over de vervuiling in Zwijndrecht. Dat is het punt. De cruciale vraag is waarom men niet gaan meten is. Dat is de vraag waar ik telkens opnieuw op terugkom en die ik hier ook stel. Als men was gaan meten, in eieren, bodem of bloed, dan had men dat risico teruggevonden. Maar men wist het niet, want er waren geen metingen. Het is dus niet het een of het ander, nee, het was niet geweten omdat er geen metingen waren. Dat is de cruciale vraag. Het is niet de dualiteit die u hier vandaag naar voren hebt proberen te brengen, nee, de vraag is waarom men daar niet naar gaan zoeken is. Dat, mijnheer

Daniëls, omdat u eerst zei dat ik zou hebben gezegd dat er wel een risico was en dan dat er geen risico was. Ik heb geen van beide gezegd. Ik heb gezegd: men wist het niet, omdat men niet is gaan meten. Mijn vraag is: waarom?

De voorzitter: Ik heb zelf nog een paar bijkomende vragen, maar ik kan het kort houden, omdat de meeste al gesteld zijn.

Deze onderzoekscommissie gaat over de interpretatie van een aantal zaken. Het is duidelijk dat een aantal mensen hebben gelezen of begrepen dat er geen enkel humaan risico was. De vraag is of dat ook zo is overgebracht. Er is een verschil tussen: geen enkel humaan risico en geen indicaties van humaan risico op basis van de beschikbare gegevens. Dan is de vraag waarom er dan geen extra gegevens zijn opgevraagd. De collega's hebben al bepaalde vragen gesteld om dat verder op te helderen. Er is herhaaldelijk verwezen naar dat kabinetsoverleg van 27 september 2017, waar bepaald wordt dat de OVAM geen trekkersrol mag opnemen inzake communicatie. Maar daarna is er inderdaad die interne mail van de OVAM, na dat overleg, waarin heel duidelijk staat dat de OVAM daarnaast ook geen eigen onderzoek mag uitvoeren. Ik ben dus ook zeer benieuwd of er inderdaad nog communicatie geweest is tussen het kabinet en de administratie, met als resultaat dan die mail. Indien niet, is er op het kabinetsoverleg dan toch nog iets meer gezegd dan in het verslag staat? Of, als het echt enkel over communicatie is gegaan, er dan een grondige reden is waarom geen communicatie ook automatisch betekent dat er geen verder onderzoek mag worden gevoerd? Dat zijn cruciale vragen.

Ten tweede, we hebben hier heel veel mensen gehoord. Er was rook in het dossier, maar geen vuur. Minister Demir, u hebt de afgelopen dagen een aantal keer aangegeven dat u het anders zou hebben aangepakt. Was u dan wel op zoek gegaan naar het vuur of had u het wel al gezien? Ik ben heel benieuwd naar de reden waarom u de voorbije dagen die uitspraken gedaan hebt. Wat zou u dan anders gedaan hebben? Dat is iets wat ons ten zeerste interesseert.

Ik stel voor dat we voor de antwoordenronde opnieuw starten bij de OVAM. Ik geef u het woord.

Henny De Baets: Ik zal enkele vragen proberen te beantwoorden, te beginnen met de vraag van mevrouw Schauvliege. Waarom hebben we gewerkt met aanvullende aangetekende brieven in de plaats van te vragen om opnieuw opgeroepen te worden? Wij waren zeker bereid om bijkomende informatie te geven, maar wij hebben bepaalde heel cruciale stukken, door openbaarheid van bestuur, pas heel laat verkregen. Ik heb u gezegd dat wij beginnen zoeken zijn op 6 oktober tot 14 januari. Wij zijn blijven zoeken naar documenten van het politiek stuurcomité, naar aanleiding van het citaat van mevrouw Rombouts, en ook naar de dading, die wij ook niet hadden. Het is pas op 14 januari dat wij de cruciale nota van de voorzitter van BAM/Lantis hebben gekregen. En dan waren er twee mogelijkheden: ofwel stuurden wij bijkomende stukken ofwel werden we gehoord. Het initiatief om ons opnieuw te horen, lees ik in de uitnodiging, is pas genomen naar aanleiding van het tumult in de pers, maar ik kan alleen maar zeggen dat we zeker bereid waren om eerder te komen.

Twee, is de OVAM de zondebok? Hoe voelen wij het aan? Ik ga daar geen uitspraken over doen, maar ik merk wel dat het begonnen is met de OVAM, toen wij voor een ministerraad zijn moeten verschijnen, en dat eigenlijk toen dezelfde drie vragen gesteld werden als die vandaag nog altijd gesteld worden. Ik merk alleen dat het allemaal eigenlijk weinig heeft uitgehaald, want we hebben daar nagenoeg dezelfde vragen gekregen als hier vandaag. Maar is de OVAM een zondebok? Ik voel mij zelden een zondebok.

Zijn er nuanceringsen aangebracht in de brieven? Ik denk dat de inhoud van de brieven is wat ze is, maar we merken wel dat daar de connotatie aan gegeven is van 'mevrouw Demir liegt' en dat hebben wij nooit verklaard. Vandaar ook het persbericht waar daarjuist naar verwezen is, om te zeggen: wij hebben daar die connotatie nooit aan gehecht.

Dan waren er heel veel vragen rond die cirkelredenering. Wij hebben met de brieven net gepoogd om dat aspect toe te lichten. De brief van 21 januari, die al twintig keer voorgelezen is, had de bedoeling om de manier waarop wij de risicobeoordeling gedaan hebben toe te lichten. Onze beoordeling is ons inziens zeer zorgvuldig en behoorlijk gemaakt, niet alleen op basis van het rapport-Tytgat, mijnheer Schiltz; dat is een verkeerde voorstelling. Ik zou heel graag hebben dat Johan Ceenaeme straks nog eens heel mooi op een rijtje zet hoe wij tot die zorgvuldige beoordeling gekomen zijn.

De heer D'Haese vroeg of we nog eens duidelijk het verschil willen maken tussen onze eigen beoordeling daarvan en de weergave ervan door Lantis. Ik kan het nog eens helemaal voorlezen, maar ik zal me beperken tot de hoofdlijnen. Er is uiteraard een verschil tussen de voorstelling van BAM/Lantis en die van ons. Ik geloof in de goede trouw en goede wil van iedereen, maar er is wel een verschil tussen de conclusies van Lantis en onze beoordeling. Dat hebben we natuurlijk pas gelezen in de brief² die we, onder openbaarheid van bestuur, op 14 januari³ gekregen hebben. Vandaar onze reactie toen. Lantis stelde het voor als 'er kan geen enkel risico zijn voor de mens' en 'er wordt nu al met zekerheid gezegd dat er geen gevaar dreigt voor de mens', eerlijkheidshalve met daaronder het citaat van de OVAM, waarin duidelijk vermeld staat dat er "vandaag – 27 september – geen aanwijzingen zijn voor een direct humaan risico, maar dat de resultaten zoals ze vandaag bekend zijn, zich beperken tot de terreinen van 3M en de grote invalswegen" en dat "wil men volledig uitsluitel krijgen over de aanpalende woonzones en de onzekerheid wegwerken, er bijkomende onderzoeksdata aangewezen zijn ter plaatse." Volgens mij zit er een fundamenteel verschil tussen beide zaken.

Wat de kringredenering betreft, stel ik voor dat we alles nog eens overlopen zoals de OVAM het geschreven en bedoeld heeft. Johan, ik stel voor dat jij de risicobeoordeling toelicht, om toch aan te duiden dat die zeker niet alleen op basis van het rapport-Tytgat is gebeurd.

Johan Ceenaeme: Geachte ministers, geachte voorzitter, geachte leden van de commissie, bedankt om de OVAM de kans te geven hier deze toelichting te geven. Mijn bijdrage beperkt zich vooral tot die risicobeoordeling.

Nu, welke werkwijze hanteren wij, ook in andere verontreinigingsdossiers, om de risico's te beoordelen? Het is niet mogelijk om zomaar te zeggen: er is risico of er is geen risico. Het is geen knop die je aan of af kunt zetten; het is een schaal, van hoge risico's naar lage risico's. Dat is iets wat je ook in deze context zeker moet meenemen.

Wij werken op basis van verschillende elementen: het beschrijvend bodemonderzoek van 2004-2006, de inzichten die vanuit een wetenschappelijk risk assessment team tot dat bodemonderzoek hebben bijgedragen, uiteraard ook de inzichten van professor Tytgat, de bestaande risicobeoordeling die wij doen voor onderzoeken en de internationale normeringscontext, zoals we die toen kenden en voor zover die toen voorhanden was.

Ik zal even op de afzonderlijke elementen ingaan.

Er zijn ten eerste de resultaten van het beschrijvend bodemonderzoek en de inzichten van het risk assessment team. Bij de beoordeling van risico's werkt de OVAM en ook VITO met een wetenschappelijk onderbouwd risicobeoordelingsmodel. Dat is een model dat specifiek gericht is op humane risico's. Vandaag is dat het S-Risk-model, in het verleden het Vlier-Humaan-model. Dat laatste werd gebruikt voor het beschrijvend bodemonderzoek bij 3M in 2006. Het S-Risk-model wordt uitgewerkt en actueel gehouden door VITO. Belangrijk bij zo'n model is dat het een conservatief berekeningsmodel is waarbij alle blootstellingsroutes worden geïntegreerd en waarbij ook achtergrondblootstelling in rekening wordt gebracht. Voor het uitvoeren van beschrijvend bodemonderzoeken moeten erkende bodemsaneringsdeskundigen die risico-evaluatie en ook dat model gaan gebruiken, zoals

² de mail (i.p.v. de brief).

³ 12 januari (i.p.v. 14 januari).

bij ministerieel besluit (MB) vastgelegd. Dat volgt ook uit de richtlijnen van de OVAM. Een risicobeoordeling is een heel belangrijk onderdeel van het beschrijvend bodemonderzoek.

Dat onderzoek liep van 2004 tot 2006. Het werd medio 2006 door Arcadis gefinaliseerd en bij de OVAM ingediend. Het beschrijvend bodemonderzoek houdt een afperking van de bodemverontreiniging in, vertrekkende vanuit het bronperceel naar de omgeving. Die afperking gaat dan gepaard met een risicobeoordeling. In het beschrijvend bodemonderzoek werden op het bedrijventerrein zelf hoge PFOS-concentraties in de bodem en het grondwater vastgesteld en die werden afgetoetst aan de toetsingswaarden die door een team van experts werden samengesteld. Het risk assessment team bestond uit experts en erkende bodemsaneringsdeskundigen, onder andere UGent-professor Colin Janssen, maar ook mensen van VITO, van Lisec – tot 2004 – Aeolis, 3M EPAS en – vanaf 2004 – Arcadis.

Ik wil hier al aangeven dat de concentraties buiten het bedrijventerrein opmerkelijk lager waren. Er was wel degelijk een meting geweest in Zwijndrecht, zoals tijdens de vorige hoorzitting ook aangegeven. Er was een waarde van 22 microgram per kilogram gemeten in de noordelijke tip van de woonzone.

De erkende bodemsaneringsdeskundige toetste die concentraties die zich door middel van atmosferische depositie buiten het industrieterrein hadden verspreid, aan de toxicologische grenswaarden voor gelijkaardige organofluorverbindingen. Voor bodem lag de risicogrenswaarde op 30.000 microgram per kilogram droge stof, beoordeeld vanuit het humaan toxicologisch risico. Ik heb daarnaar gezegd dat er een meting van 22 microgram was; wel, de internationaal gehanteerde grenswaarde was 30.000 microgram. Gekoppeld aan die risicobeoordeling bleek in dit beschrijvend bodemonderzoek om bij de afperking het gehele woongebied van Zwijndrecht te gaan incorporeren in de te onderzoeken omgeving.

Het beschrijvend bodemonderzoek besloot tot een saneringsnoodzaak. De deskundige stelde een bodemsaneringsproject op voor de verontreiniging in het grondwater, met als voornaamste doel verdere verspreiding van de grondwaterverontreiniging tegen te gaan. De erkende bodemsaneringsdeskundige gaf ook aan dat er geen voorzorgsmaatregelen nodig waren. Dat zegt iets over het niveau van het risico: er was wel sanering nodig, vanwege de ernstige bodemverontreiniging, maar geen voorzorgsmaatregelen. De OVAM heeft dat beschrijvend bodemonderzoek getoetst aan wat toen bekend was vanuit de VS en in 2006 is het conform verklaard en werd beslist tot de noodzaak van een bodemsaneringsproject.

Een tweede element zijn de inzichten van professor Tytgat. De houding van de OVAM wordt natuurlijk ook gekenmerkt door voortschrijdend inzicht. Lantis deelde in 2017 verschillende versies van het rapport-Tytgat aan de OVAM mee. Professor Tytgat had van Lantis blijkbaar de opdracht gekregen om een risicoanalyse uit te voeren voor de mens met betrekking tot de PFAS-verontreiniging in bodem en grondwater en om een toelichting op te maken met oog op communicatie.

Professor Tytgat stelde in zijn studie een ecologische toetsingswaarde voor van 16.000 microgram per kilogram droge stof en een humane toetsingswaarde van 100 microgram per kilogram droge stof, als – ik citeer uit zijn studie – de meest actuele en strenge waarden. Het toetsingskader van professor Tytgat lag in lijn met de toenmalige internationaal gebruikte normering. Hij verwees onder meer naar de inzichten die er al waren bij EFSA en bij het Nederlands Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Professor Tytgat baseerde zich overigens op de studie van RIVM van 2016 over de milieukwaliteitswaarden voor PFOS.

In het rapport is een maximaal toelaatbaar risiconiveau voor wonen met tuin opgenomen dat rekening houdt met humane risico's. Die waarde bedroeg 6600 microgram PFOS per

kilogram droge stof. Die waarde werd berekend met het C-Soil-model, een model dat gelijkaardig is aan het S-Risk-model.

De voorzitter: Mijnheer Ceenaeme, mag ik u even onderbreken. Uw uitleg is bijzonder interessant, maar deze uitleg hebben we tijdens de vorige hoorzitting ook gehad. Het is de bedoeling dat we het vandaag enkel hebben over wat in jullie brief is aangegeven en dat de concrete vragen van de collega's beantwoord worden. Zo niet, dan doen we gewoon de hoorzitting van de vorige keer opnieuw en dat is niet de bedoeling.

Henny De Baets: Excuseer, voorzitter, maar als hier opnieuw gezegd wordt, ondanks de brieven, dat de risicobeoordeling van de OVAM enkel gebeurd is op basis van het rapport-Tytgat, dan willen wij duiden op welke basis de risicobeoordeling wel gebeurd is, op een behoorlijke wijze.

De voorzitter: Goed, maar ik denk dat die boodschap duidelijk is. U hebt dat al op een andere manier gedaan, denk ik. Probeer dan toch enigszins beknopt te zijn in de motivatie. Het heeft echt geen enkele zin om de volledige hoorzitting van de vorige keer opnieuw te doen; daarvan is akte genomen, daar zijn processen-verbaal van. Ik snap dat u wilt weerleggen dat het enkel op basis daarvan is gebeurd, maar het heeft geen zin om de hele uitleg van de vorige keer opnieuw te brengen.

Henny De Baets: We doen die hele uitleg niet opnieuw, maar dit is echt de kern van de zaak, de rode draad doorheen het hele dossier.

De voorzitter: Ik denk dat die boodschap wel duidelijk is. Probeer enigszins beknopt te zijn in de motivatie.

Johan Ceenaeme: Ik denk dat de risico-evaluatie, zoals die gebeurd is in 2017, een cruciaal element is in de beoordeling van dit dossier. Ik wil zeker rekening houden met uw opmerking, maar ik wil de elementen die de OVAM heeft gebruikt in 2017, toch graag even voorleggen.

De aanbevelingen die professor Tytgat heeft gegeven bij de overschrijding van die waarde van 100 microgram per kilogram droge stof, werden, op basis van de voorhanden zijnde analyses in het woongebied – ik denk dat dat ook een uitdrukkelijke vraag was – niet overschreden. Op basis van de toen beschikbare gegevens waren er dus geen locaties waarvoor het nodig was om aanbevelingen mee te geven of om het agentschap Zorg en Gezondheid te betrekken.

Een derde element in de beoordeling waren de bestaande richtlijnen. Die richtlijnen zijn af te leiden uit bestaande standaardprocedures, die in samenwerking met VITO zijn opgesteld. We toetsen daarmee het humaan risico in een beschrijvend bodemonderzoek, maar ook in eerste fase van een oriënterend bodemonderzoek. Dat laatste gebeurt op basis van bodemsaneringsnormen of toetsingswaarden. Met de kennis van de gezondheidskundige grenswaarden van 2017 was er geen overschrijding van de vergelijkbare toetsingswaarden uit Nederland. Dat is een eerste fase van de risico-evaluatie. Er was geen indicatie van een noodzaak tot verder onderzoek.

Laat ons even kijken naar een aantal internationale grenswaarden, namelijk die uit de CLP-verordening (Classification, Labelling and Packaging) en POP-verordening (persistent organic pollutant). Op een bepaald moment moet je namelijk gaan kijken naar wat er internationaal beschikbaar is. In die verordeningen zijn een aantal toxische eigenschappen vastgelegd die een grenswaarde gebruikten van 0,3 procent voor de gevaareigenschap H360D, die slaat op de vruchtbaarheid van een ongeboren kind. Dat is de meest strenge waarde die in de CLP-verordening is opgenomen. Wat zegt de CLP-verordening? Ze heeft als doelstelling 'het waarborgen van een hoog niveau van bescherming van de gezondheid van de mens en het milieu'. Die grenswaarde is ook terug te vinden in de POP-verordening, op een andere manier: een waarde van 50 milligram per kilogram. Ook daar wordt duidelijk verwezen naar het voorzorgsprincipe.

Als we kijken naar de mogelijke gezondheidseffecten ingevolge bioaccumulatie, heeft professor Tytgat voor PFOS een grenswaarde voorgesteld van 100 microgram per kilogram. Voor hem is dat een absoluut veilige grenswaarde voor woongebied. Wel, gegeven de vaststelling dat die waarde 30.000 keer lager lag dan de strengste CLP-grenswaarde, was er voor ons geen aanleiding om die grenswaarde van 100 microgram per kilogram in vraag te gaan stellen of om eraan te twijfelen dat die onvoldoende tegemoet zou komen aan het voorzorgsprincipe.

Ik ga ook nog graag even in op het kaartje dat jullie kunnen zien op de tablets. Dat kaartje stelt de huidige informatie over bodemonderzoeken ter hoogte van Zwijndrecht voor. Dat gaat over alle recente bodemonderzoeken die zijn uitgevoerd in Zwijndrecht: onderzoek van de lokale overheden, van de OVAM, van Lantis en het lopende beschrijvend bodemonderzoek bij 3M. Ik geef even wat verduidelijking bij het kaartje. De blauwe bolletjes wijzen op concentraties onder 1 microgram per kilogram, de groene bolletjes op concentraties tussen 1 en 10 microgram per kilogram, de gele bolletjes op concentraties tussen 10 en 100 microgram per kilogram en de bordeaux bolletjes op concentraties hoger dan 100 microgram per kilogram. U ziet dat die laatste duidelijk gekoppeld zijn aan het projectgebied van Lantis en zeer dicht bij de 3M-site zijn gelegen. We hebben ook de landbouwgebieden en woonzones voorgesteld en, zoals u wel weet, dat uitsteeksel naar het noorden van de woonzone toe.

Het is zo dat we moeten vaststellen dat slechts enkele bodemstalen die in woonzone zijn verzameld, concentraties hebben die de voorgestelde bodemsaneringsnorm voor bestemmingstype 3 van 18 microgram PFOS per kilogram overschrijden. De maximum gemeten concentratie daar is 120 microgram per kilogram droge stof. U ziet op de kaart ook dat de concentraties duidelijk afnemen hoe verder je van de 3M-site weggaat.

De conclusies die hiervoor zijn geformuleerd op het vlak van het direct humaan risico, ga ik niet herhalen. Ik ga wel nog even in op een aantal vragen.

Wat waren de redenen om in 2019 verder onderzoek te gaan uitvoeren? Dat is op verschillende elementen gebaseerd. We hadden op dat moment de RoTS-studie (Rechteroever Tunnelspecialisten) voor het hergebruik van uitgegraven bodem, de verkennende studie van Lantis op een aantal risicolocaties, de voorbereiding voor de ontwerp-bodemsaneringsnormen, de contacten die we hadden met RIVM en – daar is al vaker op gewezen – de strengere EFSA-waarden die eind 2018 in ontwikkeling waren. Dat heeft geleid tot de aanmaning aan 3M tot verder onderzoek begin 2019.

Er was ook de vraag of er in Zwijndrecht onderzoeksgegevens waren. Ja, er waren onderzoeksgegevens, zowel naar de bodem als naar het grondwater toe. Het zijn die onderzoeksgegevens die de basis hebben gevormd voor de risico-evaluatie en -beoordeling.

Zijn er tussen 2017 en 2019, voor het beschrijvend bodemonderzoek, nog bijkomende metingen geweest? Ja. In het kader van het bodemsaneringsproject bij 3M is er noodzaak aan tussentijdse opvolging en rapportering van de verontreiniging in Zwijndrecht. Er zijn dus nieuwe stalen in het grondwater genomen. Die hebben bij de OVAM tot dezelfde conclusie geleid op het vlak van risico, op basis van de beschikbare toxicologische gegevens toen.

Ik denk dat ik hiermee een eerste aanzet heb gegeven wat betreft de risico-evaluatie. Misschien kan Ann Cuyckens samen met mij de vraag over de escalatie naar het agentschap Zorg en Gezondheid beantwoorden.

Henny De Baets: Misschien nog even vooraf: dat er tussendoor niets gebeurd is, dat klopt dus echt niet, dat is een misverstand. In opvolging van het lopende bodemsaneringsproject is jaarlijks – en dat staat ook uitdrukkelijk in de verdiepende nota bodemsanering – een opvolging geweest, waarbij de monitoring in de omgeving en de onderzoeksdata continu bijgestuurd worden, terwijl dat volgens de standaardprocedure eigenlijk niet eens jaarlijks

hoeft te gebeuren, maar driejaarlijks. Vanwege de complexiteit heeft de OVAM toch beslist om 3M om jaarlijkse rapportages te vragen. En dan is er telkens bijgestuurd.

En dan, mijnheer Daniëls, u draait de zaken nu om door te zeggen dat wij nu wel zeggen dat er een groot risico was. Ik wil de risicobeoordeling nog eens voorlezen – voor de zoveelste keer – maar de OVAM heeft dat niet gezegd. De OVAM heeft wel gezegd dat er op dat moment geen aanwijzingen waren van een direct humaan risico, maar dat er bijkomende onderzoeksdaten moesten gebeuren, als men een volledig beeld wilde bekomen. Het is dus fout om te zeggen dat de OVAM heeft gezegd dat er wel een risico was. U hebt het opnieuw over de kringredenering, maar u was, denk ik, nog niet aanwezig toen ik in mijn inleiding zei dat er helemaal geen kringredenering is. Maar goed, ik denk dat mevrouw Cuyckens het best nog even de connectie tussen onderzoek en communicatie uiteenzet.

Ann Cuyckens: Dank u wel om ons hier nog eens duiding te laten geven bij alles wat hier voorligt. Voor ik effectief inga op die communicatie en de bijkomende onderzoeksdaten, een cruciale vraag in dit dossier, wil ik nog eventjes ingaan op de vragen over het communicatieprotocol met het agentschap Zorg en Gezondheid. Mijn collega heeft daarnet al duidelijk gemaakt dat er inderdaad niet is geëscaleerd richting Zorg en Gezondheid – om het met dat woord uit te drukken. Er is inderdaad een communicatieprotocol dat in werking treedt als er voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen nodig zijn. U hebt daarnet echter gehoord dat er heel veel onderzoeksdaten zijn blijven lopen en dat er tot maart 2021, op het moment van de laatste tussentijdse stand van zaken, nog altijd geen nood was aan voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen. De erkende bodemsaneringsdeskundige vertrekt altijd vanuit de productiesite en kijkt dan tot hoever die verontreiniging gaat. Dat is nog altijd de bedoeling van een beschrijvend bodemonderzoek.

Ik wil ook nog even vermelden dat het agentschap Zorg en Gezondheid, de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) en het Departement Omgeving allemaal deel uitmaakten van het Steunpunt Milieu en Gezondheid alsook van de coördinatiewerkgroep Risicobeheersing chemische stoffen, waar het PFAS-actieplan uit voortgevloeid is. Zoals die actoren hier hebben aangegeven, was die problematiek wel degelijk bij hen gekend. Vanuit de OVAM hebben we de resultaten van onze inventarisatiestudie in 2018 duidelijk bekendgemaakt. Daarin stond welke risicoactiviteiten er zoal zijn in Vlaanderen op het vlak van PFAS. Er werd een hele lijst opgesteld, met de productiesite van 3M in eerste orde. Dat is duidelijk als een case ingebracht, een van de lopende dossiers, tijdens de startvergadering voor het PFAS-actieplan op 17 december 2018 – ik zie de presentatie nog zo voor mij. Alle betrokken administraties waren uitgenodigd voor die vergadering.

En dan moeten we misschien eens verder redeneren – en in dat opzicht vind ik het systeemdenken een goede invalshoek – en ons afvragen wie in dezen eigenlijk wie op de hoogte hoorde te stellen. Dat is een heel belangrijke vraag. Wij hebben in de commissie en ook in de pers moeten vernemen dat er in 2009 blijkbaar al bloedresultaten voorhanden waren van Antwerpse havenarbeiders en die resultaten waren blijkbaar verontrustend. Wij hebben dat hier recent moeten vernemen. Bij mijn weten ligt 3M in het Antwerpse havengebied. Met andere woorden, er was dus wel degelijk een hotspot gekend op dat moment. Daarnaast – en dat vindt u ook terug in onze verdiepende nota's – waren er in die periode ook gegevens bekend van een moedermelkcampagne waar een koppeling wordt gemaakt met 3M. Bij wetenschappelijke instellingen, het departement, het agentschap Zorg en Gezondheid, eigenlijk alle betrokken actoren, was er in relatie tot gezondheid wel al iets gekend, zowel algemeen als specifiek voor de regio Zwijndrecht.

Dan ga ik verder. PFAS werden ook opgenomen in het humaan biomonitoringsprogramma. Dat is naar voren gekomen in 2012. We weten hier allemaal dat dat programma is uitgevoerd door het Steunpunt Milieu en Gezondheid, waar het agentschap Zorg en Gezondheid tot 2016 deel van uitmaakte, dat nu vooral wordt getrokken vanuit Omgeving en waar ook de onderzoeksinstellingen VITO en het Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH)

bij betrokken zijn. Ik heb recent vernomen dat er blijkbaar testgebieden waren in de havens van Antwerpen en Gent.

En op 15 juni 2017 vond er in het Vlaams Parlement een hoorzitting plaats over het steunpunt. Er werd uitgelegd dat de beleidsvertaling van de resultaten van het humaan biomonitoringsprogramma geen eenvoudige opgave is door de complexiteit van de resultaten en door de integratie van de blootstellingswegen. Men moest onderzoeken hoe de hogere gehalten verklaard konden worden, wat de meest relevante blootstellingswegen waren. Op basis van die informatie kon men dan daadwerkelijk maatregelen nemen op het vlak van beleid. Dat was een stapsgewijs vertalingsproces dat toen naar voren kwam. Dat vroeg interpretatiewerk, flankerend onderzoek en dergelijke meer. Op 29 september 2017 – dat heb ik hier recent ook begrepen – is er blijkbaar een mail verstuurd vanuit Lantis met feedback en een risicobeoordeling. Die is verstuurd aan verschillende leden van het politiek stuurcomité, aan kabinetschefs en dergelijke meer. En dan, oktober 2021, komt er als een donderslag bij heldere hemel een presentatie van de bloedresultaten in Zwijndrecht van het agentschap Zorg en Gezondheid met als boodschap 'De korf is vol'.

Wie hoorde hier wie op de hoogte te stellen in het kader van een preventief gezondheidsbeleid? De Antwerpse haven was wel degelijk gekend bij gezondheidsadministraties en het departement, zowel als een hotspot met een studie. PFAS waren ook gekend. In 2017 volgde zelfs nog de opdracht om actie te ondernemen richting beleid.

En dan maak ik de koppeling naar de OVAM, in heel het systeemdenken. Waar staat de OVAM in deze keten? De OVAM staat als organisatie in voor de aanpak van bodemverontreiniging op risicolocaties. Als een bepaalde activiteit vergund wordt of vergund zou moeten zijn, en als die activiteit een verhoogde kans op bodemverontreiniging heeft, dan is er het Bodemdecreet als vangnet. De bedrijven moeten de verontreiniging dan onderzoeken en saneren, en als ze het zelf niet kunnen, kan de OVAM eventueel in hun plaats treden. Dat is het uitgangspunt geweest van het Bodemdecreet. Dat was een heel duidelijke keuze van de toenmalige beleidsmakers.

Dus, beste mensen, wij zitten hier duidelijk op het einde van een keten, en dan enkel voor het deelsegment bodem. De OVAM werd dus niet op de hoogte gesteld vanuit gezondheidskundig oogpunt door de gezondheidsadministraties en alle andere actoren die ik daarnet heb opgesomd.

Maar laat de OVAM de OVAM zijn: wij werkten wel degelijk proactief rond die problematiek. Als hier wordt gesuggereerd op welke manier het verder is aangekaart: wij hebben op 18 mei 2021 en 14 december 2021 nog bij het managementcomité aangestuurd op een versterkte beleidsdomeinoverschrijdende aanpak, want dit is een problematiek die je het beste integraal aanpakt. We hebben ook op Europees niveau een duidelijke voortrekkersrol opgenomen, door te peilen naar het Europees bewustzijn, door in te gaan op een aantal Europese mogelijkheden op het vlak van platformontwikkeling en dergelijke meer. U kunt dat ook allemaal terugvinden in onze verdiepende nota's. En nog voor er effectief nieuwe toetsingswaarden voorhanden waren, de EFSA-waarden, hadden we 3M daarover al aangesproken⁴. We hadden hun al gevraagd om een beschrijvend bodemonderzoek te doen, om te zien, vertrekkende vanuit de productiesite, hoe ver de verontreiniging naar de omgeving reikt, rekening houdend met de nieuwe inzichten die er zaten aan te komen.

Last but not least, heeft de OVAM het ook op de politieke radar gezet. Dat is onder meer via bijdragen voor het regeerakkoord en beleidsnota's⁵. We hadden specifieke bijdragen die ingingen op een aantal strategische en operationele doelstellingen, zoals terug te vinden is in onze operationele plannen en in de vragen van middelen van 2018 tot heden.

⁴ "begin 2019" toevoegen.

⁵ "in 2019" toevoegen.

De stand van zaken werd ook opgenomen en verduidelijkt op 20 december 2020 en 26 januari 2021. Dat staat ook in ons standpunt.

Ik denk dat dat ook belangrijk is om mee te nemen: waar staat de OVAM in de keten en wie hoorde wie te escaleren?

En dan kom ik tot de vele vragen die gesteld zijn naar communicatie en bijkomende onderzoeksdaten in de periode 2017. Dat is inderdaad een onlosmakelijk gegeven. Er was een communicatievraag vanuit BAM/Lantis, een bouwheer die rond zijn bouwgebied met een passer een cirkel had getrokken en die zei: "Wij willen communiceren naar de bevolking toe." Dat was de vraag die voorlag. Wij hebben dan duidelijk gezegd, met alle gegevens die we hadden, dat er sowieso onderzoeksgegevens nodig waren als je op die communicatievraag wilde ingaan. Dat is het. Wij hebben dat altijd onlosmakelijk gekoppeld. Dat kun je in elke communicatie terugvinden, vanaf begin september tot oktober/november het jaar nadien⁶. Dat is een constante.

Wat kun je daarin ook terugvinden? Wij hebben steeds de bereidheid getoond om een trekkersrol op te nemen. Ik ga daar straks nog verder op in. Weliswaar altijd binnen ons referentiekader, zijnde het Bodemdecreet. Die piste werd uiteindelijk door de overheid gekozen, omdat dat in het kader van rechtszekerheid, aansprakelijkheid en het de-vervuiler-betaaltprincipe optimaal was, want in fine gaat het om 3M.

Nu, staan we even stil bij die elementen. Welke elementen lagen er op tafel die ertoe hebben geleid om al dan niet onderzoeksdaten te stellen? Op die manier ga ik het hier opbouwen. Ik begin met de beslissing om te communiceren door het politiek stuurcomité, op 18 september 2017. Als we de notulen, die wij in november⁷ hebben verkregen, erbij nemen, dan zien we op bladzijde 29 onder luik 3.1.3, bij 'Aanbesteding en gunning': "Het voornaamste resterende risico voor een tijdige start van de werken betreft de vastgestelde bodem- en grondwaterverontreiniging. Dat risico heeft vooral een significante impact op prijs en mogelijk termijn." Dat is een heel begrijpelijke redenering, in de context van de heropstart van de Oosterweelwerf. "Concreet worden volgende stappen gepland om het risico te beheersen: uitwerken van een meest economisch voordelige technische oplossing en het samenbrengen van alle betrokken partijen, OVAM, VMM, 3M en BAM, met het oog op een gezamenlijke aanpak en communicatie." Dat staat in het overwegende gedeelte.

Op de volgende bladzijde staat een voorstel tot beslissing. "Het politiek stuurcomité neemt kennis van de bodem- en grondwaterproblematiek en van het feit dat deze problematiek een significante budgettaire impact heeft en vraagt dat de leidend ambtenaren van de betrokken administraties, de OVAM, VMM, ANB en BAM, zo spoedig mogelijk een voorstel van aanpak uitwerken dat de financiële risico's van het project beheersbaar houdt." Dat staat daarin. Die informatie, dat voorstel van beslissing, dat luikje werd ter informatie aan de OVAM overgemaakt vanuit het toenmalige kabinet, op 19 september 2017. Daar stond enkel die passage in.

Op het bewuste overleg van 21 september 2017 met Lantis staat geacteerd onder besproken punten: "Gemaakte afspraken omtrent communicatie in het politiek stuurcomité, de wens om een proactieve communicatie uit te voeren vanuit het politiek niveau in de loop van volgende week." Daaronder staat – heel belangrijk – onze feedback daarop. In één bullet staat al heel duidelijk dat de zwakke plek in de uiteengezette communicatiestrategie, het feit is dat we niet beschikken over die meetgegevens. Je kunt niet zomaar extrapoleren. U hebt daarnet ook gehoord dat het niet zo gemakkelijk is als met een passer een cirkel te trekken rond een bepaald gebied. Een risicobeoordeling omvat veel meer aspecten. Daarom hebben we toen heel duidelijk die koppeling gemaakt. Wat daar nog naar voren komt is dat de OVAM bereid was een trekkersrol op te nemen, in het kader van de toepassing van het Bodemdecreet. De afspraak toen was dat BAM ging

⁶ 2017 (i.p.v. het jaar nadien).

⁷ "2021" toevoegen.

terugkoppelen naar het politiek stuurcomité. Dat was de afspraak toen. Die bereidheid is toen ook bevestigd door onze collega's van de VMM.

Dan komen we bij de feedback die Lantis heeft gegeven, die bewuste nota van 29 september 2017 waarover hier al is gesproken en die wij op 12 januari dit jaar gekregen hebben. Er wordt daarin gerefereerd aan de bespreking van 18 september en aan het pijnpunt dat er enkel gegevens zijn van bodemonderzoeken, maar dat er voor de concrete vragen ook extra gegevens nodig zijn. Een loutere extrapolatie kan dus niet. Daar staat dan ook iets over de externe bevestiging en validatie. Professor Tytgat was al op 10 augustus 2017 ingeschakeld. In de nota wordt ook naar voren geschoven dat er het best zo snel en zo discreet mogelijk extra onderzoeken gebeuren en er wordt een aanknoping gemaakt met het bodemsaneringsproject. Op dat moment legt men dus al een koppeling met het Bodemdecreet.

In verband met de communicatie, als ik al de gegevens hier samenleg, was er blijkbaar de beslissing om proactief en op politiek niveau te communiceren. Dat kunnen we afleiden uit het politiek stuurcomité van 18 september en de daarbij aansluitende feiten. Ook duidelijk is dat de OVAM steeds een bereidheid heeft getoond om hieraan mee te werken. Dat komt heel vaak naar voren in het mondelinge verkeer, met de vergadering op 11 september, 21 september, 26 september, die laatste vergadering vlak voor het kabinetsoverleg. Daar staat zelfs in dat we ook met de gemeente zouden afstemmen wanneer de communicatiebehoefte bleef bestaan. Dat is misschien ineens ook een antwoord op de vraag waarom we Zwijndrecht niet gecontacteerd hebben: als de communicatiebehoefte bleef bestaan, dan zouden we de gemeente contacteren. Het was duidelijk zo afgesproken.

Het politiek stuurcomité, BAM en de OVAM spitsen dus met andere woorden duidelijk hun medewerking toe op een gezamenlijke proactieve communicatie, inzonderheid de zoektocht naar mogelijkheden tot bijkomende onderzoeken binnen de toepassing van het Bodemdecreet en vanuit het bodemsaneringsdossier van 3M.

Dan kom ik bij de beleidsbeslissing om niet te communiceren, mijn tweede onderdeel. Daarna ga ik verder naar de mogelijkheden binnen het Bodemdecreet. Wij hebben de recente getuigenissen in de onderzoekscommissie gehoord, namelijk dat op politiek niveau werd beslist om niet te communiceren. We hebben ook eigen notities van de kabinetsvergadering van 12 oktober 2017. Die had als onderwerp 'Communicatie na politiek stuurcomité'. In de interne terugkoppeling vinden we heel duidelijk terug – en dat wordt nergens tegengesproken – dat BAM aanstuurt op communicatie en 3M tegemoet wil zien komen in hun kosten. Dat is een hele begrijpelijke redenering. Wat betreft communicatie wordt op dat moment beslist dat er niet direct gecommuniceerd zou worden, omdat daar niet direct een reden toe was.⁸ Op die vergadering is ook heel duidelijk naar voren gekomen dat de verschillende pistes binnen het Bodemdecreet bekeken zijn, net voor die aanvullende onderzoeksdaten. Er was de mogelijkheid van een tweede bodemsaneringsproject, maar dat zou dan niet het hele gebied beslagen hebben. We hebben dan een aanvullend beschrijvend bodemonderzoek, maar rekening houdend met de risicobeoordeling, konden we daar moeilijk een saneringsnoodzaak aan verbinden voor 3M. En het was wel degelijk de bedoeling om uiteindelijk zoveel mogelijk richting 3M te lande. Daaruit blijkt andermaal dat de zoektocht naar bijkomende onderzoeken toegespitst was vanuit het Bodemdecreet en vanuit het principe dat de vervuiler betaalt: bodemsanering vanuit 3M. Dat was een heel cruciaal gegeven.

Er wordt hier gesproken over het Bodemdecreet en alle mogelijkheden, maar konden we dat dan wel effectief? We kunnen wel ambtshalve optreden en we kunnen ambtshalve onderzoeken laten uitvoeren. In het Bodemdecreet zijn er artikelen die bepalen dat we een ambtshalve oriënterend bodemonderzoek en een ambtshalve beschrijvend bodem-

⁸ Wat betreft communicatie wordt op dat moment beslist dat er op dat ogenblik niet gecommuniceerd zou worden, omdat daar op dat ogenblik geen reden toe was. (i.p.v. Wat betreft communicatie wordt op dat moment beslist dat er niet direct gecommuniceerd zou worden, omdat daar niet direct een reden toe was.)

onderzoek kunnen opleggen. Maar daar moet wel een reden voor zijn. Ik wil daar nog aan toevoegen dat het bewuste artikel 171 dat hier al een paar keer vermeld is, op zich geen rechtsgrond is voor de OVAM om onderzoeksdaten te stellen. Waarover gaat het artikel? Dat artikel staat onder het luik 'Dwangmaatregelen'. Je moet het Bodemsaneringsdecreet erbij nemen, dat letterlijk is doorvertaald naar het Bodemdecreet. Dat gaat erover dat een bodemsaneringsdeskundige die bepaalde onderzoeken moet uitvoeren, niet wordt toegelaten op een terrein. Dan moet je een bevel hebben, een dwangmaatregel, om een bedrijf te verplichten toegang te verlenen tot een terrein. Of, als de OVAM zelf het onderzoek uitvoert, dat we toestemming kunnen geven dat er op dat terrein wordt opgetreden. Dat is waar dat artikel 171 op slaat. Want je moet altijd toestemming hebben om op een terrein te komen.

We hadden dus een politieke beslissing om niet te communiceren. Dan hebben we inderdaad, in alle zorgvuldigheid, de houding aangenomen om evenmin bijkomende onderzoeken ambtshalve uit te voeren. Daarbij hebben we rekening gehouden met onze eigen operationele autonomie ter zake en het referentiekader van dat decreet.

Welke aspecten lagen op dat moment dan op tafel? Een doelstelling van communicatie. Er was de vraag naar communicatie van Lantis. Is dat op zich een finaliteit vanuit het Bodemdecreet om dat als motivering te gebruiken in een beslissing? Neen, want dat zou machtsafwijking zijn. Dan is er het opportuniteitsvraagstuk. Op dat vlak is er de bindende beleidsbeslissing om niet te communiceren, omdat daar geen redenen toe waren. En dan zijn er geen manieren bij de OVAM, binnen de eigen autonomie, die toelaten om dat te overrulen. Als we toch verder zouden gaan onderzoeken, dan hadden we sowieso moeten communiceren. Zowel voor, tijdens als na de onderzoeken moet je een communicatiedaad stellen. Het is heel belangrijk dat je je in dat soort onderzoeken niet beperkt tot een weg; dan zou je ook moeten meten in moestuinen van mensen, omdat je moet weten welke impact het heeft op voedingsgewassen, eieren en dergelijke. De tomaten en de kippen lopen niet over de straat. Je moet sowieso langsgaan bij de mensen en dus moet je ook communiceren, waarvoor je dus ook een beslissing moet overrulen, net terwijl er die duidelijke ministeriële instructie was om niet te communiceren of erbij betrokken te worden.

Wat lag er verder nog op tafel bij de beoordeling? De saneringsplicht van 3M. Als je het Bodemdecreet bekijkt, dan gaat het in eerste instantie daarover. De vervuiler moet zijn verplichtingen vervullen. En als er aanwijzingen zijn, kun je dat verder opentrekken. De saneringsplichtige 3M bleef op dat moment ook niet in gebreke. We konden dus niet in de plaats van het bedrijf gaan optreden.

En natuurlijk hebben we ook een risicobeoordeling gedaan, zoals mijn collega daarnet heeft proberen toe te lichten. Daaruit moest een deugdelijke en afdoende motivering blijken voor die ambtshalve bijkomende onderzoeken. Wij hebben duidelijk op dat moment moeten vaststellen dat die beoordeling ons geen mogelijkheid gaf voor bijkomende onderzoeksdaten.

Verder moet u er ook rekening mee houden dat je, met de door de overheid besliste houding om het Bodemdecreet te volgen – rechtszekerheid, saneringsplicht en aansprakelijkheid – zelf geen extra kosten gaat maken. Maar dat is een ondergeschikt gegeven.

Dat zijn de verschillende afwegingen die meegespeeld hebben om op dat moment al dan niet zelf onderzoeken te doen, rekening houdend met de beslissingen die op dat moment op tafel lagen.

Ik wil ook nog even verder ingaan op de finaliteit van het Bodemdecreet zelf. U zou kunnen denken, dat we misschien heel snel een passage moeten gaan invoegen dat de OVAM overall en te allen tijde onderzoeksdaten kan gaan stellen. Ik wil nog eens aangeven dat de beleidsmaker dat indertijd duidelijk niet in het decreet heeft voorzien, want als je een vraag krijgt – hier was het van een bouwheer, maar het kan evengoed elders in Vlaanderen

– welke gevolgen koppel je daar dan aan? Als je overal her en der onderzoeksdaten gaat doen, dan ga je die soms kunnen koppelen aan een actief bedrijf, maar soms ga je die niet meer kunnen koppelen aan een actief bedrijf of aan een duidelijke bron. Welke gevolgen koppel je daar dan aan? Dat zijn op zich heel interessante debatten, want het heeft een belangrijke impact, maar het Bodemdecreet is er niet op voorzien om op die manier op te treden.

Ik denk dus dat we hier in alle zorgvuldigheid met dit vraagstuk zijn omgegaan, zowel naar risicobeoordeling toe als naar onderzoeksdaten toe. Die waren onlosmakelijk gekoppeld.

Ik heb hier nog een paar vraagjes genoteerd in verband met de vergadering van 27 september. Ik heb dat toen inderdaad duidelijk zo genoteerd. Dat heb ik binnen het uur na die bewuste kabinetsvergadering zo teruggekoppeld binnen de administratie. Dat klopt. Ik ga dat ook niet verzonnen hebben. Het is ook logisch, want het past binnen het geheel der dingen, binnen het geheel van de feiten die hier voorliggen, met de piste van het Bodemdecreet die we uiteindelijk gevolgd hebben.

Ik denk dat ik hiermee een antwoord heb gegeven op de meeste vragen.

De voorzitter: Ik geef graag het woord aan de ministers. Minister Weyts heeft het woord.

Ben Weyts: Ben ik het eens met de kritiek van collega Demir? Zij heeft vragen gesteld bij de informatie-uitwisseling tussen de OVAM en het agentschap Zorg en Gezondheid. Ik denk dat we nu ook weer gezien hebben dat die vragen terecht zijn, ook al wordt er hier verweer gegeven en worden de zaken omgedraaid. Twee, collega Demir heeft zich ook vragen gesteld bij het eigen initiatief voor het nemen van bodemstalen en het voeren van een bodemonderzoek, proactief. Ik denk dat deze discussie dat ook illustreert. Waren daar geen vragen bij, dan was deze zitting ook niet georganiseerd.

Heb ik communicatie inzake PFOS-vervuiling verboden? Ik zou kunnen verwijzen naar de getuigenissen van de verantwoordelijken bij BAM/Lantis, maar dat hoeft ik zelfs niet te doen. Voor zover ik daar zelf bevoegd voor geweest zou zijn of de OVAM zou kunnen bevelen, zou het toch een beetje gek zijn dat ik mijn eigen communicatieverbod overtreden zou hebben, want twee maanden na die bewuste vergadering over de communicatie, heb ik een nota geagendeerd op de ministerraad – wat eigenlijk heel snel is, als je weet hoelang het duurt voor een nota geagendeerd wordt – met betrekking tot de problematiek, op 22 december. Dat is een publiek document en daar staat in: “Bij verkennend bodemhygiënisch onderzoek is in het projectgebied” – dat is Oosterweel – “een bodem- en grondwaterverontreiniging aangetroffen van PFC’s met saneringsplicht en werd BAM geconfronteerd met een verstrengd normenkader voor de behandeling van opgepompt grondwater.” Ook staat daar: “De totale kosten voor het inkapselen van verontreinigde gronden en het saneren van opgepompt grondwater worden ingeschat tussen 30 en 50 miljoen euro.” Dat document is goedgekeurd door de ministerraad en dat is de maandag daarop gepubliceerd op de website van de Vlaamse Regering. Dat is een publiek document. Ik heb er dus zelf over gecommuniceerd, over de vastgestelde verontreiniging, en een jaar nadien nog eens, toen ik samen met de minister van Begroting een nota heb geagendeerd die de vernoemde bedragen financieel invulde en waarin we vroegen om een beroep te kunnen doen op het Vlaams Fonds voor de Lastendelging (VFLD). Eigenlijk is de vraag dus wat vreemd. Ik heb zelf meermaals over het bestaan van die verontreiniging gecommuniceerd. Waarom zou ik anderhalve maand voordien dan in godsnaam een verbod hebben uitgevaardigd om daarover te communiceren?

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Joke Schauvliege: De eerste vraag die ik genoteerd heb, is: wat vindt u van deze onderzoekscommissie? Ik kan u geruststellen, collega, dat ik vóór deze onderzoekscommissie gestemd heb. Wat dat betreft, is alle twijfel weg.

De tweede reeks vragen ging over de communicatie. Heb ik een formeel verbod uitgesproken rond communicatie? Neen. Ik kan alleen maar herhalen wat ik hier op 17 januari heb toegelicht en alles wat ik toen heb gezegd, is hier vandaag bevestigd door de OVAM. Er is ook geen enkele tegenstrijdigheid met wat in de brieven van de OVAM staat. Er is inderdaad aan de OVAM gezegd dat ze geen trekkersrol mochten opnemen, omdat in het politiek stuurcomité beslist was dat het gezamenlijk zou gebeuren: BAM, de OVAM en de VMM zouden samenzitten om te bekijken hoe die communicatie zou verlopen. Dat was eigenlijk een perfecte vertaling van de afspraken binnen het politiek stuurcomité.

Dan was er op 12 oktober een vergadering op het kabinet van minister Weyts, waarbij ook mijn kabinet, de OVAM en Lantis aanwezig waren. Toen is inderdaad gezamenlijk beslist dat er op dat moment onvoldoende elementen voorhanden waren om te gaan communiceren. Dat was ook al in die zin aangekondigd – en dat is hier al in den treure herhaald – in de mail van de heer Van Herreweghe.

Dan heb ik nog een derde vraag aan mijn adres. Wat vind ik van de uitspraak van minister Demir dat het anders aangepakt had moeten worden. Ik heb hier de eed afgelegd en ik denk dat het heel belangrijk is dat we ons hier aan de feiten houden en niet aan interpretaties van de feiten. Dat is ook wat ik altijd heb gedaan, ook op 17 januari en vandaag. Het is altijd gemakkelijk om met de bril van vandaag te kijken naar 2017. De feiten in 2017 zijn wat ze zijn en alle elementen die de OVAM daarnet heeft toegelicht, hebben er mee voor gezorgd dat toen is gebeurd wat is gebeurd. Met de hand op het hart durf ik hier te zeggen dat de beslissingen die ik toen heb genomen, beslissingen waren waar ik me op dat moment in kon vinden, ook op basis van de gegevens die toen voorhanden waren. Zou ik de beslissing moeten nemen met dezelfde gegevens als toen, dan zou ik dezelfde beslissing nemen. Had ik de gegevens van vandaag gehad, dan zou ik uiteraard een andere beslissing nemen. Dat is het enige wat ik daarover kan zeggen.

Dat waren de vragen die ik genoteerd had voor mezelf.

De voorzitter: Minister Demir heeft het woord.

Zuhail Demir: Ik denk dat het intussen twee of drie weken geleden is dat we hier aanwezig waren, maar de reden waarom we hier opnieuw samen zijn, is de brief waar mevrouw De Baets uitvoerig op ingegaan is. Ik heb inderdaad heel zwaar getild aan bewoordingen als liegen. Ik vind dat totaal niet gepast, maar ik ben blij te horen dat het uiteindelijk de pers is die dat daarvan heeft gemaakt.

Ik wil ook ingaan op drie zaken die in de brief worden vermeld. Ik wil daarop terugkomen omdat we in de pers zien dat dit op een andere manier wordt gebracht. Hetzelfde geldt voor de communicatie achteraf. Zoals ik eerder al heb gezegd, hou ik er niet van dat men zegt dat de minister liegt. Het is mogelijk dat een leidend ambtenaar en een minister een andere visie op of een ander standpunt over bepaalde zaken hebben. Ik heb daar allemaal geen probleem mee, dat mag, maar stellen dat ik zou liegen, zoals ik in de pers heb gelezen, vind ik natuurlijk niet oké, maar dat is intussen rechtgezet.

Ik wil het hier nog even hebben over de studie-Tytgat en de eierstudie waarover het hier ook uitvoerig is gegaan. Het klopt inderdaad dat ik op 3 juni een historiek heb gekregen van mijn administratie over het dossier-3M. Mijnheer Sintobin, wat PFOS, PFAS en alles wat daarmee te maken heeft betreft, heb ik twee of drie weken geleden al gezegd dat we in het begin van de legislatuur verschillende zaken hebben gedaan: het actieplan dat al was opgestart tijdens de vorige legislatuur voorleggen aan de regering en updaten, drinkwaterbeleidsnota waar op verschillende beleidsniveaus op ingegaan is. Het dossier-3M was me echter niet bekend, de OVAM heeft dat destijds zelf gecommuniceerd. Ik heb dat dossier ook niet gekregen van collega Van den Heuvel.

Op 3 juni heb ik dus een historiek ontvangen van mijn administratie. Daarin werd geen melding gemaakt van het rapport-Tytgat. Dat is gebeurd naar aanleiding van een journalist die het kabinet vroeg of wij over de studie beschikten. We hebben die opgevraagd en op

8 juni van de OVAM een eerste versie gekregen, zonder dat daarbij werd vermeld dat er nog andere delen waren. Wij gingen ervan uit dat we het volledige rapport hadden gekregen, maar dat was dus niet het geval.

Het eerste deel was een literatuurstudie met algemene literatuur over normen, evoluties enzovoort. Op 11 juni kregen we via een journalist te horen dat er nog een tweede deel was en dat er ook meerdere versies waren van het rapport. Het kabinet heeft onmiddellijk de nodige stappen gezet om het volledige rapport te krijgen. De tweede versie werd ons op 11 juni bezorgd. Achteraf bleek dat dit nog altijd geen volledige versie was en dat er nog een aantal gegevens ontbraken. We hebben van mevrouw De Baets vernomen dat de OVAM zelf ook nooit de definitieve versie heeft ontvangen, intussen wel maar toen dus niet.

We kunnen ons daar natuurlijk vragen over stellen. Wanneer er een studie is van een of andere professor vind ik het wel belangrijk dat mijn administratie daar een definitieve versie van heeft. Als de minister vraagt naar het rapport-Tytgat, moet dat volledig zijn. Het is niet de bedoeling om achteraf van een journalist of van het parlement – want ik ben meermaals bevraagd in de commissie en in de onderzoekscommissie over het rapport-Tytgat, over de risico's voor de gezondheid, over het al dan niet nemen van stalen – te vernemen dat dit niet het geval is. Als ik vragen moet beantwoorden en uitleg moet geven, moet ik een volledig zicht hebben op het probleem. Achteraf moeten vaststellen dat er blijkbaar een tweede nota bestaat die ook niet de definitieve versie is, is volgens mij niet de manier waarop moet worden gewerkt.

De reden waarom daar een aantal dagen tussen zaten, is dat er ook geen kwade wil was bij de administratie om dat eerste deel en later op vraag van de journalist en het parlement het tweede deel over te maken.

Ook over de eierstudie hebben we heel wat vragen gehad. Wij vragen die studie op bij de administratie, maar men wijst ons op een vertrouwelijkheidsclausule. U moet zich dat voorstellen: we zitten midden in een crisis, ik word bevraagd en krijg te horen dat ik die studie niet krijg. Achteraf horen we dan dat het eigenlijk geen vertrouwelijkheidsclausule is, maar wel een clausule dat de gegevens niet mogen worden hergebruikt of gepubliceerd. We hebben die studie dan ontvangen maar zonder bijlage. Mijn kabinetschef heeft daarop gereageerd en uiteindelijk hebben we de studie gekregen via het Departement Omgeving. Zij hadden die studie ook en hebben ons die bezorgd.

Wanneer je als minister moet reageren op vragen van de pers, de publieke opinie, mensen die heel veel vragen hebben, dan wil je daar op een correcte manier op kunnen antwoorden, zowel ten aanzien van de pers als ten aanzien van het parlement. Dat is niet gelopen zoals het had moeten lopen. En dan is het voor mij als minister niet fijn te moeten vaststellen dat er een aantal dagen overgaan voor ik de studie ontvang.

Ik vind het ook niet fijn om in een crisissituatie met juristen die clausule te moeten analyseren. Ik werk niet graag op die manier, dat geeft me een onbehagelijk gevoel. Dat heb ik een aantal weken geleden ook gezegd in deze onderzoekscommissie.

Ik heb ook gezegd dat ik vind dat het rapport-Tytgat automatisch zou moeten worden overgemaakt aan AZG. Ik heb ook gezegd dat dat misschien een inschattingsfout is geweest en dat de OVAM misschien kon uitleggen waarom ze dat niet had gedaan. Volgens de OVAM was het protocol niet van toepassing enzovoort, maar daar hebben de mensen geen boodschap aan. Het lijkt me dan ook aangewezen om die protocollen in deze onderzoekscommissie te bekijken.

Collega Beke wees er ook op dat hij en AZG niet waren geïnformeerd over PFOS, 3M enzovoort. Ik vind het niet normaal dat de ene administratie een studie als die van professor Tytgat niet doorgeeft aan de andere administratie. Ik krijg dat niet uitgelegd en vind dat ook geen manier van werken. Men kan dan verwijzen naar allerlei bestaande protocollen die zijn afgesloten, maar misschien werken die niet goed en moeten die op de

schop gaan. Het moet een automatisme zijn dat wetenschappelijke informatie wordt uitgewisseld binnen de Vlaamse administratie. Het is mogelijk dat de OVAM de expertise niet heeft en niet kan inschatten wat dit betekent voor de gezondheid van de mensen enzovoort, maar zij moeten die dan doorsturen naar AZG. Nog voor de onderzoekscommissie van start ging, was dit een van de vragen die in dit parlement werden gesteld. Collega Beke antwoordde daarop dat AZG nergens van wist. Ik vind dat een inschattingsfout, dat had misschien doorgeklikt moeten worden naar de andere administraties om de risico's op een correcte manier te kunnen inschatten.

Tot slot wil ik nog even ingaan op de vraag of er al dan niet staalnames moeten gebeuren. Ik kan dat allemaal niet zo goed meer volgen. Er was een brief of mail van de OVAM dat er misschien toch bijkomende onderzoeksdaden nodig waren, maar ik hoor ook dat men zegt dat het toch niet opportuun was dat dat gebeurde.

Vandaag voeren onze diensten op basis van het decreet 40 à 50 verkennende bodemonderzoeken per maand uit. Wij hebben dat ook gedaan in Zwijndrecht omdat we anders lang moesten wachten op het BBO dat we over een aantal dagen moeten ontvangen. Ik kan niet goed inschatten waarom dat toen niet is gebeurd.

Op de vraag van de heer De Roo heb ik toen geantwoord dat wanneer een overheid ambtshalve stalen kan nemen in combinatie met het rapport-Tytgat, een dergelijk onderzoek misschien wel interessant was geweest aangezien een administratie deze bevoegdheid wel heeft. Wij doen dat vandaag ook en hebben dat in juni en juli ook gedaan.

We hebben hier twee à drie weken geleden ook gesproken over de termijnen. Ik krijg immers niet meer uitgelegd dat er eerst een oriënterend en verkennend onderzoek moet gebeuren, nadien een beschrijvend onderzoek om pas nadien te saneren. Daardoor gaat er heel veel tijd verloren. Het lijkt me ook voor de onderzoekscommissie nuttig om in te schatten hoe het komt dat men geen stalen heeft genomen terwijl wij dat vandaag op basis van het decreet wel doen. Er gebeuren nu 40 à 50 verkennende bodemonderzoeken per maand. Wij hebben dat in juni en juli ook gedaan in Zwijndrecht. Mijn redenering paste in dat opzet, collega De Roo.

Collega's, ik heb geprobeerd om punctueel te antwoorden. Ik heb ook in de media en hier in de onderzoekscommissie gezegd dat het te simpel is om één zwartepiet naar voren te schuiven. Ik wil dat hier nog eens benadrukken, maar wanneer bepaalde studies, bepaalde zaken niet worden doorgegeven, moet deze onderzoekscommissie dit grondig bekijken. We zullen dan ook zien wat de aanbevelingen van deze onderzoekscommissie zullen zijn.

De voorzitter: Dank u wel voor de antwoorden.

De voorzitter: We starten de namiddagvergadering met de tweede vragenronde. We beginnen opnieuw met het Vlaams Belang, maar nu is het dus wel de bedoeling dat elke vraag onmiddellijk kan worden beantwoord en dat we vervolgens doorgaan met de volgende fractie.

De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin: Ik zit hier als lid van deze onderzoekscommissie en niet om iemand de schuld te geven of te zwartepieten als dat woord nog mag worden uitgesproken.

Ik hoor ook vandaag toch heel veel tegenstrijdige berichten. Wij als parlementsleden kunnen dat misschien nog een beetje vatten maar voor burgers die dit volgen, is dit een hallucinant spektakel waar ministers langs elkaar heen werken, administraties langs elkaar heen werken, waar er geen doorstroming is van informatie van de ene administratie naar de andere of van het ene kabinet naar het andere. We zeggen altijd dat Vlaanderen het zoveel beter doet, maar hier is toch geen sprake van een efficiënt en deugdelijk bestuur.

Mevrouw Demir, u hebt gezegd dat u blij bent dat de nuance is aangebracht bij de brieven van de OVAM door te zeggen dat mevrouw De Baets niet heeft gelogen, maar aan de lichaamstaal van sommige mensen zie ik toch hoe wordt gereageerd op wat iemand anders heeft gezegd.

U hebt misschien wel een punt wanneer u zegt dat er geen doorstroming was van informatie van de OVAM naar AZG. Ik kan dat best geloven maar het is natuurlijk wel de Vlaamse overheid die deze protocollen maakt. De bedoeling van die protocollen is dat ambtenaren die volgen. U kunt nu wel zeggen dat ze die beter niet hadden gevolgd, en dat was inderdaad misschien beter geweest – het kan een perfecte aanbeveling zijn van deze commissie – maar u draait het natuurlijk een beetje om. U zegt dat er geen doorstroming is, maar er is ook geen doorstroming tussen kabinetten. Ik vind het onvoorstelbaar – en men gaat hier nogal licht over – dat er bij een nieuwe regering geen overdracht is van dossiers, of toch niet van belangrijke dossiers. Mevrouw Schauvliege heeft gezegd dat zij alles heeft overgedragen aan Koen Van den Heuvel, maar blijkbaar heeft Koen Van den Heuvel niets overgedragen aan u. En misschien zijn er nog ministers en kabinetten gewisseld waarbij er geen informatie is overgedragen. Ik vind dat verschrikkelijk, ik vind dat heel erg.

Mevrouw Demir heeft eerst een beetje de zaak ontmijnd maar is dan toch opnieuw, zo ervaarde ik dat, in de aanval gegaan tegen de OVAM over een aantal zaken die nogal straf overkwamen. Mevrouw De Baets, wat is uw reactie op wat mevrouw Demir over de OVAM heeft gezegd, voornamelijk over het niet overdragen van informatie en dergelijke, en over de communicatie in het algemeen?

De voorzitter: Mevrouw De Baets heeft het woord.

Henny De Baets: In de repliek van mevrouw Demir van daarnet heb ik gehoord dat zij blijft doorgaan over dat liegen. Ik kan alleen zeggen dat de OVAM nooit heeft verklaard of geschreven dat mevrouw Demir heeft gelogen. Ik kan dat nog dertig keer herhalen maar men moet me dan bewijzen dat ik dat gezegd of geschreven heb. Ik vind daar niets van terug.

Wat de eierenstudie betreft, wens ik wel te zeggen dat wij diezelfde dag de studie hebben bezorgd, een uur nadat het departement die had bezorgd. Ik heb dat even nagegaan, het departement heeft de studie bezorgd rond 18 uur en bij ons⁹ zou die dan zijn bezorgd rond 19 uur.

Wat die fameuze vertrouwelijkheidsclausule betreft, wil ik er, met alle respect, op wijzen dat die studie niet aan mij is gevraagd maar aan mevrouw Cuyckens. En zij heeft op een telefonische vraag aan het kabinet gevraagd haar even de tijd te geven om de vertrouwelijkheidsclausule na te kijken. Ik denk dat dit toch geen overbodige vraag is, en ze heeft er vandaag nog altijd geen antwoord op gekregen van de Universiteit Antwerpen. Ik vind dat persoonlijk geen onlogische vraag. Wanneer dat te ondertekenen formulier daarbij zit, ga je toch even na wat dat betekent en of wij die studie kunnen doorgeven. Meer kan ik daar eigenlijk niet op antwoorden.

Wat de rapporten-Tytgat betreft, zegt mevrouw Demir dat zij één versie heeft gehad. Dat was ook telefonisch gevraagd aan mevrouw Cuyckens en niet aan mij. En ik lees in de mail van mevrouw Cuyckens waar zij bij de versie van 2 oktober, de versie waar de normen al in stonden, duiding geeft bij heel dat normenkader en een vergelijking maakt met het normenkader van professor Tytgat en met de nieuwe bodemsaneringsnormen van 1 april 2021, dat zij schrijft: 'hierbij de gevraagde versie'.

Ik heb geen vraag op papier, ik heb een telefonische vraag, ik kan alleen lezen wat mevrouw Cuyckens in haar mail schrijft met dus volledige duiding van dat normenkader.

⁹ door ons (i.p.v. bij ons).

U vraagt ook of mevrouw Demir op de hoogte was van dat dossier. Daar kan ik alleen maar zeggen dat wij in september 2019 een onthaalbrochure voor mevrouw Demir hebben gemaakt die, denk ik, op een vergadering op 10 oktober 2019, als ik me niet vergis, is toegelicht en waar de problematiek van die emerging contaminants in stond.

Er is ook een mail overgemaakt. U weet dat 3M een beroep heeft aangetekend tegen het tweede bodemsaneringsproject dat wij in 2017 hadden opgelegd. Er is dan een mail overgemaakt aan het kabinet op – Ann, je moet me helpen – 20 december 2019 waarin de hele stand van zaken van het dossier-3M is uitgelegd en waarin blijkbaar ook is verwezen naar de inventarisatiestudie die de OVAM had gemaakt. Uiteraard is er maar één productiesite in Vlaanderen van PFAS en 3M als productiesite staat daar uitdrukkelijk in vermeld. Meer kan ik ook niet antwoorden. Bovendien is in alle ondernemingsplannen, voor¹⁰ input voor het regeerakkoord en de beleidsnota's de problematiek van emerging contaminants geduid. Er zijn ook x-aantal vergaderingen geweest met het kabinet over de verhoging van de prijs van de retributieattesten¹¹ en een van de redenen was precies de aanpak van de problematiek van emerging contaminants. Was het kabinet op de hoogte? Mijn antwoord is 'ja'.

Stefaan Sintobin: Mevrouw Demir heeft hier in de commissie verklaard dat ze bij het begin van haar ministerschap nooit op de hoogte is gebracht door de OVAM wat de PFAS-problematiek en -vervuiling op de site betreft. Maar u zegt dat ze het wel wist.

Henny De Baets: Ik geef hier een aantal elementen die me nu te binnen schieten en die de OVAM heeft bezorgd.

Stefaan Sintobin: Wat zegt u daarop, mevrouw Demir?

Zuhal Demir: Wat ik vandaag en ook twee weken geleden heb gezegd, namelijk dat wij uiteraard op de hoogte waren over PFAS en PFOS. Het zou raar zijn dat we daar niet in zijn algemeenheid mee bezig zouden zijn, maar over het dossier-3M op zich waren wij niet op de hoogte. Men heeft niet gezegd, ook niet toen ik minister werd, dat ik dat dossier goed in de gaten moest houden, dat er dringend allerlei stalen moesten worden genomen omdat in 2017 een of andere professor heeft gezegd dat het misschien toch gevaarlijk zou kunnen zijn voor kinderen die daar in de tuin spelen enzovoort. Dat heeft men mij nooit op die manier gezegd.

Ik verwijs ook naar de communicatie die de OVAM zelf heeft verspreid waarin de OVAM erkent dat het bodemsaneringsdossier 3M-Zwijndrecht niet meteen werd overgemaakt aan de minister. De OVAM heeft vele duizenden dossiers in behandeling waardoor enkele dossiers die ons op dat ogenblik voor problemen stelden of die een beleidsbeslissing vergden, aanhangig werden gemaakt. De problematiek van PFOS-PFAS in zijn globaliteit werd bij de minister wel aangekaart bij haar aantreden. Dat klopt en dat heb ik hier ook gezegd, ook een aantal weken geleden. Anders zouden we dat niet opnemen in de beleidsnota's, in het drinkwaterplan enzovoort.

We hebben voor de eerste keer een persvraag gekregen op 30 oktober 2019. Toen is er dat contact geweest tussen ons en de OVAM en dat ging over PFAS in het algemeen. We hebben toen input gevraagd aan de OVAM, maar er is toen niets concreet over 3M of de situatie in Zwijndrecht meegedeeld. Ik verwijs naar de persmededeling die de OVAM zelf heeft gegeven. Bij de overdracht van de kabinetten krijgt men meestal ook tussen de ministers een overzicht. Daar zaten een aantal dossiertjes bij, maar 3M zat daar niet tussen. Uiteraard zijn we algemeen op de hoogte over wat het beleid moet doen rond PFAS en welke acties er moeten worden ondernomen maar over het dossier-3M, waarbij een onmiddellijke aanpak nodig is, stalen moeten worden genomen, bijkomend onderzoek nodig is, bloedonderzoeken moeten worden georganiseerd enzovoort, is bij mijn aantreden

¹⁰ in de (i.p.v. voor).

¹¹ bodemattesten (i.p.v. retributieattesten).

niets gezegd. Anders had ik de vragen van de parlementsleden hier kunnen beantwoorden, denk ik toch.

Stefaan Sintobin: Maar laat me toch toe om dit vreemd te vinden. De vervuiling op de 3M-site is een van de grootste vervuilingen die we kennen in Vlaanderen en dat u het dan een dossiertje noemt dat ergens tussen zit, vind ik toch eigenaardig. Ik vind het eigenaardig dat dit bij de overdracht van de kabinetten niet is vermeld. We kunnen misschien Koen Van den Heuvel nog eens vragen bij een volgende commissievergadering. Ik bedoel dat ik het eigenaardig en hallucinant blijf vinden dat dergelijke belangrijke dossiers niet werden overgedragen.

En inderdaad collega Schiltz, bij mij is het soms mijn buikgevoel, maar ik blijf erbij dat indien ik minister of een of andere verantwoordelijke was geweest en op de hoogte was geweest van de problematiek over de 3M-site, er bij mij toch een alarmbel zou afgaan en ik zou beslissen dat er toch verder moet worden gegaan dan enkel de site 3M. Dat is niet gebeurd, met alle gevolgen van dien. Het feit dat we dan deze onderzoekscommissie hebben gehad, is een vaststelling.

Ik heb nog één vraag voor de OVAM, ook over de overdracht van informatie naar AZG. De minister heeft geantwoord dat jullie moeten werken volgens bepaalde protocollen waaraan jullie zijn gebonden om informatie over te dragen. Dat begrijp ik wel, maar vindt u dan niet dat het beter is om de protocollen volledig te herschrijven of volledig weg te vegen zodat dergelijke informatie automatisch, zoals de minister vanmorgen suggereerde, wordt overgedragen, in dit geval aan AZG?

Henny De Baets: Het protocol tussen de OVAM en AZG dateert eigenlijk al van heel lang en is geactualiseerd onder minister Schauvliege. Voor alle duidelijkheid wil ik nog eens stellen dat dit protocol gaat over gevallen van ernstige bodemverontreiniging en waar specifiek voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen nodig zijn in de zin van het Bodemdecreet. Er is een veiligheidsmaatregel nodig in de zin van het Bodemdecreet wanneer er een acuut en dringend risico is. Er is een voorzorgsmaatregel nodig wanneer maatregelen nodig zijn in afwachting van de bodemsanering.

Johan Ceenaeme heeft vanmorgen aangegeven dat doorheen heel het dossier en doorheen heel de risicobeoordeling de erkende bodemsaneringsdeskundige nooit, zelfs niet bij de laatste rapportering in maart 2021, heeft aangegeven dat deze veiligheids- of voorzorgsmaatregelen nodig waren. Het is pas na de nieuwe normering op 1 april 2021 dat wij zelf aan de deskundigen hebben gevraagd, en de medewerkers mogen mij corrigeren, of het oordeel over het niet nodig zijn van de voorzorgs- en veiligheidsmaatregelen, niet moest worden herbekeken. Het is in die zin en gelet op de nieuwe normering en het feit dat er dan stalen zijn genomen waar een aantal pieken dus zaten, dat die actualisering door de erkende bodemsaneringsdeskundige is gebeurd wat dan is uitgemond in de no-regretmaatregelen.

Wat uw suggestie betreft om de protocollen te herbekijken, denk ik dat het niet slecht zou zijn om een protocol uit 2012, denk ik, eens opnieuw te bekijken, wetende wat we nu allemaal weten. Wat ik niet durf te beantwoorden, en dat moet dan worden bekeken met AZG, is of AZG het aankan om alle dossiers en alle informatie automatisch door te geven. We hebben immers heel veel bodemsaneringsdossiers. Maar ik denk dat het kan worden bekeken en dat een actualisatie inderdaad misschien niet overbodig is.

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Ik wil eerst en vooral de mensen hartelijk danken voor hun antwoorden. Ik denk dat er weer heel veel informatie is gegeven. Er waren een aantal zaken die duidelijk in de briefwisseling naar voren kwamen, maar ook een aantal andere, bijkomende elementen. Ik denk dat dat weer extra klaarheid brengt rond een aantal zaken, en dat het inderdaad aan de leden van deze onderzoekscommissie is om tot besluiten te komen, en dat zullen we ook in eer en geweten doen. En of daar dan zwarte pietten bij moeten zitten

of niet? Ik denk niet dat dat het uitgangspunt is van een onderzoekscommissie. Of dat is althans niet mijn drijfveer voor het onderzoekswerk dat we hier in deze commissie doen.

Ik wil even terugkomen op mijn eerste vragen. Die gingen namelijk over bijkomende staalnames, over de mate waarin dat mogelijk was of is, en op basis van welke decretale bepalingen. Ik heb heel goed begrepen, maar ik ben blij dat het ook nog eens heel duidelijk gesteld wordt, dat het Bodemdecreet altijd ook de leidraad is geweest voor de OVAM, om te kijken hoe we aan bijkomende informatie konden geraken. Met andere woorden, er werd ook naar het Bodemdecreet gekeken voor de aanvullende onderzoeksdaten – ik meen dat u die woorden ook gebruikt hebt – ook rekening houdend met het de-vervuiler-betaalt-principe. Dus ook daarrond zijn er acties ondernomen. Er is weliswaar inderdaad een beroep. Daar is ook wel een hele periode overheen gegaan. Is dat gewoonlijk het geval, of wat is de oorzaak ervan dat daar zo'n heel lange periode overheen gegaan is? En kan dat ingekort worden? Dat is misschien een interessante aanbeveling voor de toekomst, om dat korter te maken als het kan. Wat was de reden voor die lange duur?

Ann Cuyckens: Daar is geen specifieke reden toe. Wij hebben dat met nog andere beroepsdossiers, dat die over een langere termijn aanslepen. Maar dat is uiteindelijk in behandeling bij het departement.

Tinne Rombouts: Bij het Departement Omgeving?

Ann Cuyckens: Ja.

Tinne Rombouts: Oké. Dat is dan toch misschien iets wat we eens nader moeten bekijken, om te zien of dat sneller kan.

Dan wil ik even stilstaan bij het ambtshalve optreden. U hebt daar heel duidelijk bij stilgestaan bij de inleiding, maar ook daarnet in het antwoord. U verwees naar artikel 171. We kijken daar inderdaad naar, omdat mensen dan aangesteld kunnen worden om eventueel ter plaatse te gaan, en om in privétuinen stalen te kunnen nemen. Maar u gaf aan dat het eigenlijk niet op basis van dat artikel is dat we ambtshalve zouden kunnen optreden. Welk artikel is dat dan wel? Of heb ik dat gemist?

Ann Cuyckens: Als we kijken naar het Bodemdecreet, dan kunnen wij ambtshalve oriënterende bodemonderzoeken doen op basis van artikel 37 van het Bodemdecreet. Ambtshalve is een beschrijvend bodemonderzoek ook mogelijk op basis van artikel 42. En dan hebben we nog artikel 69, de veiligheidsmaatregelen, artikel 70, de voorzorgsmaatregelen, en artikel 141, het site-onderzoek. Dan zijn er nog artikel 157 en 158; dat gaat dan ook over een ambtshalve beschrijvend bodemonderzoek en bodemsanering bij de toekenning van de vrijstelling van de saneringsplicht.

Tinne Rombouts: Er zijn dus inderdaad wel wat artikelen die aanleiding zouden kunnen geven tot ...

Ann Cuyckens: Binnen de finaliteit van het Bodemdecreet, uiteraard.

Tinne Rombouts: Binnen de finaliteit van het Bodemdecreet, want dan kom ik tot de afwegingen. Want ik ga ervan uit dat u al die artikelen inderdaad in overweging hebt genomen. Ik zie u knikken. Dan kom ik terug op de motivering waarnaar verwezen wordt.

Enerzijds is er de risicobeoordeling. Het is hier nog eens heel duidelijk uiteengezet, en we hebben dat ook heel duidelijk in de briefwisseling kunnen lezen. U stelt dat er geen deugdelijke en afdoende reden is om op basis daarvan eventueel te kunnen overgaan tot ... Ik lees dat, als je de verschillende elementen mee in rekening brengt, de risico-inschatting bijzonder laag is, en onvoldoende is om ter plaatse te gaan. Ten tweede lees ik dat de saneringsplicht van 3M lopende was, en dat u daarvan niet in de plaats kon treden.

En dan wil ik even bij de communicatie stilstaan. Want er wordt gesteld dat de communicatie an sich geen reden kan zijn voor staalnames. Dat zou immers een machts-afwending betekenen. Op een bepaald moment wordt gesteld dat jullie ook loyaal zijn, en dat er ook een keuze is gemaakt om niet te communiceren. Maar als ik het hele communicatieluik bekijk, moet ik dat dan uit de afweging halen, en dat neutraliseren? Klopt dat? Dus dan zijn het eigenlijk vooral de andere inhoudelijke punten die ook aangeven dat er niet direct bijkomende staalnames konden of moesten worden overwogen? Is dat de juiste conclusie?

Henny De Baets: Ik denk dat de juiste conclusie is van wat we daarjuist hebben aangegeven: dat de vijf redenen cumulatief moesten worden beoordeeld. Dan zijn we begonnen met te zeggen dat de doelstelling van communicatie geen rechtsgrond is. Dat is de finaliteit in het Bodemdecreet.¹² Dan hebben wij de opportuniteitsredenen gegeven, en ook de redenering ten gronde rond de risicobeoordeling, met de saneringsplicht van 3M die inderdaad liep. Daarbij heeft de politieke overheid toen – bewust en terecht, als je mijn mening vraagt – gekozen om die door te trekken lastens 3M. De redenen daarvoor zijn hier in een aantal verklaringen gegeven, onder andere door mevrouw Schauvliege. Ik denk dat zij het had over de aansprakelijkheid van de saneringsplichtigen, de rechtszekerheid, en het principe van de vervuiler betaalt. En dan is er ook het principe van de kosten, waarbij er inderdaad ook beslist is om de piste van het Bodemdecreet te volgen. Het is dus de cumulatie van die vijf factoren die de beoordeling heeft uitgemaakt.

Tinne Rombouts: Ja, in totaliteit begrijp ik dat zeer goed. Dat is ook heel duidelijk gesteld. Maar door het feit dat er wordt gesteld dat de communicatie op zich geen reden kan zijn, ga ik er ook van uit dat dat luik van communicatie qua gewichtigheid minder in uw overweging kan meetellen. Want eigenlijk kan dat niet als motivering dienen.

Met andere woorden, stel dat de minister wel had gesteld dat hij wil communiceren, dan had dat niet mee de omslag kunnen zijn om effectief op basis daarvan andere besluiten te trekken?

Henny De Baets: Ik wil toch even duiden dat alles wat wij hier bespreken kadert in een vraag van BAM/Lantis. Ik wil toch nog even teruggrijpen naar de nota van de voorzitter van BAM/Lantis, waarover we het deze morgen hadden, en die ruim verspreid is bij een mail van 29 september 2017. Daarin is duidelijk gezegd – wij waren niet aanwezig bij dat politiek stuurcomité op 18 september – dat er beslist was dat er een politieke communicatie zou worden voorbereid, dat die communicatie zo snel mogelijk zou moeten gebeuren, en dat die voorbereid zou worden door Lantis. Want er is hier daarjuist gesproken over een gezamenlijke voorbereiding. Ik lees hier in de nota dat er onder andere contact zal worden genomen met de OVAM, vanwege sanering van de grond, en met de VMM, vanwege de sanering van water. En daarin geven zij zelf aan dat er bovendien pas kan worden gecommuniceerd indien alles inhoudelijk voldoende duidelijk is, en men ook meteen een plan van aanpak kan initiëren. Dat zijn exact de elementen waar wij het altijd over gehad hebben.

De hele vraag die we hier vandaag behandelen kwam er in feite in het kader van de communicatievraag van Lantis. Daar hebben we gezegd dat we onze medewerking daaraan willen verlenen, en zelfs een trekkersrol willen vervullen, maar op voorwaarde dat dat in toepassing is van het Bodemsaneringsdecreet¹³, en gekoppeld aan de sanering van 3M. Dat is onze maatschappelijke opdracht, denk ik.

Tinne Rombouts: Maar waarbij in de afweging duidelijk naar voren komt dat communicatie an sich niet een reden kan zijn om zomaar her en der stalen te gaan nemen?

¹² Dan zijn we begonnen met te zeggen dat de doelstelling communicatie een finaliteit is die geen grondslag vindt in het Bodemdecreet voor het uitvoeren van ambtshalve bodemonderzoeken. (i.p.v. Dan zijn we begonnen met te zeggen dat de doelstelling van communicatie geen rechtsgrond is. Dat is de finaliteit in het Bodemdecreet.).

¹³ Bodemdecreet (i.p.v. Bodemsaneringsdecreet).

Henny De Baets: De communicatie an sich is geen grondslag in het Bodemdecreet als finaliteit om op basis daarvan stalen te gaan nemen.

Tinne Rombouts: Dan wil ik hier nog stilstaan bij het beleidsbepalende element, waar er werd gesteld dat er een beleidsbepalende beslissing nodig is. Dat zal dan mogelijk in een van de andere artikelen naar voren komen. Maar kunt u zeggen waar of hoe dat duidelijk omschreven is? Er werd daarstraks van uitgegaan dat als er een opportuniteitsafweging moet worden gemaakt, dat gekoppeld is aan een beleidsbepalende beslissing. Maar daarvan heb ik het gevoel, althans in de commissie, maar ook in andere dossiers, dat daar toch soms anders mee wordt omgegaan. Ik zou dus graag weten waar dat precies op slaat.

Henny De Baets: Dat is heel eenvoudig uit te leggen. Als je een beslissing hebt vanuit de beleidsmakers, dan moet je daar als overheid mee handelen. Dan moet je daarnaar handelen. Als er geen beleidsbepalende beslissing is, dan moet je zelf kijken in je eigen autonomie, je eigen referentiekader, wat je kunt doen. Dan moet je ook kijken of dat conform een rechtsgrond is. Is dat voorhanden?

En inderdaad, binnen je eigen kader, binnen je eigenlijke mogelijkheden kun je dan zien hoe men daar een bepaalde opportuniteit in kan zien, bijvoorbeeld met de risicobeoordeling die hier ten gronde is gebeurd. Eigenlijk is het niet meer dan dat. En we hebben hier natuurlijk, zoals daarnet ook is aangegeven, alle elementen samengelegd. Cumulatief is er gezien dat de communicatie op zich geen rechtsgrond vindt. Dat is al duidelijk aangegeven. We hebben dan inderdaad gezien dat je qua opportuniteit inderdaad wel met een beslissing van de politieke overheid zat om niet te communiceren. Dat is op 12 oktober. En als we dan zelf enige onderzoeksdaden zouden stellen, dan zouden we dat overrulen. Daar zijn we daarstraks ook al op ingegaan. Daarnaast zitten we dan inderdaad met de saneringsplichtige 3M, en uiteraard ten gronde die deugdelijke en afdoende motivering.

Tinne Rombouts: En dus de volledige afweging is voor u de beleidsbepalende afweging? Het geheel?

Henny De Baets: Je vertrekt vanuit de vraag of er al iets voorhanden is. Als er een beleidsbepalende beslissing is, als er een beslissing is vanuit de politiek, dan vertrek ik van daaruit. Als dat er niet is, dan ga je sowieso als overheid zelf bekijken welke elementen er voorhanden zijn, en of wij ons optreden kunnen rechtvaardigen vanuit de rechtsgrond en vanuit de opportuniteit binnen ons referentiekader.

Tinne Rombouts: Sta mij dan toch toe dat ik de vraag nog eens stel. Stel dat er dan zou worden gezegd dat men wel wil communiceren, was dat dan een reden geweest om je volledige besluit tot een ander resultaat te laten leiden? Ik probeer een beetje te zoeken naar de diversiteit van de afwegingspunten. Ik weet dat het maar een onderdeelje is, maar ik heb het gevoel, zeker omdat we ook spreken over het verhaal van de machtsafweging, de andere elementen zwaarwichtiger wegen om dan alsnog niet bijkomende stalen te nemen op dat moment. Als ik verkeerd ben, zeg het mij. Ik heb het nu over de tijdsgeest van 2017. Ik probeer dat een beetje te achterhalen, omdat die communicatie hier heel vaak een punt is geweest. En ik heb toch een beetje het gevoel dat ... We hebben daarstraks een heel duidelijke, uitgebreide toelichting rond risicobasinganalyse gehoord, wat volgens mij in zulke zaken ook een heel belangrijk luik uitmaakt.

Het is misschien een risicovolle vraag, maar ik zou in de tijdsgeest van 2017 toch heel duidelijk die vraag willen stellen. Als daar dan wel zou zijn gezegd dat men graag binnenkort zou communiceren daarover, was dat een reden geweest om het voor die vijf punten over een andere boeg te gooien? Is dat het doorslaggevende geweest?

Henny De Baets: Uiteraard zouden wij die vijf punten dan nog moeten aftoetsen; je moet nog altijd je rechtsgrond hebben, en die risicobeoordeling zou dan nog naar voren zijn gekomen, dat wel. Maar als er dan een beslissing komt dat er hier wel communicatie moet

komen, en in functie daarvan ook onderzoeksdaten, dan wordt dat inderdaad meegenomen.

Tinne Rombouts: Dan wordt dat meegenomen, maar het zou daarom niet de garantie geleverd hebben dat het een ander besluit zou zijn geweest? Dat hoor ik u niet zeggen?

Henny De Baets: Wij zouden evengoed diezelfde vijf punten toetsen, zoals ik daarnet heb gezegd.

Tinne Rombouts: Oké.

De reden waarom ik die vraag ook stel, is omdat hier daarstraks werd gesteld dat er vandaag metingen worden gedaan. Minister, ik ken niet meer het juiste citaat, maar vandaag wordt er op verschillende plaatsen gemeten, en dat is geen probleem, er kan à volonté gemeten worden. Waarom heeft men dat in 2017 niet gedaan? Ik weet dat we vandaag 2021, 2022 zijn. Ten opzichte van 2017 zitten we in een totaal ander tijds kader te werken. Maar de vraag die ik een beetje heb is wat het verschil is. Ik weet niet of dat dan is omdat de minister nu zegt dat hij wel wil communiceren. Daar was ik een beetje naar op zoek. Is dat dan het kantelpunt geweest? Of wat is het verschil tussen 2017 en 2021? Er worden nu her en der stalen genomen; wat is de reden waarom dat in het verleden niet is gebeurd op die manier? Want zoals ik aangaf, zijn er wel degelijk verdere onderzoeksdaten gesteld via het Bodemdecreet. Dat laat ik buiten beschouwing. Maar kunt u mij wat duiding geven over die extra stalen?

Henny De Baets: Mevrouw, ik denk dat de context vandaag helemaal anders is dan de context in 2017. En daar blijven we een beetje over struikelen met z'n allen. Vorig jaar zijn de normen er gekomen, of de ontwerp-bodemsaneringsnormen. Want het zijn nog altijd ontwerp normen. En die waren natuurlijk veel strenger. Dus de context en het wetenschappelijke inzicht en alles daarrond is veranderd. En er is dan effectief door ons actie ondernomen toen we al in 2018 zagen dat die EFSA-waarden zouden verstrengen. En wetende dat dat daar gaat om toxicologische waarden en dat je daar bodemsaneringsnormen uit zou afleiden, hebben wij inderdaad onmiddellijk actie ondernomen om aan 3M te zeggen dat men het beschrijvend bodemonderzoek moet actualiseren.

Maar de context is nu inderdaad helemaal anders. Die ontwerp-bodemsaneringsnormen zijn er dan gekomen in april 2021. De minister heeft een beslissing genomen om stalen te nemen, en over die resultaten hebben we het daarjuist gehad. In de resultaten die nu tenminste voorhanden zijn, zitten er een aantal pieken, dat klopt. Onze juristen hebben naar aanleiding van deze commissie voor de zoveelste keer een ophijsting gemaakt van de rechtsgronden die kunnen worden gebruikt om die onderzoeken te doen. Ik wil hier dus nog even zeggen dat dat op een zeer labiele rechtsgrond is, als we natuurlijk willen werken binnen het Bodemsaneringsdecreet¹⁴ en binnen de saneringsplicht van 3M.

Tinne Rombouts: Vandaag?

Henny De Baets: Vandaag.

Tinne Rombouts: Misschien is die analyse ook wel interessant voor ons, om te kijken naar de toekomst. Als we over aanbevelingen spreken ...

Henny De Baets: Ja, maar toch wel wetende dat heel dat Bodemsaneringsdecreet¹⁵ een systeem is waar je niet één elementje uit haalt. We hebben het vanmorgen gehad over de risicobeoordeling als basis daarvoor, en dat is juist het verrijkende van het systeem denk ik: dat je niet zomaar kunt handelen, her en der in Vlaanderen. Dat je daar toch gegronde redenen voor moet hebben vanuit een risicobeoordeling.

¹⁴ Bodemdecreet (i.p.v. Bodemsaneringsdecreet).

¹⁵ Bodemdecreet (i.p.v. Bodemsaneringsdecreet).

Tinne Rombouts: Dat is denk ik een zeer terechte bemerking. Maar ik mag daaruit concluderen dat ten eerste de situatie vandaag helemaal anders is dan in 2017, als het gaat om wat men eventueel als reden kan gebruiken om stalen te kunnen nemen? En zelfs vandaag is dat heel wankel om die stalen te kunnen nemen, qua rechtsgrond? Dat heb ik goed begrepen?

Henny De Baets: Hier voor mij liggen juridische adviezen die tonen dat dat inderdaad een wankle rechtsgrond is.

Tinne Rombouts: Oké.

Dan wil ik even de sprong maken naar het momentum waarbij de onderzoekscommissie werd afgekondigd. We hebben een aantal taferelen gezien, en misschien moeten we die zo ver mogelijk achter ons laten. Maar toch roept dat bij mij de vraag op hoe het zover komt. Ik heb toen gevraagd of er, voordat de onderzoekscommissie in de plenaire vergadering is afgekondigd, problemen zijn geweest. Is er intensief overleg geweest? Of wat is de toestand dan geweest? Want ik merk dat dat nadien toch voor een stukje chaotisch en complex is verlopen.

Minister, ik begrijp dat u stelt dat u op 3 juni op de hoogte bent gebracht van het dossier-overzicht van Oosterweel en de saneringswerken van 3M. Dat stelt u heel duidelijk. 3 juni, dat is nadat minister Beke een signaal heeft gekregen vanuit Zwijndrecht, zo meen ik mij te herinneren. Toen heeft men u daar ook over gecontacteerd, om te zeggen dat er een probleem is met stalen vanuit Zwijndrecht. Ik stel mij dan de vraag wat daar nog aan voorafgegaan is. Is het effectief alleen die mail van het lokaal bestuur, en was u daar voordien al mee bezig? En wat was dan de kritieke situatie om dan toch op 9 juni effectief tot een vraag naar een onderzoekscommissie over te gaan?

Ik meen ook begrepen te hebben, maar dat is dan niet helemaal duidelijk, dat er op 20 december 2019 ook al een overzicht zou zijn gegeven over het bodemsaneringsdossier 3M. Ik ga ervan uit dat dat toen ook aan u als minister gericht was. En wat is daar dan verder mee gebeurd, of moest daar verder actie rond ondernomen worden? Of zaten daar vragen bij om verder actie te ondernemen of niet? De tijdlijn is daar voor mij niet helemaal scherp.

Zuhal Demir: Ik zal u uiteraard een overzicht geven, als u mij dat toelaat, mevrouw Rombouts. Want op 3 juni is alles effectief op papier gezet, die historiek – behalve die studies, die toch essentieel zijn, denk ik. Daar is vaak naar verwezen, en die hebben we dan achteraf opnieuw gevraagd.

Nu, in december 2019 hebben wij geen documenten teruggevonden waarin wij geattendeerd worden op de ernst van de situatie van 3M en de noodzaak om daar ook in te handelen. Dat wil ik wel vooropstellen. Maar zoals ik heb gezegd, hebben wij op 30 oktober 2019 een persvraag gehad rond het PFAS-beleid. We hebben dan ook vanuit het kabinet de OVAM gecontacteerd, er is input geweest. Maar dat ging niet concreet over 3M of de situatie in Zwijndrecht.

Op 4 mei 2020 is er contact geweest tussen de OVAM en het kabinet, met betrekking tot het tweede internationaal congres, opnieuw rond PFAS. En daar is de situatie van Zwijndrecht ook niet in vermeld. Op 15 oktober 2020 informeert de OVAM ons over de persvraag, en informeert men ons ook over het algemeen gekende PFAS-beleid en de Opel-site in Antwerpen. Daar is toen niets over Zwijndrecht gezegd.

Vervolgens zitten we in het voorjaar van 2021. In januari 2021, als ik mij niet vergis, is er dan de hele discussie rond het bodemberoep. We hebben dan een update gevraagd bij de OVAM over het dossier 3M, naar aanleiding van een bodemberoep. Want wij vroegen ons af wat dat daar kwam doen. Wij hebben ons daar dus over geïnformeerd. Dat bodemberoep werd zonder voorwerp verklaard.

We zitten dan in januari 2021, en het antwoord van de OVAM was daar dat het in dit dossier om een gefaseerde aanpak gaat. In eerste instantie werd er vooral gefocust op de aanpak van het terrein zelf. De uitvoering van de sanering is lopende. De uitvoering is gekoppeld aan het goedgekeurde bodemsaneringsplan van 2009. Daarnaast is er voor de omgeving gestart met een oriënterend bodemonderzoek, in 2018, om een eerste beeld te krijgen van de mogelijke atmosferische depositie van PFAS en PFOA. Het gaat hierbij om zeer specifieke parameters, waarvoor Vlaanderen intussen een richtinggevende normering heeft uitgewerkt, maar waarvoor er een wetenschappelijke verificatie vereist is om tot bodemsaneringsnormen te kunnen komen voor allerlei bestemmingstypes. Dat was naar aanleiding van het bodemberoep dat zonder voorwerp werd verklaard. Daar hebben we informatie over gevraagd. Toen heeft men ook niet verwezen naar die studie van professor Tytgat uit 2019. Daarin zegt professor Tytgat dat als je boven die normen zit in woongebied, je dan misschien wel onderzoeken moet doen om risico's uit te sluiten.

Vanaf 1 april dienden de nieuwe toetsingswaarden voor PFOS en PFOA voor bodem, grondwater en grondverzet te worden toegepast. Op 20 april komt er dan een mail van het kabinet aan de OVAM; de minister vraagt om zeker voldoende aandacht te besteden aan de problematiek van PFAS bij grondverzet, en aan de lopende onderzoeken. Dat was naar aanleiding van een parlementaire vraag, onder andere van Mieke Schauvliege.

Op 22 april wordt de OVAM gecontacteerd door De Standaard, met een aantal vragen rond PFAS en 3M. We zitten dan in de tweede helft van 2021. Het dossier trad in de media toen heel fel naar de voorgrond.

Op 26 april stelt De Standaard ons vragen rond die toetsingswaarde van 70 microgram, en wij sturen dat door naar de OVAM. Later die dag stuurt de OVAM ons ook de onderbouwing van die toetsingswaarde, die gebaseerd is op de interventiewaarde van de Nederlandse risicogrens voor drinkwater. De OVAM krijgt ook gelijkaardige vragen van De Standaard en de VRT, en daar is ook op geantwoord.

Op 28 april heeft collega Lydia Peeters hier in dit parlement heel veel vragen gehad over PFAS, maar dan toegespitst op Oosterweel.

Op 3 mei stelt De Morgen vragen over de PFAS-normering, en de OVAM geeft hier een dag later antwoorden op. De OVAM bezorgt ons ook een nota over PFAS en de aanpak die zij over de beleidsdomeinen heen ziet. Op het dossier-3M wordt niet concreet ingegaan.

Op 4 mei wordt er door de OVAM een nota bezorgd over grondverzet bij Oosterweel. Zij spreken van een tweede nota grondverzet, maar ons was nog niet duidelijk wat die eerste nota was. Dus wellicht bedoelden ze de algemene nota die een dag eerder verstuurd was.

Op 7 mei stelt De Morgen dan een opvolgvraag rond PFAS-normeringen. Het gaat ook weer over de verhouding met Duitsland en Nederland. De OVAM geeft diezelfde dag ook antwoorden.

Op 10 mei krijgen wij opnieuw vragen vanuit de media rond de Oosterweelgronden, specifiek rond het wat en hoe. Toen hebben wij intern, binnen het kabinet, heen en weer gemaïld over hoe het zit met een eventuele ingebrekestelling van 3M, en over het aanstellen van een advocatenkantoor.

Op 11 mei stelt De Standaard vervolgens nog twee bijkomende vragen over Oosterweel.

Op 17 mei hebben wij Henny De Baets en Peter Cabus de opdracht gegeven: "naar aanleiding van de evoluerende inzichten rond de PFAS-problematiek lijkt het ons nuttig om het PFAS-actieplan toch meer als een levend document te beschouwen, en hier ook updates en verbredingen aan toe te voegen, om de problematiek als geheel te coveren. Bij deze geven wij de opdracht om hierrond ook onderling een afstemming te organiseren, en om na te gaan welke elementen er nog toegevoegd moeten worden, en welke entiteit waarvoor

verantwoordelijk is. Vanuit het Departement Omgeving kan ook worden nagegaan of het nodig is om nog andere entiteiten bij deze oefening te betrekken.”

Op 18 mei zijn er interne mails over humane biomonitoring en de aanpak ervan.

Op 25 mei stellen wij aan de OVAM bijkomende vragen over de reinigbaarheid van de PFAS-gronden.

Op 26 mei is er de ondertekening van het ondernemingsplan van de OVAM 2021, met ook een duidelijke verwijzing naar PFAS.

Op 27 mei is er een persvraag van De Tijd. Ook daar werd op geantwoord.

Op 1 juni waren er heel wat vragen in de commissie, om de OVAM naar extra informatie te vragen in verband met die onderbouwing van 70 microgram.

Op 1 juni heeft Jan Verheyen van de OVAM ons een korte mail gestuurd, met in enkele lijnen een oplijsting van de bodemonderzoeken die er waren bij 3M. Hij geeft ook aan de collega's nog niet gehoord te hebben, en dat dat mailtje nog moet worden aangevuld.

Op 1 juni vragen wij ook aan het departement welke wetenschappelijke studie zij hebben rond PFAS en Zwijndrecht. Zij zeggen dat zij de studies die toen in de krant stonden, ook kennen, maar dat zij nu pas beter het risico kunnen inschatten op basis van de evoluerende wetenschappelijke kennis.

Wij geven ook aan het Departement Omgeving en aan de OVAM aan dat dat gezondheidsonderzoek toch wel het best zou gebeuren. Dit werd ook opgepakt door het Steunpunt Milieu en Gezondheid.

Op 2 juni was er ook een vraag tot overleg van schepen Vervaet. We hebben daar ook op gereageerd.

Op 3 juni hebben we dan de overzichtsnota van het dossier van 3M-PFAS-Oosterweel gehad, en in die bewuste nota is er dan geen verwijzing naar professor Tytgat en naar de eierstudie. Vervolgens is er dan het agentschap Zorg en Gezondheid, met collega Beke, die zegt dat zij eigenlijk helemaal niets weten over 3M of de bloedonderzoeken.

In die periode heb ik ook mevrouw De Baets twee keer gezien op het kabinet. Er was ook telefonisch contact. Daarin heb ik heel duidelijk gevraagd hoe het zit. In september heeft men mij gemaïld dat er bijkomende onderzoeksdata moeten worden gesteld. Zijn die nu gebeurd, ja of neen? Dat was toen nog altijd niet duidelijk, en ik denk dat we vandaag moeten concluderen dat dat toen niet is gebeurd. Ook of die bloedonderzoeken wel of niet gebeurd zijn, was mij niet duidelijk op dat moment.

En als je natuurlijk de studie van professor Tytgat leest, en je zet dat samen met de mail die mevrouw De Baets in 2017 stuurde, dan was de redenering: zijn die bijkomende onderzoeksdata gebeurd, ja of neen. Want dat waren de vragen die wij ook continu kregen. En het is mij nu wel duidelijk dat dat toen niet is gebeurd. En de vraag is waarom. Heeft dat te maken met die communicatie, ja of neen? Dat ontsnapt mij.

Tinne Rombouts: Bedankt, minister. De zaken die u ontsnappen zijn de zaken die wij inderdaad als onderzoekscommissie zullen uitklaren. Ook bedankt voor uw overzicht. Daar zitten heel wat extra zaken in voor onze tijdlijn, die mogelijk interessant zijn.

Ik heb daarbij nog een vraag, want het ging mij even te snel. Na de nota van 3 juni zegt u dat u twee keer contact hebt gehad met mevrouw De Baets zelf. Maar dan zijn er een aantal vragen onduidelijk gebleven. 'Ik heb haar geconfronteerd met de mail van 2017, ik heb dan geen antwoord gekregen. Ik leid daaruit af waarom er dan geen stalen genomen zijn, en of ze al of niet zijn genomen.' Dat hoor ik u zeggen. Kunt u mij ook zeggen wanneer dat precies was? Die contacten, was dat voor of na 3 juni? En voor of na 9 juni?

Zuhal Demir: Dat moet ik opvragen, wanneer die contacten er exact zijn geweest. Maar mijn vraag was of er in die tussenperiode tussen 2017 en nu eigenlijk onderzoeksdaten zijn gebeurd. Zijn er stalen genomen, ja of neen? Wie heeft die genomen? Heeft Lantis die moeten nemen, heeft 3M die genomen? Heeft de OVAM die genomen?

Tinne Rombouts: En daar kreeg u geen antwoord op?

Zuhal Demir: Dat was niet duidelijk.

Tinne Rombouts: Daar kreeg u geen antwoord op?

Zuhal Demir: Neen.

Tinne Rombouts: Ik heb trouwens daarnet begrepen dat er in 2019 wel degelijk ook nog tussentijdse stalen zijn genomen. Ik zie u knikken.

Maar mag ik misschien vragen aan mevrouw De Baets of eventueel aan anderen of de communicatie ... Want ik ga ervan uit, minister, dat u bij al die tussenstappen die u zet, ook regelmatig in nauw overleg was met de mensen van de OVAM, en dat zij daar ook bij betrokken zijn?

Zuhal Demir: Welke tussenstappen dan?

Tinne Rombouts: In mei ondernam u heel wat acties. U hebt zelfs een aantal dagen na elkaar waarop u ...

Zuhal Demir: Ja, dat is dan ofwel telefonisch ...

Tinne Rombouts: Bent u dan in permanent overleg geweest? Aangezien er informatie ...

Zuhal Demir: Er is heel veel overleg geweest. Ik denk dat mevrouw De Baets het daarstraks ook heeft gezegd, dat er heel veel mails en telefoons zijn geweest, zowel van de kabinetschef als van de raadgevers enzovoort. En ik heb in die periode twee keer met hen samengezeten.

Tinne Rombouts: Kunt u daar duiding bij geven, mevrouw De Baets, en eventueel andere medewerkers?

Henny De Baets: Wat we daarjuist hebben gezegd, is dat er in die periode een tsunami aan vragen was die wij zo correct mogelijk hebben proberen te beantwoorden. Dat zijn vragen die zeker niet altijd via mij gesteld zijn. De twee discussiepunten die vanmorgen zijn aangehaald, zijn bijvoorbeeld rechtstreeks aan mevrouw Cuyckens gesteld, of aan de heer Ceenaeme. Dat is een beetje de manier van werken; er wordt eigenlijk ook heel veel rechtstreeks met de medewerkers gehandeld.

Bij mijn weten is er wel nooit een samenbrengen van de verschillende betrokken administraties gebeurd in dit dossier. Er is vanmorgen even gevraagd of we dat dan niet hebben gemeld aan de beleidsraad. Maar die is er inderdaad niet geweest. De andere personen moeten maar aanvullen, maar er zijn heel veel rechtstreekse contacten geweest met de andere medewerkers.

Ann Cuyckens: Ik kan dat inderdaad beamen. In die periode was er inderdaad een tsunami van mailverkeer, van vragen, telefonisch, via Whatsapp. Dat ging via allerlei kanalen. Die eerste mail van 2019 dateert van 20 december, en die kwam er in het kader van het beroepsdossier. Ik ga hier even wat citeren uit die mail zelf. "De afgelopen jaren is er in opdracht van de OVAM dan ook een studie uitgevoerd om de invloed van PFAS in het vaste deel van de aarde en het grondwater in kaart te brengen. Uit deze studie blijkt dat de invloed van deze parameters groter is dan vroeger aangenomen. In het licht van deze studie is de OVAM in overleg met 3M. De OVAM heeft 3M opgelegd om een nieuw beschrijvend bodemonderzoek uit te voeren, met een nieuwe risico-evaluatie. Zowel voor

de OVAM als voor 3M is het belangrijk dat eerst de resultaten van het nieuw beschrijvend bodemonderzoek gekend zijn.” Dat is een passage uit die mail, waarin duidelijk een koppeling wordt gelegd tussen 3M, met ook die inventarisatiestudie die is uitgevoerd. Die mail is verstuurd naar het kabinet op 20 december 2019.

En dan is er de periode na 26 januari 2021, dat heeft de minister mee voorgelezen. Nadien, in mei, zijn er heel veel uitwisselingen geweest in het kader van het grondverzet, het Oosterweeldossier, met bijkomende vragen. In juni is er dan het verdere saneringsdossier. Ik meen mij nog wel te herinneren dat ik dacht dat uiterlijk op 16 juni het hele dossier van 2017-2018 helemaal was overgemaakt.

Maar het is inderdaad een tsunami van vragen geweest. Daar kwam inderdaad heel vaak een vraag-antwoord en actie-reactie, op die manier. En in de tussentijd wordt dat hele dossier samengesteld, om het op die manier te bezorgen. Johan Ceenaeme, ik weet niet of u daar nog iets aan wilt toevoegen, in het kader van die onderzoeksdaten die in de tussentijd altijd werden gesteld?

Johan Ceenaeme: Ik denk dat het meeste aan bod is gekomen. Ik begreep dat er nog de vraag was of er nieuwe onderzoeksresultaten waren na 2017. Daar is al even op ingegaan, in die zin dat 3M, in het kader van de monitoring van de sanering, nieuwe stalen heeft genomen. Die monitoring is gebeurd. En in het beschrijvend bodemonderzoek, dat in 2019 door de OVAM werd opgelegd, zijn er bijkomende staalnames gebeurd in 2020.

Omdat het ging over atmosferische depositie, was ons vermoeden in eerste instantie, gelet op de overheersende windrichting in Vlaanderen, namelijk uit zuidwestelijke richting, dat we noordoostelijk onderzoek dienden uit te voeren, langs de andere kant van de Schelde. Daar werd eigenlijk heel weinig verontreiniging vastgesteld. En dat leidde bij 3M al tot de conclusie dat er helemaal geen atmosferische depositie was. We hebben dan toch opgelegd, en dat is ook in 2020 gebeurd, om ook tegenoverliggend, dus in zuidwestelijke richting, onderzoek te doen.

Dat onderzoek is gebeurd. En wij hebben op dat moment – we zijn aan het spreken over het najaar van 2020 – een ontwerp van bodemsaneringsnormen voor de types 3, 4 en 5. Dus ook voor woonzones was het zo dat die gemeten waardes concentraties waren die lager waren dan die 18 microgram per kilogram die wij op dat moment hanteerden voor het type woonzone. Dat vindt u overigens ook hier op dat kaartje terug, daar wordt dat beeld bevestigd. Dan zijn we over de verschillende kaders aan het spreken: het kader dat we kenden in 2017, het kader dat we kenden in 2020, en het kader van 2021, dat natuurlijk totaal verschillend is. In dat kader van 2020 moesten we op dat moment ook vaststellen dat er geen overschrijding was van wat we op dat moment hadden aan normen.

Vandaag hebben we normen voor wat betreft landbouwgebied, hebben we normen voor wat betreft natuurgebied. En dan zien we natuurlijk wel een overschrijding van die normen. Dat kaartje getuigt daar ook voldoende van.

Tinne Rombouts: Bedankt voor die duiding.

Minister, ik kijk even terug naar u. Ik ga ervan uit dat die resultaten en die gegevens ook tot bij u zijn gekomen, dat u daar ook wel degelijk van in kennis was? Of was dat hetgeen waar u geen klaarheid over kreeg?

Zuhal Demir: Ik heb er daarnet in mijn overzicht ook naar verwezen.

Tinne Rombouts: Oké. Het was veel informatie, het ging redelijk snel. Maar die informatie zat dus ook wel degelijk bij u.

Waar ik een beetje naar op zoek ben, minister, is het verhaal van welke informatie u dan precies niet hebt gekregen. Want in de plenaire vergadering is hier ook duidelijk gesteld

dat u bepaalde informatie opgevraagd hebt, maar dat bepaalde informatie niet tot bij u kwam. Kunt u daar dan duiding bij geven, als ik die vraag zo rechtstreeks stel?

Zuhal Demir: Heel concreet was er bijvoorbeeld de vraag of er een risico is voor de gezondheid van de mensen. Want het agentschap Zorg en Gezondheid zegt dat zij daar niet van op de hoogte zijn. Dan is de vraag natuurlijk: heeft Zorg en Gezondheid de studie-Tytgat ontvangen, en wat hebben ze daarmee gedaan? Ik wist dat niet, want ik wist tot voor kort, tot 8 juni, niet dat er een studie-Tytgat was, behalve uiteindelijk via de media. Dan heb ik dat rapport opgevraagd bij de administratie, en op 8 juni krijg ik een eerste exemplaar. Vier dagen later krijg ik het gehele rapport.

Dus ik denk wel dat dat cruciale elementen zijn, zeker hetgeen professor Tytgat in deel twee van zijn rapport stelt. En ook de mail van de OVAM is cruciaal. Die mail van de OVAM uit 2017 zegt dat, om risico's uit te sluiten in die woongebieden, we misschien bijkomende onderzoeken moeten doen. En als je dat naast het rapport-Tytgat zelf zet, dan had onderzoek kunnen aanwijzen of er in de woonzones concentraties in de bodem aanwezig waren die mogelijk hoger waren dan de drempels die in het rapport-Tytgat opgenomen waren als risicodrempels. Ga je boven die drempels, dan raadde het rapport-Tytgat af om groenten uit de tuin te eten, of om kinderen in de zandbak te laten spelen. Wij konden dat niet weten. Wij konden zelfs niet weten of de mensen hun eitjes mochten eten, ja of neen.

Collega Beke heeft nadien, na die bijkomende onderzoeken die we in juni en juli gedaan hebben, na die staalnames die gedaan zijn, gezegd om geen eieren te eten. Dat waren die no-regretmaatregelen enzovoort.

Maar ik kreeg hier die vragen – minister, kunnen de kinderen in hun tuin spelen, mogen wij groenten en eieren eten? – en dan wist ik dat niet, want niemand kon mij dat zeggen. Dan vind ik wel dat daar toch een fundamenteel probleem is.

Tinne Rombouts: Ik ben blij dat u zelf ook duidelijk stelt dat professor Tytgat duidelijk heeft aangegeven dat er niet kan worden gespeeld in de tuin, en dergelijke meer. Maar dat was natuurlijk op basis van de norm, die norm van 100. En op het moment dat nu die maatregelen worden afgekondigd, is dat niet meer op basis van die 100, niet meer op basis van het rapport-Tytgat. Omdat ook hier in de media veelal conclusies worden getrokken, of lezingen worden gegeven die niet helemaal correct zijn. Het is niet professor Tytgat die bepaalde dingen gesteld heeft. Het gaat over de norm, en als die overschreden wordt, zouden er voorzorgsmaatregelen nodig zijn.

Het is zeer begrijpelijk dat u een antwoord wilt op die vraag van daarnet. Maar is die vraag dan ook besproken geweest met de mensen van de OVAM op die manier? U hebt op 8 juni blijkbaar iets vernomen over een rapport van professor Tytgat. U hebt blijkbaar een mail van 2017 onder ogen gekregen. Ik weet niet via welke manier, of hoe of wat. Maar hebt u die vraag dan ook gesteld aan de mensen van de OVAM? En is dat besproken met hen, en kreeg u daar dan geen antwoord op?

Zuhal Demir: Dat is toen, ik dacht op 3 juni, wel bij de opdrachthouder opgevraagd, die informatie, over wat we moeten zeggen aan de bevolking.

Tinne Rombouts: Dus de opdrachthouder heeft de mail en het rapport-Tytgat gekregen, maar dat is niet teruggekoppeld op dat moment met mevrouw De Baets, of met iemand van de medewerkers?

Zuhal Demir: Stelt u die vraag nog eens opnieuw?

Tinne Rombouts: U stelt, en ik kan daar inkomen, dat u een mail krijgt uit 2017, waarin wordt gesteld dat het misschien interessant is om bijkomende stalen te nemen. En u krijgt anderzijds het rapport-Tytgat. En dat roept vragen op bij u, want de mensen stellen u hier de vraag of er gespeeld kan worden, of ze groenten mogen eten uit de tuin, en u kunt daar

niet op antwoorden. Is dat heel concreet als case ook besproken met de mensen van de OVAM, met mevrouw De Baets? Is daar contact opgenomen?

Zuhal Demir: Natuurlijk, daar is heel veel contact geweest.

Tinne Rombouts: Over die specifieke vragen?

Zuhal Demir: Natuurlijk. Ik moest hier vragen beantwoorden de laatste keer, en ik krijg dan een bepaalde voorbereiding. Wat moest ik antwoorden aan de parlementsleden? Ik kon daar niet op antwoorden, want ik had daar geen antwoord op. Ik kon niet zeggen dat er een risico is voor de gezondheid van de mensen. Ik kon dat niet zeggen. Ik kon niet zeggen of kinderen nog konden spelen in de zandbak. Mogen er eitjes worden gegeten? Dat waren die concrete vragen die hier gesteld werden, en ik wist het niet. De OVAM wist mij dat ook niet te vertellen. En het agentschap Zorg en Gezondheid wist het ook niet.

Wegens gebrek aan info zijn we dan die bijkomende stalen gaan nemen, want waarom zouden we anders die bijkomende stalen nemen in juni en juli?

Tinne Rombouts: Waarbij de motivering natuurlijk van een verstrenging ... Want voor alle duidelijkheid: het is niet meer de norm van professor Tytgat die vandaag wordt toegepast, er is wel degelijk een aangepaste normering. Ik denk wel dat dat een heel belangrijke nuance is in dit hele debat.

Ik richt me graag even tot de mensen van de OVAM. Mevrouw De Baets, ik kijk dan naar u. Hoe bent u omgegaan met de vraag van de minister, die inderdaad stelt dat ze een vraag krijgt die ze niet kan beantwoorden? Er is de duiding van die mail van 2017, en anderzijds het rapport-Tytgat. Hoe is daarmee omgegaan, bent u daarmee omgegaan, en wat is er dan geadviseerd aan de minister om eventueel verdere stappen te ondernemen?

Henny De Baets: Volgens mij is er meerdere malen duiding gegeven bij de risicobeoordeling van de OVAM en bij het rapport-Tytgat. Maar ik stel vast dat de vragen vandaag nog dezelfde zijn. Er was dat rapport-Tytgat; wat moesten we als advies geven?

Er is altijd gezegd dat de normen van het rapport-Tytgat niet overschreden zijn, met de gegevens die voorhanden zijn. Dus er werd ook niet gealarmeerd, er werd niet gezegd dat er vanwege dat rapport-Tytgat dringend onderzoeken moesten gebeuren. Dat is inderdaad niet gebeurd. Want daar was ook geen aanleiding toe. Dus ik denk dat er telkens objectieve informatie over de stand van zaken gegeven is.

Tinne Rombouts: Ik heb nog één vraagje over onderzoeken. Het onderzoek van UA Antwerpen is hier inderdaad ook al een aantal keer aangestipt. Wat mij daarin opviel, is dat er in 2019 onderzoeken naar eieren gebeurd zijn. Dat was in 2019 en 2020. Ik moet vaststellen dat het onderzoek op zich nog niet opgeleverd is. Maar op een bepaald moment was er dan toch communicatie in de krant daarover, via een schepen van Zwijndrecht. Heb ik goed begrepen dat de OVAM ook in eerste instantie niet op de hoogte was van deze studie? Of was u wel op de hoogte, en was daar een vertrouwelijkheidsclausule? Ik wil eigenlijk gewoon weten in welke mate er een wisselwerking is tussen een onderzoeksinstelling of universiteit en de overheid. Worden jullie daarvan op de hoogte gebracht of niet? Of is dat dan een onderzoek dat eerst een aantal jaren loopt, en dan zien we wel wat het resultaat is, en hoe we daarover communiceren? Waren jullie destijds al op de hoogte, in 2019, dat dat onderzoek zou gebeuren?

Henny De Baets: Mijn bevinding is nu ook, achteraf gezien, dat er heel veel onderzoek gebeurd is waarvan men dacht dat iedereen het kende, maar dat bleek eigenlijk niet waar te zijn. Ik merk ook dat er heel veel onderzoek is gebeurd bij de Universiteit Antwerpen. Iedereen zat in het steunpunt, maar die informatie-uitwisseling langs die weg lijkt mij inderdaad onvoldoende te zijn.

De studie waar u het over hebt – en ik denk dat dan dezelfde studie is, want er zijn veel studies over eieren – en die studie waar de minister het over heeft, werd ons bezorgd op 10 juni 2021, en dat was een studie van 2019.

Tinne Rombouts: Ja, die studie over die 15 kilometer.

De staalnames waren blijkbaar van 2019 en 2020. Het bevestigt wat mijn bezorgdheid een beetje was, vooral omdat men toch ook betrokken is in een steunpunt, waar men tot doel heeft om aan kennis- en informatiedeling te doen. En ik hoopte toch ook dat daar op zijn minst uitwisseling zou zijn over wie op welk onderzoek zit over die thematiek. Maar ik moet dus concluderen dat dat niet zo is.

Henny De Baets: Ik wil daar ook nog aan toevoegen dat ik van alles in de kranten heb gelezen en hier heb gehoord over studies van bosmuizen en over ik weet niet wat nog allemaal. Dat zijn dus allemaal studies die de OVAM niet ontvangen heeft. De OVAM is betrokken geweest bij een aantal studies, zoals ook de BFRISK-studie¹⁶, de moedermelkcampagne enzovoort. Maar al de studies waar ik hier over heb gehoord, zijn ook studies die wij meestal niet ontvangen hebben.

Tinne Rombouts: Bedankt. Daar zit mogelijk ook stof in voor aanbeveling, zou ik denken.

De voorzitter: De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Ik zal proberen nog een aantal specifieke vragen te stellen. U moet het me vergeven, maar ik heb nog altijd wat vragen bij die beleidsbepalende beslissingen door de hiërarchische oversten. Er is door onder andere mevrouw Cuyckens nog specifiek uit de doeken gedaan hoe die bewuste maand september is verlopen, en zeker het kabinetsoverleg in september. Mevrouw Schauvliege heeft gezegd dat er uiteraard geen verbod is gekomen om te communiceren, maar u zegt dat er een politieke beslissing is genomen om niet te communiceren. Maar u zegt ook dat er eigenlijk helemaal geen reden was om te communiceren omdat u geen gegevens had, en omdat niet voldaan was aan de cumulatieve voorwaarde om meer gegevens te verwerven zodat er eventueel kon worden gecommuniceerd. Het zal waarschijnlijk aan mijn eenvoud liggen, maar ik zit toch vast in een cirkelredenering.

De politiek wil communiceren. Voor de heer De Wever is het de opportuniteit van de eeuw om het nuttige aan het nuttige te koppelen, om van die werf een grondsaneringsproject maken. Dus, vooruit met de geit. En dan wordt hem gezegd dat het toch niet doorgaat, dat het eigenlijk niet goed zat, dat er eigenlijk toch geen reden was om te communiceren. Ik herhaal nogmaals dat de indruk is ontstaan dat aan de politiek is verteld dat men via het Bodemdecreet moet want, en dat hebt u ook verduidelijkt, er is niet alleen de wil om te communiceren, er is ook de wil om de kosten te verhalen op de saneringsplichtige, de vervuiler, 3M.

U zegt dat u geen bijkomend onderzoek kunt doen omdat niet is voldaan aan de cumulatieve voorwaarde. Ik spring vandaag meteen vooruit want onder de onstuimige leiding van minister Demir worden wel bijkomende onderzoeksdaten gesteld. Wat er veranderd is tussen toen en nu, heeft ongetwijfeld te maken met een aantal wetenschappelijke inzichten, maar u zegt er wel onmiddellijk bij dat het wankel rechtsgrond is. Kunt u dan verduidelijken waarvoor er wankel rechtsgrond is: om onderzoek te doen of om de kosten te verhalen op 3M? Wat betekent die wankel rechtsgrond waarnaar u verwijst? Ik denk dat dit een vraag is aan mevrouw De Baets die het juridisch advies voor zich heeft.

¹⁶ BFRISK: Gebromeerde brandvertragers en perfluorverbindingen in Vlaanderen: onderzoek naar verspreiding, humane opname, gehalten in humane weefsels en/of lichaamsvloeistoffen, en gezondheidseffecten als basis voor de selectie van geschikte milieu- en gezondheidsindicatoren.

Henny De Baets: Ik wil nog eens beginnen met te zeggen dat ik in de nota van de voorzitter van BAM heb gelezen dat er een beslissing was tot politieke communicatie, dus dat de politiek zou communiceren. Er is een beslissing tot niet-communicatie die ook politiek is genomen, ik laat in het midden door wie. Ik vind daar nadien ook niets meer over terug in de verslagen van het politiek stuurcomité.

En wat de verschillende context betreft tussen 2017 en nu, kan ik alleen maar zeggen dat onze juristen schrijven dat gelet op de opdracht van het kabinet Omgeving op 8 juni 2021 aan de OVAM om controlestalen in de omgeving van de site 3M te nemen – er was dus een beleidsbepalende beslissing – we bij gebrek aan andere in aanmerking komende rechtsgronden, de bovenvermelde rechtsgrond uit het oprichtingsdecreet van de OVAM hebben aangegrepen voor de beslissing van 9 juni 2021 van de OVAM om controlestalen te nemen, waarvan gezegd wordt dat deze invulling juridisch een ruime invulling is van artikel 10 van het oprichtingsdecreet van de OVAM en dat die een eventuele rechterlijke wettigheidstoets niet zal doorstaan. Dat is wat juristen mij zeggen.

Willem-Frederik Schiltz: Het is dus een creatieve juridische oplossing om tegemoet te komen aan een beleidsbepalende beslissing van de hiërarchische oversten, namelijk mevrouw Demir.

Henny De Baets: Die analyse klopt.

Willem-Frederik Schiltz: Dan kijk ik daar vanop afstand naar en dan denk ik dat er iets schort aan ons juridisch kader als men al zo'n dichtgetimmerde zekerheid moet hebben. Eigenlijk komt het er een beetje op neer: 'ik weet dat hier vervuiling is en dat die van u komt en nu heb ik een rechtsgrond om hier te gaan meten'. Het is met andere woorden heel moeilijk om, wanneer er een indicatie kan zijn, bijvoorbeeld een aannemer die naburig begint te graven en toch wel bepaalde concentraties vaststelt, dan te zeggen dat die perimeter veel groter moet worden gemaakt. Het is blijkbaar heel moeilijk om daar een juridische rechtsgrond voor te vinden. Met andere woorden, ik zal het heel concreet maken, het is onmogelijk om op basis van de aangetroffen vervuiling op de werf van Lantis een bijkomend onderzoek te doen in de brede zone rond 3M, met name in Zwijndrecht. Daar was, tenzij met een creatieve juridische oplossing, geen rechtsgrond voor voorzien in het Bodemdecreet.

Henny De Baets: Ik grijp terug naar onze uiteenzetting over de risicobeoordeling van vanmorgen.

Willem-Frederik Schiltz: Juist, dat is nog een bijkomend element, tenzij de risicobeoordeling aangeeft dat het natuurlijk wel moet. Dan kunt u dat wel. Maar die risicobeoordeling, in dit geval zoals nog eens voorgelezen uit de brief die we ook hebben ontvangen, was er niet.

Henny De Baets: Als we alle elementen bekeken waarop de risicobeoordeling is gemaakt, was er geen noodzaak om het onderzoeksgebied uit te breiden met het woongebied van Zwijndrecht.

Johan Ceenaeme: Wat er natuurlijk wel nog als rechtsgrond was, en wat wij ook als rechtsgrond hebben aangegrepen, is dat er een beschrijvend bodemonderzoek is opgelegd aan 3M. Met andere woorden, en dat is een heel belangrijk gegeven in het Bodemdecreet, de bedoeling blijft nog altijd dat de vervuiler betaalt en dat de OVAM op een maximale wijze de onderzoeksplicht en de saneringsplicht die bij andere partijen liggen, activeert en op die manier de bodemverontreiniging in kaart brengt. Dat betekent dat wanneer we onderzoek doen naar bodemverontreiniging, dat vooral de bedoeling heeft om beleidsvoorbereidend werk te kunnen doen. De inventarisatiestudie die de OVAM heeft gemaakt naar PFOS in 2016-2018, is een beleidsvoorbereidend onderzoek, namelijk om een zicht te krijgen op de PFOS-problematiek die zich voordoet in Vlaanderen.

Willem-Frederik Schiltz: Daarom was het ook geanonimiseerd, om de algemeenheid aan te pakken, en niet met de vinger te wijzen. Dat is me bekend.

Ik wil toch nog even stilstaan bij de risicoanalyse. Mevrouw De Baets, het is zeker geen verwijt of insinuatie, maar u moet me vergeven dat het wel enigszins op gespannen voet staat wanneer u zegt: 'wie zijn wij om Tytgat te interpreteren, het is niet aan ons om humaan toxicologisch risico in te schatten', terwijl natuurlijk duidelijk blijkt dat u wel een risicoanalyse maakt om te beslissen om verder onderzoek te doen. Ik verwijt u niet dat u geen toxicoloog bent.

Henny De Baets: Dat is duidelijk enkel vanuit het deelaspect bodem.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is natuurlijk net heel de frustratie van deze commissie, dat alles opgesloten zit in de bodem en dat de politiek zich natuurlijk niet beperkt tot de bodem. Wij moeten naar het geheel van de maatschappij kijken en uitzoeken hoe informatie tot bij u kan geraken of hoe u informatie aan anderen kunt doorgeven zodat een minister wel kan inschatten of er een toxicologisch risico is en er dus no-regretmaatregelen moeten worden genomen. Ik herhaal nogmaals dat het geen verwijt is, maar dat ik probeer alle puzzelstukjes helder te omlijnen zodat ik weet hoe ze in de toekomst beter in elkaar kunnen passen.

U maakt dus een risicoanalyse die uiteraard gebeurt binnen wat u voorhanden is. Dat is niet zelf toxicologisch onderzoek gaan doen, dat is een prima facie controle op welke bronnen er gehanteerd zijn, en u merkt dat de heer Tytgat de norm die we kennen uit de literatuur met 30.000 heeft verstrengd en het dus wel heel streng zal zijn, en dat er nergens een indicatie is dat we boven die norm zitten. Vanuit uw bodemblik kan ik dat begrijpen. Alleen is een van de vragen die blijft hangen in de commissie, waar die evolutie naar 30.000 keer strenger vandaan kwam, waardoor die was aangegeven? En als die evolutie dan bezig was, stopte die dan wel bij die 100? Vandaag is gebleken dat die nog een stuk verder is gegaan, naar 18 voor bodemsanering en naar 10 voor het humaan toxicologisch risico, als ik het allemaal juist kan synthetiseren. U maakt dus een inschatting die ik ergens wel kan kaderen, maar ze stopt daar niet.

Het protocol met AZG is niet in werking getreden, en dat blijf ik nog altijd een beetje een vreemde situatie vinden, omdat er geen indicatie was van toxicologisch onderzoek dat werd vastgesteld door het rapport van professor Tytgat maar niet is geverifieerd door AZG of anderen.

Henny De Baets: Het protocol met AZG is niet in werking getreden omdat de erkende bodemsaneringsdeskundige op geen enkel moment, tot maart 2021, voorzorgs- en veiligheidsmaatregelen heeft aangegeven.

Willem-Frederik Schiltz: Het was de bodemsaneringsdeskundige die eventueel, wanneer hij een grondig wetenschappelijk onderzoek had gedaan, en had gezocht naar de evolutie van die normen ... Soit, ik ga misschien te ver, maar het blijft wel wringen.

Dan is er de politieke beslissing om wel te communiceren en nadien om niet te communiceren. Mevrouw Schauvliege, u hebt op basis, neem ik aan, van de adviezen van de OVAM beslist om dan niet verder te communiceren omdat we de piste van het bodemonderzoek zouden volgen. Klopt dat?

Joke Schauvliege: Ik heb daarnet ook geduid dat op basis van alle elementen die op tafel lagen, tijdens de vergadering van 12 oktober – waar ik zelf niet aanwezig was maar het valt wel onder mijn politieke verantwoordelijkheid, ik zeg dat dus niet om het van mij af te schuiven – met het kabinet-Weys, mijn kabinet, de OVAM en met Lantis, gezamenlijk is beslist om niet te communiceren omdat er op dat moment onvoldoende elementen voorhanden waren en ook geen indicaties waren dat er problemen konden zijn met de volksgezondheid. En daar is inderdaad ook beslist om de piste van het Bodemdecreet verder te bewandelen omdat het principe van de vervuiler betaalt wel cruciaal was.

Willem-Frederik Schiltz: Het gaat dus niet over één element, het is een samenloop van elementen, adviezen, evaluaties, appreciaties die uiteindelijk hebben geleid tot de beslissing dat het op dat moment niet opportuun was om te communiceren en het verdere bodemsaneringstraject af te wachten.

Joke Schauvliege: Zo begrijp ik het uit alle elementen die op tafel liggen.

Willem-Frederik Schiltz: Het Bodemdecreet is, zoals u hebt aangehaald, een geheel, men kan er niet zomaar een of twee elementjes uithalen. Dat is een traject met een opstart, met een verstrenging tot uiteindelijk een saneringstraject met nadien ook nog handhaving erbij. Het is een langdurig traject. Een saneringsproject wordt niet in een jaar, twee of drie jaar maar op lengte van jaren opgesteld. Het is dus niet iets, maar u mag me corrigeren want ik ben op zich geen specialist in het Bodemdecreet, waarmee men een acuut probleem kan oplossen.

Henny De Baets: In het kader van de veiligheidsmaatregelen heb ik daarnet gezegd dat er wel kan worden opgetreden wanneer er echt iets acuut is. Er moet duidelijk een noodzaak, een acuut probleem zijn. Ik heb de vorige keer, op 1 oktober, nog over de treinramp in Wetteren gesproken. Dat was een acute situatie. Daarvoor is wel iets in het decreet opgenomen.

Willem-Frederik Schiltz: Wanneer dus ergens een vat olie omvalt dat een drinkwaterbron dreigt te besmetten, dan kunt u onmiddellijk maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat mensen geen vervuild water drinken. Maar het probleem met PFOS en PFAS is natuurlijk dat het niet acuut toxicologisch is, het probleem is het bioaccumulerend effect en het langetermijneffect. En dat is iets waar ik me al maandenlang het hoofd over pijnig. Ik probeer dat intellectueel eerlijk te doen want ik weet op dat moment dat er geen onmiddellijke bedreiging is. Maar het wringt bij mij dat de politiek, ik zal het heel breed trekken, niet in staat is om te denken dat dit niet zomaar een vervuiling is, maar een vervuiling met iets dat daar eeuwig blijft zitten en dat accumulerend is en dus elk jaar ernstiger wordt. Professor Tytgat heeft die reden, onder andere de bioaccumulatie, aangegrepen om de norm fors te verstrengen, maar toch kan ik moeilijk begrijpen dat er niet is gezocht naar bijkomende informatie, zij door de bodemsaneringsdeskundige, zij het door u, zij het door het agentschap. Sorry collega's, ik loop misschien vooruit op de conclusies maar dat vind ik heel vreemd. Daar hoeft u niet op te antwoorden, dat is een vaststelling.

Mevrouw De Baets, u hebt gezegd dat er geen beslissing is genomen, door wie laat ik in het midden. Mevrouw Schauvliege heeft heel moedig gezegd hoe de beslissing is genomen. Ik denk dat daarmee de vraag wel is beantwoord.

Mevrouw Demir, u bent naar het parlement gekomen en u hebt doorgedruwd dat er toch onderzoek moest gebeuren, intussen gesterkt met een aantal bijkomende wetenschappelijke evoluties die er in 2017 niet waren. Er is hier een robbertje uitgevochten over de vraag of er is gelogen. Er is niet gelogen, maar er zijn een aantal feitelijke onjuistheden verteld. Ik neem aan dat dat conflict tussen u beiden ging over de vraag of u op tijd alle informatie hebt bezorgd. Mevrouw Demir, klopt het dat u de administratie verweet dat niet alle informatie tijdig was verstrekt?

Zuhal Demir: Ik denk dat ik daar in het begin heel duidelijk op heb geantwoord. Als je terecht wordt bevraagd door de parlementsleden, en als de publieke opinie en de pers van alles schrijven waar je achterna moet hollen, dan vind ik vier dagen wel lang. Je krijgt dan het eerste deel van een rapport en dan belt de pers dat er nog een tweede deel is. Dat is lang op zo'n moment. Dat is misschien een verschil in mening, maar ik vond inderdaad dat dat wat sneller had mogen gaan.

Willem-Frederik Schiltz: Daarmee is meteen ook uitgeklaard dat het een verschil is in appreciatie over de tijdigheid van het aanleveren en opleveren van informatie die ter

beschikking was. Ik dank u alvast voor de verheldering. Niemand heeft dus gelogen, voorzitter. Er is geen meened gepleegd, er was een verschil in interpretatie.

Wat de vraag betreft of er bijkomende maatregelen konden worden genomen en onderzoeken konden worden gedaan, wat toen veel moeilijker kon maar vandaag nog altijd moeilijk is, is er nu dus iets meer wetenschappelijke aanleiding en blijft het een juridisch wankel constructie. Dus opnieuw gaat het om een appreciatie en zijn daar geen leugens of onwaarheden gezegd.

Minister Demir, u hebt een onderzoekscommissie over ons afgeroepen omdat u niet in staat was, zei u toen, om alles in kaart te brengen. Ik denk dat we nuttig werk hebben geleverd. U bent ook regelmatig een beetje boos op de administratie of u vindt dat het allemaal wat forser en sneller mag gaan. Ik moet u wel teleurstellen, het is niet de taak van de onderzoekscommissie om de administratie te organiseren, dat is een taak van de uitvoerende macht. Ik neem dan ook aan dat u ons rapport met veel aandacht zult lezen maar het zal nadien door de regering zelf moeten worden geïmplementeerd, maar ik verwacht daar veel goeds van.

Ik heb nog een aantal korte vraagjes aan de OVAM. U zegt dat u niet alle studies hebt ontvangen, ook niet die uit 2004 over de chemische bommetjes van de bosmuizen of over de moedermelk. Ik kan dat begrijpen en we kunnen daar aanbevelingen over doen, maar het is voor een parlement onmogelijk om te voorzien wat het allemaal moet aanbevelen aan een administratie. Ik zeg opnieuw dat het hier over heel gevaarlijke stoffen gaat, niet op korte termijn maar op lange termijn. Eens ze er zijn, zijn ze er en gaan ze niet meer weg. Is het dan ook niet mogelijk dat een administratie proactief zelf naar informatie zoekt? Is er op het moment dat u in het bad wordt getrokken door Lantis, door een politiek stuurcomité, door een kabinet, over communicatie of geen communicatie, over wat er moet gebeuren, over de vraag of het al dan niet verder gaat, tijd en ruimte binnen een administratie om zelf op zoek te gaan naar wat men bij AZG weet?

Mevrouw Cuyckens, u hebt gezegd: 'Wie had dat moeten laten escaleren?'. Ik neem aan dat dat een retorische vraag is en dat u eigenlijk wilt zeggen dat het agentschap u had moeten inlichten dat het in het kader van de humane biomonitoring wel al een aantal zaken wist, dat er zeer verontrustende bloedwaarden werden gemeten in 2009. Ik maakte geen verwijt maar ik stel vast dat u natuurlijk ook een mail kunt sturen naar een aantal diensthoofden of mevrouw De Baets met de vraag wat zij weten over deze stoffen, omdat u daarmee aan de slag moet en er nog geen duidelijk kader is.

Henny De Baets: Mijnheer Schiltz, ik wil veel verwijten aanvaarden.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is geen verwijt maar een vraag.

Henny De Baets: Als er één organisatie is die actief op zoek gaat naar informatie, die informatie deelt en die dit item zelfs op internationaal vlak op de kaart heeft gezet, daar een internationaal netwerk rond heeft opgebouwd, daar een internationale PFAS-werkgroep rond heeft opgericht, denk ik dat u ons moeilijk kunt verwijten dat we niet actief op zoek gaan naar informatie en kennisdeling.

Willem-Frederik Schiltz: Dat is duidelijk, dank je wel. Daarmee ben ik aan het einde van mijn vragen. Bedankt voor uw tijd.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege: Ik wil graag nog eens teruggaan naar de vergadering van 27 september. Mevrouw Cuyckens, u verklaarde daarnet heel duidelijk dat op dat overleg met het kabinet duidelijk is afgesproken dat er niet zou worden gecommuniceerd en dat u daar de uitleg hebt gegeven dat er dan ook niet zou worden gemeten. Dat heb ik toch goed begrepen?

Ann Cuyckens: Dat kunt u ook zo terugvinden in de stukken.

Mieke Schauvliege: Inderdaad. Met andere woorden, de aanwezigen op die vergadering moeten toch allemaal goed hebben beseft dat de conclusie om niet te communiceren ook niet meten betekende?

Ann Cuyckens: Dat is eigenlijk een rode draad in alle elementen die in het dossier aanwezig zijn. We hebben voortdurend communicatie en onderzoeksdaten onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Dat komt ook al naar voren tijdens de vergadering van 21 september en 26 september. Dat is dus eigenlijk een constant gegeven.

Mieke Schauvliege: En op die vergadering was een kabinetsmedewerker aanwezig die bij de OVAM had gewerkt. Die kende dus heel goed de consequenties van de keuzes die daar werden gemaakt, mag ik veronderstellen.

Ann Cuyckens: U zou best aan hem vragen in hoeverre hij daarmee vertrouwd was. Daar kan ik niet op antwoorden.

Mieke Schauvliege: Mevrouw Schauvliege, u hebt hier op 17 januari toch wel heel duidelijk verklaard, en ik citeer u: "Ik wil nogmaals herhalen dat het een interne mail aan de OVAM was – het gaat dan over de communicatie die mevrouw Cuyckens doet aan collega's na dat overleg – die van de ene persoon van de OVAM naar de andere persoon van de OVAM is gestuurd. Dat is iets waar wij absoluut geen kennis van hebben en waarvan ik nogmaals formeel zeg dat ik geen enkel verbod heb uitgesproken op het nemen van stalen. Ik heb dat rondgevraagd op mijn kabinet en daar zegt men mij: neen, er was geen verbod op het nemen van stalen." U blijft bij die verklaring?

Joke Schauvliege: Ik blijf absoluut bij mijn verklaring.

Mieke Schauvliege: Wanneer is afgesproken om niet te communiceren, en wanneer tijdens dat overleg heel duidelijk is meegedeeld dat dit tot gevolg had dat er geen metingen zouden gebeuren, dan betekent dit dat het verbod op communiceren automatisch ook een verbod inhield op het nemen van stalen.

Joke Schauvliege: Ik denk dat u een foute redenering maakt, in die zin dat ik er niet bij was op die vergadering in september. U zegt opnieuw dat er een verbod was om te communiceren. Ik kan ook nu formeel stellen dat er op 27 september – ik was zelf niet bij de vergadering maar ik maak de reconstructie – absoluut geen verbod tot communicatie was. Alle elementen zijn daar doorlopen, ook het feit van het Bodemdecreet, en het is pas op de vergadering van 12 oktober dat gezamenlijk, samen met het kabinet-Weyts, mijn kabinet, de OVAM en Lantis is beslist om niet te communiceren op basis van alle elementen die er waren en dat daar op dat moment ook geen aanleiding toe was. Zo is het gegaan. U draait eigenlijk alles om. Ik kan hier eigenlijk alleen maar formeel bevestigen dat ik nooit de opdracht heb gegeven om het nemen van stalen te verbieden. Ik ben daarin heel formeel en ik wil dat hier nogmaals uitdrukkelijk herhalen.

Mieke Schauvliege: Mevrouw Cuyckens, kunt u dat bevestigen?

Ann Cuyckens: Ik blijf natuurlijk ook bij wat ik een uur na die bespreking heb neergeschreven. Zoals ik daarnet zei, zijn communicatie en onderzoeksdaten onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat lag dus allemaal op tafel. Over wie effectief een beslissing¹⁷ heeft genomen, of dat door het kabinet is gebeurd of nadien gezamenlijk of waar dan ook, kan ik me niet verder uitspreken.

¹⁷ effectief uiteindelijk een politieke beslissing (i.p.v. effectief een beslissing).

Mieke Schauvliege: Ik zal even recapituleren. U hebt vanuit het kabinet begrepen dat er niet wordt gecommuniceerd en niet wordt gemeten en dat het een gecombineerde beslissing is.

Ann Cuyckens: Dat staat er ook duidelijk in.

Mieke Schauvliege: Ik vind dit dus wel tegenstrijdige verklaringen.

Wat die vergadering van 12 oktober betreft, hebt u daarnet gezegd dat u in het midden laat wie de beslissing heeft genomen om niet te communiceren, maar die beslissing is wel degelijk gevallen op de interkabinettenvergadering van 12 oktober met het kabinet-Weyts en het kabinet-Schauvliege. Dat klopt?

Henny De Baets: U kijkt nu naar mij maar ik was bij die vergadering niet aanwezig, ook daar was Ann Cuyckens aanwezig. Sorry Ann.

Ann Cuyckens: Ik was daar samen met onze woordvoerder. Daar is toen naar voren gekomen dat BAM inderdaad wilde communiceren en naar financiële mogelijkheden zocht om haar kosten te kunnen recupereren. Daar zijn toen ook de mogelijkheden van het Bodemdecreet naar voren gekomen en er is toen ook besloten om niet te communiceren.

Mieke Schauvliege: Het zijn dus de kabinetten-Schauvliege en -Weyts die hebben beslist om niet te communiceren?

Ann Cuyckens: Dat is daar naar voren gekomen. Ik neem aan dat de minister dat zelf beter kan beantwoorden.

Henny De Baets: Ik denk dat de minister dat daarnet ook heeft gezegd.

Mieke Schauvliege: Minister Weyts, hebt u op dat overleg beslist om niet te communiceren?

Ben Weyts: Neen, dat is hier toch al bij herhaling geduid. Op de vergadering van 27 september waarvan sprake was mijn kabinet niet aanwezig. Op de vergadering van 12 oktober is men blijkbaar tot de conclusie gekomen, in de aanwezigheid van de OVAM en volgens de getuigenissen die we hebben gehoord, ook op suggestie van de OVAM, om daarover niet te communiceren. Daar zat ook een steekhoudende logica achter, hebben we hier vernomen.

Mieke Schauvliege: Op suggestie van de OVAM, mevrouw Cuyckens, klopt dat?

Ann Cuyckens: Wij hebben daar gewoon de mogelijkheden in het kader van het Bodemdecreet toegelicht.

Mieke Schauvliege: Mevrouw Cuyckens, kunt u de sfeer van die vergadering daar nog eens schetsen?

Ann Cuyckens: Voor mij was het een zakelijke vergadering en is daar in alle objectiviteit gekeken welke elementen er voorhanden waren.

Mieke Schauvliege: Ik stel die vraag omdat Lantis hier heeft verklaard dat rond 10-12 oktober, op het moment dat de beslissing is gevallen, de beslissing om niet te communiceren insloeg als een bom. Dat zijn letterlijk de woorden die hier in deze commissie zijn uitgesproken. Hebt u op die vergadering van 12 oktober aangevoeld dat er weerstand was vanuit Lantis tegen de beslissing om niet te communiceren?

Ann Cuyckens: Ik heb daarstraks al weergegeven dat BAM wel degelijk wilde communiceren. In die zin kan ik die uitspraak begrijpen. Zelf kan ik me niet meer herinneren of daar toen een bom is gevallen. Dat laat ik in het midden.

Mieke Schauvliege: Lantis heeft na die vergadering verklaard dat de keuze om niet te communiceren en dus ook niet te meten ook voor hen onbegrijpelijk was en insloeg als een bom. Dat soort uitspraken kan ik persoonlijk niet rijmen met een collegiale beslissing waar elementen naast elkaar worden gelegd en waar dan heel vriendelijk wordt beslist om op die manier verder te gaan. De connotatie 'inslaan als een bom' kan daar toch moeilijk mee worden gerijmd. Ik wil dan ook van u horen of daar heftig is gediscussieerd, of was het gewoon de evidentie zelve nadat alle puzzelstukjes op tafel waren gelegd?

Ann Cuyckens: Ik heb u daarnet gezegd dat BAM inderdaad graag wilde communiceren. Ze hebben ook duidelijk weergegeven dat ze hun kosten wilden recupereren. Vanuit die insteek kan ik dat ook wel begrijpen. Of daar heftig is gediscussieerd, kan ik me niet meer onmiddellijk voor de geest halen.

Mieke Schauvliege: Op 2 mei 2018, een halfjaar na die beslissing, zien we in de stukken dat Tim Van der Schoot de OVAM contacteert met het bericht dat men volgens de huidige planning van 3M en BAM rond de eerste week van juni tot een overeenkomst zal komen, dat er opnieuw contact is geweest met 3M in de US om de communicatie onderling op elkaar af te stemmen. Men vraagt eigenlijk wat het standpunt is met betrekking tot de communicatie.

Iets later, op 25 juni, mailt diezelfde Tim Van der Schoot terug naar de OVAM met dezelfde vraag, namelijk hoe het zit met de communicatie, of dit al dan niet zal worden herbekeken, en of de OVAM intern heeft kunnen afstemmen welke rol zij in deze communicatie zal opnemen. Een dag later antwoordt de OVAM: "Zoals afgesproken hebben we dit intern met ons kabinet doorgesproken. We besloten dat de OVAM momenteel niet proactief aan communicatie-initiatieven zal deelnemen." Dat klopt?

Ann Cuyckens: Ja, dat vindt u op die manier ook terug in ons dossier.

Mieke Schauvliege: En op dat moment is er inderdaad overleg geweest met het kabinet over de nieuwe vraag van Lantis om te communiceren, of was dat een conclusie die is gemaakt op 12 oktober en die u gewoon doortrok?

Ann Cuyckens: Naar ik heb begrepen, is dat opnieuw besproken geweest en is daar een terugkoppeling over geweest binnen onze directie. Nadien heeft onze woordvoerder op die manier gereageerd.

Mieke Schauvliege: Dat betekent dat er op 25 juni 2018 of in die periode opnieuw overleg is geweest met het kabinet en dat men die beslissing dan heeft bevestigd.

Op 26 juni 2018, een dag later dus, verschijnt er online een studie van de OVAM waarbij de maximale waarde voor de functie wonen met tuin op 11 microgram PFOS per kilogram wordt geformuleerd. Op dat moment is er ook minstens één meting waarvan wij weten van 22 microgram in de woonwijk in Zwijndrecht. Wanneer er op datzelfde moment in 2018 wel al inzichten zijn, ook bij de OVAM die deze publiceert op haar website voor de functie wonen, lijkt het me dan toch een rare keuze om niet te communiceren en dus niet te meten want die twee zijn een en hetzelfde in dit verhaal.

Ann Cuyckens: Mevrouw Schauvliege, kunt u misschien eerst aangeven over welke studie u het hebt?

Henny De Baets: De meting van 22 microgram was toch een meting uit het beschrijvend bodemonderzoek van 2004-2006?

Mieke Schauvliege: Maar het is de enige meting waarvan wij op dit moment weten dat die in de woonwijken van Zwijndrecht is gebeurd.

Henny De Baets: Dat is niet waar. Er was toch ook monitoring in de woonwijken van Zwijndrecht met de Z-peilbuizen. Dit is volgens mij een misverstand.

Mieke Schauvliege: Het gaat hier over de meting in de bovenste laag van de bodem. U hebt het over grondwatermetingen.

Henny De Baets: Ja, en daar is bij mijn weten de meting van 22 microgram gebeurd in het kader van het beschrijvend bodemonderzoek 2004-2006.

Mieke Schauvliege: U zegt dus dat er geen verband is tussen die twee?

Ann Cuyckens: Misschien kunt u eerst duiden waar uw vraag eigenlijk over gaat.

Mieke Schauvliege: In het 'Onderzoek naar aanwezigheid van PFAS in grondwater, bodem en waterbodem ter hoogte van risicoactiviteiten in Vlaanderen' uit 26 juni 2018 wordt een richtnorm van 11 microgram op tafel gelegd. Op dat moment is er één meting bekend van 22 microgram. Is dat geen signaal dat er misschien toch iets dieper mocht worden ingegaan op die materie en toch verder moest worden gezocht?

Johan Ceenaeme: We zullen dit even terugkoppelen met de persoon die gespecialiseerd is in de normering zodat we u een antwoord kunnen geven.¹⁸

Mieke Schauvliege: Ik denk dat dat wel belangrijk is.

Op dat moment verschijnt er een rapport online waarin dat cijfer staat. Tegelijk hebben we een oude meting die duidelijk boven die 11 microgram zit die daar als suggestie naar voren wordt geschoven. Dat had toch een alarmbel moeten doen afgaan om mogelijks opnieuw de discussie over communicatie en meting in vraag te stellen.

Naar aanleiding van de dading zijn er afspraken gemaakt over communicatie tussen Lantis en BAM. Op de dag van de dading is er zelfs een nota 'Bespreking PFOS - vertrouwelijk' waarin verschillende communicatiescenario's worden besproken, namelijk het scenario om niet te communiceren en te wachten tot de bom barst, het scenario om wel te communiceren en dat open en bloot te doen, en het scenario om een gecontroleerd lek te organiseren in Knack. Die nota is opgemaakt door Lantis. Mijn vraag is heel specifiek of u ooit kennis hebt gehad van die nota.

Ann Cuyckens: Ik denk dat ons gezicht boekdelen spreekt.

Mieke Schauvliege: Dat is duidelijk. U hebt dus nooit kennis gehad van die nota opgemaakt door Lantis, om de communicatie met 3M door te spreken en daar keuzes in te maken.

Henny De Baets: Misschien moeten wij andermaal een procedure openbaarheid van bestuur inroepen.

Mieke Schauvliege: Minister Weyts, naar aanleiding van die nota kom ik opnieuw bij u. Hebt u kennis van die nota over de verschillende communicatiestrategieën?

Ben Weyts: Neen.

Mieke Schauvliege: Op zich is het wel heel belangrijk dat men op die manier over de communicatie nadacht.

Ik zou het graag met jullie nog eens hebben over het beschrijvend bodemonderzoek en de metingen volgens het Bodemdecreet omdat daar, wat ons betreft, telkens nieuwe dingen

¹⁸ De voorzitter van de parlementaire onderzoekscmissie is hier niet op teruggekomen. Toch willen we graag de volgende informatie toevoegen naar aanleiding van de vraag van Mieke Schauvliege. Bij de waarde van 11 µg/kg is ook het ecologisch beschermingsniveau van belang. Daarnaast moet opgemerkt worden dat de afgeleide risicogrenswaarden voor PFOS rekening houden met een locatiespecifieke (voor Schiphol) verdunningsfactor van grond- en grondwater naar oppervlaktewater.

naar boven komen. Ik sluit me wel aan bij de heer Schiltz dat wij daar geen experts in zijn.

Er loopt een bodemsanering op de terreinen van 3M, eerste fase, die wordt afgerond in 2015. (*Opmerkingen bij de OVAM*)

Op 27 november 2017 komt er een aanmaning voor een tweede bodemsaneringstraject aan de Palingbeek.

Ann Cuyckens: Een tweede gefaseerd bodemsaneringsproject dat eigenlijk al voorzien was in het eerste.

Mieke Schauvliege: 3M gaat daartegen in beroep en finaal wordt dat beroep via ministerieel besluit zonder voorwerp verklaard in januari 2021. Welk gebied bevatte dat bodemsaneringsproject precies?

Johan Ceenaeme: Wanneer u dat op het kaartje bekijkt, gaat het over de zone ten zuiden van 3M, dus waar de Palingbeek gelegen is, en die dan naast het terrein aan de Blokkersdijk noordelijker verloopt. Voor dat gebied was er een noodzaak tot opmaak van een tweede gefaseerd bodemsaneringsproject.

Mieke Schauvliege: Voor alle duidelijkheid, daar is nooit iets van gekomen? Daar zijn geen metingen gebeurd? Want 3M is in beroep gegaan en finaal hebben ze hun slag thuis gehaald.

Johan Ceenaeme: Die metingen zijn gebeurd in het kader van wat momenteel het beschrijvend bodemonderzoek is, en de Palingbeek is daarin meegenomen. Dat zat ook al in het eerste deel.

Mieke Schauvliege: Maar dat gaat dus niet over het woongebied in Zwijndrecht?

Johan Ceenaeme: Neen, niet wanneer we over de Palingbeek spreken.

Ann Cuyckens: De Palingbeek is industriegebied en is altijd een belangrijke buffer geweest. Vandaar dat wij die apart mee hadden voorzien.

Mieke Schauvliege: In juli 2018 komt er dan een oriënterend bodemonderzoek. Naar aanleiding waarvan gebeurde dat en over welk gebied ging het dan?

Johan Ceenaeme: In het kader van de opstart van bepaalde activiteiten – dat vloeit voort uit de Europese Industriële Emissierichtlijn – bestaat er een verplichting om voor de opstart van een zogenaamde S-activiteit een oriënterend bodemonderzoek te doen. Dat oriënterend bodemonderzoek had betrekking op het bedrijfsterrein waar die activiteit zou worden opgestart.

Mieke Schauvliege: Op 4 april 2019 maant de OVAM 3M aan om een nieuw beschrijvend bodemonderzoek te doen. Over welk gebied gaat het dan precies?

Johan Ceenaeme: Begin 2019 was er een vergadering met 3M waarin we de noodzaak van een nieuw beschrijvend bodemonderzoek hebben besproken. Wanneer we het hebben over de omgeving en het uitkarteren van de verontreiniging, worden daar eigenlijk geen grenzen aan gesteld. Het beschrijvend bodemonderzoek stopt pas waar er geen verontreiniging meer is.

Ann Cuyckens: De kern van een beschrijvend bodemonderzoek is net dat men verontreiniging, zover als dat nodig is, afperkt vanuit het bronperceel naar de omgeving. Men zegt vaak dat het lang duurt en dat is effectief zo, maar men moet natuurlijk alle blootstellingsroutes bekijken om dan tot een eindoordeel te kunnen komen.

Mieke Schauvliege: De grote discussie gaat over de vervuiling nu, in de bovenste lagen. Op 1 juni 2021 stelt Zwijndrecht vast dat er wel overschrijdingen zijn van de norm volgens de paar metingen die zij hebben gedaan. Op dat moment weten zij niet dat er in opdracht van 3M al metingen zijn gebeurd, gelinkt aan dit beschrijvend bodemonderzoek, in de woonwijken van Zwijndrecht. Zijn er op dat moment al metingen gebeurd of niet?

Johan Ceenaeme: In het voorjaar 2020 hadden wij al onderzoek laten uitvoeren in de noordoostelijke richting waarbij lage concentraties werden vastgesteld. In het najaar 2020 is dat aangevuld door bijkomend onderzoek in Zwijndrecht. Op dat moment hadden wij een bodemsaneringsnorm voor wat betreft type 3, dus voor wonen, die daar niet werd overschreden,

Mieke Schauvliege: Op 1 april 2021 zijn de normen verstrengd. Waarom is op dat moment niet onmiddellijk de link gelegd tussen die strengere normen en de metingen die zijn gedaan in Zwijndrecht?

Johan Ceenaeme: Dat was toen een belangrijk onderdeel van het beschrijvend bodemonderzoek en dat is ook de reden waarom wij toen uitdrukkelijk aan 3M hebben gevraagd om die evaluatie opnieuw te maken en na te gaan of er voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen nodig waren. Op het moment van de vaststelling van die verhoogde concentraties – die meting was uitgevoerd door het PIH in opdracht van de gemeente Zwijndrecht – hebben wij aan de saneringsplichtige doorgegeven dat die in actie moest schieten om dat beschrijvend bodemonderzoek te versnellen en een uitspraak te doen over die voorzorgs- en veiligheidsmaatregelen.

Mieke Schauvliege: Op 1 juni contacteerde Zwijndrecht jullie dus met een alarm, want zij hebben een aantal metingen die boven die nieuwe richtnorm liggen. Op dat moment hebben jullie nog geen nieuwe metingen die dat bevestigen. Het is pas daarna dat jullie opnieuw de opdracht geven aan 3M om dat verder te onderzoeken, en dat dat dus duidelijk wordt.

Johan Ceenaeme: We hadden op dat moment al metingen van het najaar 2020 met de op dat moment bestaande normering die beperkt was voor wat het woongebied betreft. Het is pas in april 2021 dat we via VITO moeten vernemen dat die bodemsaneringsnorm voor landbouwgebied en natuurgebied op 3,8 microgram komt te liggen en dus nog strenger is. Daarnaast krijgen we tegelijkertijd van de gemeente Zwijndrecht te horen dat daar een meting gebeurt. Op dat moment was dat een concentratie van 120 microgram per kilogram. Die zaken komen daar samen en dat is de reden waarom we aan 3M hebben gevraagd om na te gaan of er voorzorgs- en veiligheidsmaatregelen nodig waren.

Mieke Schauvliege: Maar die alarmbel rinkelt dus niet automatisch op het moment dat die norm verstrengt? Men zou toch verwachten dat men, wanneer de norm verstrengt, en er op dat moment al metingen zijn die over de nieuwe strenge norm gaan, onmiddellijk en zeker met de heisa die zich dan in de pers ontwikkelt, in de hoogste staat van paraatheid komt om actie te ondernemen.

Johan Ceenaeme: Wanneer we in 2019 een beschrijvend bodemonderzoek (BBO) hebben opgelegd aan 3M, getuigt dat toch van proactiviteit. We hebben niet altijd de expertise op gezondheidskundig vlak. In 2018 hebben we ons eerste ENSOr-congres (Emerging policy challenges on New Soil contaminants) georganiseerd waarbij we het netwerk EmConSoil hebben opgericht. We hadden daar nauwe contacten met RIVM dat ons nader inzicht heeft gegeven in die verstrenging van die toxicologische waarden en het feit dat dit gevolgen zou hebben, ook voor bodemnormen. Dat is ook de reden waarom we toen in actie zijn geschoten. We doen dat voortdurend wanneer er nieuwe informatie binnenkomt.

Ann Cuyckens: Ik wil er ook nog eens op wijzen dat eind 2018 die verstrenging van EFSA voorlopig was en dat we daar – op die voorlopige toxicologische waarden waarop men de bodemsaneringsnorm zou kunnen afleiden – vier maanden later op hebben gereageerd door een nieuw BBO op te leggen.

Mieke Schauvliege: Wanneer de nieuwe normen op 1 april 2021 verstrengd zijn – en u had dus blijkbaar wel al metingen gedaan in de bovenste lagen van de bodem van het woongebied in Zwijndrecht die aantoonde dat daar een overschrijding was – hebt u het kabinet-Demir daar toen van op de hoogte gebracht? Hoe wordt gerapporteerd aan het kabinet over de beschrijvende bodemonderzoeken? Is het kabinet specifiek over deze case, zeker naar aanleiding van de communicatie in de pers, op de hoogte gebracht?

Johan Ceenaeme: Naar aanleiding van de evaluatie door de deskundigen wordt informatie die beschikbaar wordt uit nieuwe bodemonderzoeken gerapporteerd. De OVAM krijgt op jaarbasis meer dan 3000 onderzoeken binnen. De belangrijkste onderzoeken die aanleiding geven tot een risico of die gaan over een complex dossier, worden ook gerapporteerd.

Mieke Schauvliege: U zegt dus dat er in de periode vanaf de verstrenging van de norm zeker duidelijk is gerapporteerd dat daar mogelijk een probleem was?

Johan Ceenaeme: Dat klopt. In eerste instantie zetten wij de instrumenten waarover we beschikken in om die saneringsplichtige te verplichten om dat onderzoek te versnellen.

Mieke Schauvliege: Mevrouw Demir, ik hoor hier van de heer Ceenaeme dat er duidelijk een rapportage is geweest over de overschrijding van die norm. Waarom is dan niet onmiddellijk de opdracht gegeven voor extra metingen?

Zuhal Demir: Dat klopt inderdaad. Ik heb u daarstraks een overzicht gegeven van wat er is gebeurd. En inderdaad is op 1 april gezegd dat voortaan de nieuwe verstrengde toetsingswaarden voor PFOS en PFOA voor bodem, grondwater en grondverzet moesten worden toegepast.

Mieke Schauvliege: Mijn vraag is niet of dat kader is toegepast, maar ging over de link met het beschrijvend bodemonderzoek dat door 3M werd gevoerd in Zwijndrecht en de overschrijding van dat kader op dat moment. Daarvan verklaart de heer Ceenaeme dat dat u uitdrukkelijk is meegedeeld. Is op dat moment beslist om extra metingen te doen?

Zuhal Demir: Het BBO loopt nog, en liep ook nog op 1 april. Begin juni hebben wij dan ook bijkomende stalen genomen.

Mieke Schauvliege: Begin juni was dus na 1 juni, nadat die cijfers van Zwijndrecht bekend zijn geworden. Is daar een versnelling gegeven?

Zuhal Demir: Wat wilt u nu eigenlijk zeggen, mevrouw Schauvliege? Wat wilt u nu eigenlijk zeggen?

Mieke Schauvliege: Ik vraag gewoon naar het verloop van de zaak, minister.

Zuhal Demir: En die heb ik u gegeven. Ik heb gezegd wat er allemaal is gezegd en gebeurd en dat er inderdaad vanaf 1 april nieuwe toetsingswaarden zouden worden toegepast. Ik heb ook gezegd dat het bodemonderzoek dat nog loopt, zal worden vervroegd naar eind januari 2022. Normaal was dat tegen juni 2022. En intussen zouden we nog bijkomende stalen nemen, dat klopt.

Mieke Schauvliege: Minister, wanneer dat allemaal mooi gecommuniceerd was, begrijp ik helemaal niet dat u een onderzoekscommissie hebt gevraagd omdat u slechte informatie hebt gekregen van de OVAM. De mensen van de OVAM hebben hier nu heel duidelijk verklaard dat zij u op tijd hebben verwittigd en dat op 1 april heel duidelijk was dat er een overschrijding was. Wat is dan het probleem?

Zuhal Demir: In het relaas dat ik u heb gegeven is het heel duidelijk dat vanaf april-mei-juni, zowel de OVAM als wij als de opdrachthouder hebben gehandeld. Maar de vragen die hier in het parlement werden gesteld, gingen over het verleden. En dan was er het

probleem van de studies-Tytgat, de vraag of er al dan niet een gezondheidsrisico was, de vraag of AZG die studies heeft gekregen en gecontroleerd enzovoort. Dat ging allemaal over het verleden en ik heb toen gezegd dat ik daar niet kon op antwoorden en dat dit hier moest worden onderzocht.

Mieke Schauvliege: Ik richt me opnieuw tot de OVAM. U verklaarde heel uitdrukkelijk in de rapportage aan de Vlaamse Regering dat u voorstellen hebt gedaan die konden worden opgenomen in de beleidsnota, en daar de nodige budgetten voor hebt gevraagd. Kunt u toelichten wat die voorstellen waren en over welke budgetten het ging?

Ann Cuyckens: Sinds 2018 hebben wij inderdaad bijkomende middelen gevraagd. Dat was enerzijds in het kader van de aanpak van al onze saneringsdossiers, in het kader van heel het historisch passief. En daar waren ook middelen in betrokken in het kader van de emerging contaminants.

We hebben inderdaad voorstellen gedaan in het kader van het regeerakkoord en de beleidsnota's. Die gingen onder andere over het uitbouwen van het normeringskader en over het meetnetwerk. We hebben een aantal zaken dan nog verder in onze operationele plannen meegenomen.

Mieke Schauvliege: En waren daar budgetten aan gekoppeld?

Ann Cuyckens: Uiteraard zijn daar budgetten aan gekoppeld.

Mieke Schauvliege: Kunt u me zeggen over welke grootteorde het gaat voor wat de zaken betreft die u wilde doen en die niet zijn doorgevoerd?

Ann Cuyckens: Wat de vraag betreft over de bijkomende middelen, kan ik me iets herinneren van een half miljoen euro per jaar.

Johan Ceenaeme: Er is een vraag geweest om de retributie van het bodemattest te verhogen. Het ging over 3 euro per bodemattest die ter beschikking zou worden gesteld van het onderzoek van de emerging contaminants. Het waren dus vooral middelen om op dat moment nog beleidsvoorbereidend onderzoek te kunnen doen om zeker de toxicologie van PFAS verder uit te klaren en te kunnen vertalen in bodemnormen. Het gaat over ongeveer 250.000 bodemattesten, dus over ongeveer 750.000 euro voor bijkomend onderzoek.

Ann Cuyckens: Alle teksten en verslagen van de vergaderingen die daarover zijn gehouden, vindt u allemaal in het dossier van de parlementaire onderzoekscommissie.

Mieke Schauvliege: Dat heb ik dan mogelijk gemist maar ik zal het zeker nakijken.

Ik wil het nog even hebben over de grondverzetnormen. Ik heb de nota die minister Demir ons vrijdag heeft bezorgd en die zij van de OVAM op 3 juni heeft gekregen, nog eens grondig nagelezen. In die nota staat dat de grondverzetnormen in het voorjaar 2018 werden goedgekeurd. Mijn vraag aan de OVAM is door wie dat is gebeurd.

Henny De Baets: Voorzitter, het wordt een beetje moeilijk, wij zijn ook niet voorbereid om de hele discussie van 1 oktober opnieuw te voeren. Wat we kunnen doen, is schorsen. De deskundige rond grondverzet is in de zaal aanwezig en dus kunnen we die misschien opnieuw oproepen. Wij zijn er dus echt niet op voorbereid om alles opnieuw te herhalen.

De voorzitter: Ik heb in het begin van de zitting ook aangegeven dat de scope van deze hoorzitting beperkt is tot de brieven die de OVAM heeft gestuurd naar aanleiding van de hoorzittingen die hadden plaatsgevonden, en de discussie daarover. Wanneer er nog bijkomende zaken zijn, heb ik daar alle begrip voor, maar ik zou willen voorstellen dat we ons daaraan houden. We kunnen dan aan de OVAM vragen om die informatie nog achteraf te bezorgen. Anders gaan we weer alle richtingen uit en doen we alle hoorzittingen over,

wat niet de bedoeling is. Ik denk dat de mensen van de OVAM terecht aangeven daar niet op voorbereid te zijn.

Mieke Schauvliege: Ik wil daar wel nog op zeggen dat die nota van 3 juni ons vrijdag is bezorgd via SharePoint.

Ann Cuyckens: Die nota van 3 juni zat ook al in het dossier.

Mieke Schauvliege: Ik heb die pas vrijdag gelezen.

Ann Cuyckens: Ik denk dat dezelfde vraag is gesteld tijdens de hoorzitting van 1 oktober.

Mieke Schauvliege: Op 1 oktober is inderdaad gezegd dat u dat niet hebt goedgekeurd, maar Grondbank. Ik zal die vragen nog eens schriftelijk stellen want er zit een tegenstrijdigheid in met wat Grondbank verklaart, namelijk dat zij geen normen goedkeuren.

Ik wil het nog even hebben over de contacten in 2017 naar aanleiding van de Nederlandse case. Jullie geven heel duidelijk aan dat jullie een inschatting hebben gemaakt en een beslissing hebben genomen op basis van de risicobeoordeling van professor Tytgat en van de kennis van buitenlandse cases. In 2017 was er in Nederland de Chemours-zaak, in 2019 richtte men een ministeriële werkgroep op over de normering inzake PFAS. In welke mate was de OVAM betrokken bij of op de hoogte van de Nederlandse situatie? Is er overleg geweest met Nederland, de Nederlandse ministeriële commissie en heeft dat een belangrijke rol gespeeld in alles wat hier Vlaanderen gebeurt?

Ann Cuyckens: Wij hebben inderdaad regelmatig overleg met onze Nederlandse collega's, zowel met Rijkswaterstaat als met het ministerie zelf. Dat gebeurt doorgaans tweemaal per jaar en daar is die problematiek ook duidelijk naar voren gekomen. Daarnaast hebben we inderdaad in het kader van heel de situatie met emerging contaminants, ook met RIVM duidelijke afstemming. Op die manier hebben we dus wel wat uitwisseling.

Verder zijn een aantal deskundigen betrokken bij het expertisecentrum PFAS in Nederland. Dan denk ik aan Arcadis en Witteveen+Bos die ons hebben bijgestaan bijvoorbeeld in het kader van het toetsingskader rond grondverzet en dergelijke meer. Er is dus wel veelvuldig contact met Nederland en dus ook in het kader van die PFAS- aangelegenheden.

Mieke Schauvliege: Dat overleg in Nederland was in 2019. Is daar dan ook heel intensief over die grondverzetregeling en die normering teruggekoppeld met het kabinet?

Ann Cuyckens: Ja, dat is ook aan bod gekomen.

Mieke Schauvliege: Minister Demir, dan heb ik nog een vraag over een verklaring die u vorige week hebt gedaan over de extra milieu-inspecteurs. U hebt ons vorige week ook gemeld dat er in totaal twintig pensioneringen zijn in 2021 en dat die tien met andere woorden gewoon een vervanging zijn van die pensioneringen. Klopt dat?

Zuhal Demir: Dat klopt.

Mieke Schauvliege: Met andere woorden, het gaat niet over extra maar gewoon over een andere invulling van maar tien van de twintig ambtenaren die op pensioen gingen.

Mevrouw De Baets, u gaat vanaf 1 april op pensioen, maar ik zag op dit moment nog geen beslissing over een procedure voor vervanging. Minister, zijn er al stappen gezet om de vervanging te regelen?

Zuhal Demir: Dat heeft toch niets meer te maken met die brieven, voorzitter?

De voorzitter: Collega Schauvliege, dit heeft niets meer te maken met de scope van deze vergadering.

De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Ik kan iedereen al geruststellen dat ik niet zal solliciteren.

Er zijn vandaag al veel vragen beantwoord. Ik heb een algemene vraag over de samenhang tussen communicatie en onderzoek. Dat is hier vandaag al vaak naar voren gekomen. De OVAM heeft altijd aangedrongen op verder onderzoek en zich bereid getoond om mee te communiceren. Geen van beide is gebeurd omdat die twee samenhangen. Er is gezegd dat dat een cirkelredenering is. Maar bij de OVAM zegt men dat het geen cirkelredenering is. Mijn vraag is wat er nodig was om dat te deblokken, want dat is me niet helemaal duidelijk. Wat is er nodig om de constructie van onderzoek en communicatie die samenhangen te deblokken en ervoor te zorgen dat er kan worden gekeken of er al dan niet effectief een risico is voor de volksgezondheid in Zwijndrecht, en dat aan de bevolking van Zwijndrecht te communiceren? Wat was er nodig om daarin vooruit te geraken? Dat is voor mij op dit moment niet zo duidelijk.

Ann Cuyckens: Zoals ik daarstraks al heb aangegeven, is er eigenlijk een toetsing van verschillende elementen. U moet die opnieuw ter hand nemen en zien welke cumulatieve voorwaarden anders moeten worden ingevuld om te zeggen dat hier wel kan worden gecommuniceerd. Daarstraks hebben we gezegd dat de doelstelling communicatie geen finaliteit op zich is.

Dan zijn er onze eigen opportuniteitsredenen en onze eigen autonomie. Er was inderdaad een beslissing van de politiek om niet te communiceren. Als we dat zouden overrulen, zitten we daar inderdaad met moeilijkheden. Wanneer een saneringsplichtige zoals 3M in gebreke was gebleven en er moeten verdere onderzoeksdaaden gebeuren, dan is het een optie om bijvoorbeeld onderzoeksdaaden te doen.

Er is daarnet ook gesproken over een duidelijke en afdoende motivering in het kader van de risicobeoordeling. Als die andersluidend was geweest, was dat natuurlijk ook al een belangrijk gegeven.

Jos D'Haese: Dat begrijp ik, dat is vandaag inderdaad al een aantal keren herhaald. Maar in de weken voor die afweging is gemaakt, heeft de OVAM wel verschillende keren gezegd dat er eigenlijk extra onderzoek moest gebeuren om die onzekerheid weg te nemen. Dat gebeurt dan uiteindelijk niet en bijgevolg is er ook geen communicatie mogelijk. Waar zit dat dan vast? Ik heb niet de indruk dat die factoren alle vijf daarvoor al in rekening werden gebracht.

U zegt dat de doelstelling communicatie is maar dat lijkt me niet de enige doelstelling. Een belangrijke doelstelling lijkt me de inschatting van het risico voor de volksgezondheid, los van wat BAM daarmee van plan is. De saneringsplicht heeft hier inderdaad weinig mee te maken want het gaat over het terrein van 3M terwijl we hier spreken over woongebied in Zwijndrecht.

Het gaat over de risicobeoordeling van het dossier van 3M. Ik zie niet hoe men dat kan doen wanneer men geen gegevens heeft van wat er in Zwijndrecht gebeurt waarmee men het risico kan inschatten.

En dan is er de kwestie van de aansprakelijkheid. Het is niet omdat men stalen neemt, dat men aansprakelijk wordt voor de vervuiling die men aantreft. Dan lijkt de opportuniteitsvraag die daarnet ook al door mevrouw Rombouts is gesteld, mij daar een belangrijk element in.

Er is gesproken over de tussentijdse rapportering van 3M in verband met die peilbuizen aan de Neerstraat en op de terreinen van 3M, maar ik begrijp toch goed dat daar geen bodemmetingen in de toplaag in Zwijndrecht inzitten, of zit ik daar verkeerd? Daar was daarnet een beetje verwarring over.

Johan Ceenaeme: Peilbuizen dienen voor metingen van het grondwater. Er zijn in die tijd geen bijkomende metingen die specifiek te maken hebben met het vaste deel van de bodem en de toplaag.

Jos D'Haese: Bedankt.

Ann Cuyckens: Maar er zijn ook op zes locaties luchtdepositieonderzoeken gebeurd.

Johan Ceenaeme: In die fase heeft de VMM daar inderdaad luchtdepositieonderzoeken uitgevoerd.

Jos D'Haese: Dat is interessant.

Als ik het goed begrijp, zijn pas in het najaar van 2020 metingen ten zuidwesten van 3M gebeurd. Daarbij werden geen overschrijdingen van die 18 microgram vastgesteld. Maar zijn jullie dan effectief in woongebied zelf gaan meten? U zei net dat we het kaartje moeten bekijken, maar als ik daarnaar kijkt, vind ik ten zuidwesten van 3M toch heel wat waarden die boven 18 microgram liggen. Ik lees hier 34, 27, 16, 22, 120, 67, 50. Zijn die dan allemaal gemist op dat moment of was men gewoon nog wat verder naar het westen aan het meten, waar de waarden effectief lager liggen?

Johan Ceenaeme: Het is inderdaad zo dat die lijn ongeveer loopt van de punt waar een boog zit in het terrein van 3M, en dat die dan de zuidwestelijke richting uitgaat.

Jos D'Haese: Dat is dus rakelings langs Zwijndrecht heen eigenlijk?

Johan Ceenaeme: Dat is in het landbouwgebied. Die metingen zijn gebeurd vanuit het woongebied, wat dus die noordelijke rode punt is die in het landbouwgebied gaat. Dat is gebeurd op verschillende afstanden, men heeft dus eigenlijk een lijn getrokken naar het zuidwesten en daar op verschillende afstanden van 3M die metingen uitgevoerd.

Jos D'Haese: Ik probeer mee de punt van 3M richting de roze punt van het woongebied te visualiseren, maar dat is dus allemaal landbouwgebied?

Koen Daniëls: De beschrijving op het kaartje is niet zo evident. Wil dat dan zeggen dat we door dat geelgroene gaan, rakelings langs het roze?

Jos D'Haese: Ik zie dat het daar openstaat, misschien kunt u het met de muis aanduiden. Mijn eigen iPad is intussen uitgevallen maar ik zal proberen om daar te volgen. De batterij is plat, het duurt hier nogal lang.

De voorzitter: Probeer toch tot uw vraag te komen, collega D'Haese.

Jos D'Haese: Het is geen vraag, ik probeer te begrijpen wat er juist is gemeten maar ik begrijp dat men eigenlijk vooral in landbouwgebied heeft gemeten omdat men op dat moment nog altijd geen metingen in woongebied had gedaan. En dan blijft de vraag wanneer de eerste staalname in woongebied in Zwijndrecht is gebeurd. Wanneer in 2017 wordt gezegd dat er bijkomende onderzoeksdata nodig zijn, wanneer zijn dan die eerste bijkomende onderzoeksdata gebeurd? Als ik het goed heb, maar corrigeer me als dat niet zo is, is dat pas gebeurd na de commotie in de pers vorig jaar. Of vergis ik me daarin?

Johan Ceenaeme: Het eerste onderzoeksresultaat in woongebied dateert nog altijd uit 2006.

Jos D'Haese: Dat weet ik. Die ene ken ik. We weten intussen ook dat daar een foutje mee is gebeurd.

Johan Ceenaeme: Wanneer het gaat over het woongebied in dat verdere onderzoek, dan spreken we inderdaad over de onderzoeken die het PIH heeft uitgevoerd in opdracht van de gemeente Zwijndrecht.

Jos D’Haese: Dat is heel helder, dank u wel, want dat was lang een flou artistique, om het zo te zeggen. Tussen 2017, wanneer wordt gezegd dat er bijkomende onderzoeksdata nodig zijn, en het onderzoek van de gemeente Zwijndrecht naar aanleiding van de commotie in de pers, is er geen onderzoek uitgevoerd in bewoond gebied in Zwijndrecht.

Johan Ceenaeme: Het kaartje dat hier is weergegeven gaat niet alleen over de gegevens van het BBO maar ook over gegevens van Lantis. Het is een verzameling van alle gegevens, ook het onderzoek van de OVAM dat intussen is uitgevoerd. Met andere woorden, bij de opmaak van de technische verslagen in 2017 hebben zij specifiek in hun projectzone ook onderzoek gedaan. Wanneer we die concentraties bekijken, dan zien we dat die al gerelateerd waren aan de verontreiniging in de Palingbeek en die hogere concentraties. Het was niet mogelijk om die zomaar te extrapoleren naar het woongebied.

Jos D’Haese: Dat is heel duidelijk. Daarom drong de OVAM aan op extra onderzoek maar ik kan alleen maar vaststellen dat dat tot vorig jaar niet is gebeurd.

Een van de opties voor het onderzoek was via het Bodemdecreet, het bodemsaneringsproject Palingbeek of het beschrijvend bodemonderzoek te doen. Mevrouw Cuyckens, ik denk dat u aanwezig was op die vergaderingen. Welke termijn hadden jullie op dat moment in gedachten om meer informatie te krijgen over de vervuiling in woongebied in Zwijndrecht?

Ann Cuyckens: Zoals u kunt merken in het dossier, hebben wij ons in eerste instantie gefocust op dat tweede gefaseerd bodemsaneringsproject in het kader van de Palingbeek, dat natuurlijk een belangrijke buffer is. Dat heeft ook een impact of kan een ruime impact hebben op de omgeving. Zodra er een verder normeringskader was – dat is in de loop van 2018 duidelijk geworden – hebben we inderdaad actie ondernomen in het kader van het tweede beschrijvend bodemonderzoek.

Jos D’Haese: Daarnet is al gezegd dat de Palingbeek niet over bewoond gebied gaat maar over industriegebied. Dan herhaal ik mijn vraag uit de eerste ronde dat op 12 oktober eigenlijk toch de facto is beslist om niet te meten in woongebied. Dat is toch de de facto beslissing van 12 oktober? Als u zegt dat de twee opties zijn, bodemsaneringsproject Palingbeek maar niet in woongebied, en beschrijvend bodemonderzoek dat u nog niet denkt te kunnen opleggen, dan is de de facto beslissing toch dat u binnen het Bodemdecreet geen mogelijkheden ziet om te meten en dat er dus niet wordt gemeten.

Ann Cuyckens: Op 12 oktober hebben wij inderdaad de pistes van het Bodemdecreet overlopen en bekeken welke mogelijkheden er waren.

Jos D’Haese: En er waren geen mogelijkheden?

Ann Cuyckens: We hebben dan inderdaad het tweede gefaseerd bodemsaneringsproject dat eigenlijk al voorzien was, opgepikt.

Jos D’Haese: Op 12 oktober is dan beslist dat er onvoldoende elementen waren om te communiceren.

Mevrouw Schauvliege, u zei daarnet dat uit de mail van David Van Herreweghe van 29 september al bleek dat we die richting uitgingen en die piste zouden bewandelen. Dat klopt niet met wat in die mail staat. In die mail staat heel duidelijk dat men verder gaat over communicatie en dat de OVAM infoavonden kan organiseren. Verder heeft men het nog over het inlichten van Zwijndrecht na ontvangst van de definitieve nota-Tytgat. In de nota van Lantis staat niet om die communicatie niet te doen. Dat is een nota die kaderde in het traject richting communicatie. Ik kan die mail niet anders begrijpen.

Minister Weyts, ik heb nog een vraag voor u want u bent er intussen al twee keer naast gefietst. U bent de bevoegde minister voor BAM. Ik heb hier de vorige keer gevraagd of u vindt dat BAM de zaken op een goede manier voorstelt en de communicatie van de OVAM

op een correcte manier doorgeeft aan het politiek stuurcomité. U hebt toen gezegd dat ik dat maar aan de OVAM moet vragen. Ik heb dat gedaan en de OVAM zegt hier dat dit een foutieve voorstelling is van de zaken en dat er een fundamenteel verschil is tussen hun conclusie en hoe BAM die heeft overgemaakt aan het politiek stuurcomité.

U hebt gezegd dat wat BAM doet uw politieke verantwoordelijkheid is en dus is mijn vraag klaar en duidelijk: vindt u dat BAM het politiek stuurcomité correct heeft ingelicht over de conclusies van de OVAM over de verspreiding van de vervuiling naar Zwijndrecht?

Ben Weyts: Ik denk dat BAM/Lantis correct en naar eer en geweten heeft gehandeld. In dezen wordt ook de communicatie van David Van Herreweghe die hier afwezig is, met de vinger gewezen. Wanneer iemand afwezig is, denk ik dat die persoon zich niet kan verdedigen en iemand anders dat moet doen. Maar ik zie weinig verschil tussen de communicatie die op 27 september is gebeurd door mevrouw De Baets namens de OVAM en de communicatie van David Van Herreweghe die daarop is gevolgd aan het politiek stuurcomité. U kunt dat ongetwijfeld exegetisch bekijken, maar ik zie enkel dat er volgens de communicatie van mevrouw De Baets, niet alleen naar BAM maar ook naar de VMM en gebaseerd op de gegevens die op 27 september voorhanden waren, geen aanwijzingen zijn dat er een direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties. Met name de concentraties in het grondwater dat de meest kritische blootstellingsroute vormt voor PFAS, vallen ver onder de huidig gehanteerde toelatingsvoorwaarden. En dan staat er: "De resultaten zoals die vandaag bekend zijn, beperken zich echter tot het terrein van 3M zelf en enkele grote wegen in de omgeving. Hierdoor bestaat er nog onduidelijkheid over de concentraties die aanwezig zijn in de aanpalende woongebieden en de daarbij horende blootstelling van de bewoners. Wil men volledig uitsluitel over deze aanpalende woonzones en deze onzekerheid wegwerken, zijn bijkomende onderzoeksdaten aangewezen ter plaatse."

Ik begrijp dat dit een gamechanger is geweest in die zin dat zij na de eerste bevindingen die gelukkig op instigatie van BAM/Lantis tot stand zijn gekomen – het is dankzij hun voorbereidende bodemonderzoeken dat een en ander aan het licht is gekomen – een signaal geven, ook aan het politiek stuurcomité, dat er een probleem is. Vervolgens worden zij enigszins gerustgesteld voor wat de werfzone betreft – u bent het hopelijk met mij eens dat de bevoegdheid van BAM/Lantis zich beperkt tot de werfzone – met de communicatie dat er geen direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties. De beslissingen die men in deze ratio vervolgens heeft genomen, houden volgens mij steek.

Jos D'Haese: Mevrouw De Baets, misschien kunt u voor de volledigheid de heer Weyts duidelijk maken dat de inschattingen van de heer Van Herreweghe wel degelijk over Zwijndrecht gaan. Het is al vaak voorgelezen en ik zal het nog eens doen want het blijft blijkbaar niet hangen: "Hierbij rekening gehouden met het feit dat de gemeten vervuiling sterk afneemt al naar gelang men naar de buitenrand van de cirkel gaat en het woongebied van Zwijndrecht aan de buitenrand van de cirkel gelegen is, maakt dat er nu al met zekerheid gezegd kan worden dat hier geen gevaar dreigt voor de mens."

Het gaat niet over de personen, mijnheer Weyts, maar over Zwijndrecht. En in de conclusie van de OVAM staat dat er onzekerheid is over het woongebied en dat er bijkomend onderzoek nodig is. BAM maakt daarvan dat met zekerheid kan worden gezegd dat er in Zwijndrecht geen gevaar dreigt voor de mens.

Mijnheer Weyts, ik geef u nog een laatste kans en dan gaat u de geschiedenis in als degene die zegt dat dit twee dezelfde zaken zijn. Vindt u echt dat BAM op deze manier het politiek stuurcomité correct heeft ingelicht, ja of neen?

Ben Weyts: Ik heb u net de communicatie voorgelezen waarop de heer Van Herreweghe zijn communicatie aan het politiek stuurcomité heeft gebaseerd. En ik denk dat het vrij logisch en steekhoudend is.

Jos D'Haese: Mevrouw De Baets, vrij logisch en steekhoudend, dat is eigenlijk twee keer hetzelfde. Zekerheid, onzekerheid, er is geen enkel verschil.

Henny De Baets: Ik kan alleen maar voorlezen uit ...

Jos D'Haese: Laat ons even stoppen met voorlezen, als u het mij vergeeft. U hebt daarnet gezegd dat het fundamenteel verschillend is, dat het de feiten verkeerd weergeeft. De heer Weyts zegt hier dat het net hetzelfde is, dat er geen enkel verschil is. Wat vindt u van wat de heer Weyts daarover heeft gezegd?

Henny De Baets: Er is een fundamenteel verschil tussen enerzijds zeggen dat er geen enkel risico kan zijn voor de mens en dat al met zekerheid kan worden gezegd dat hier geen gevaar dreigt voor de mens, en anderzijds zeggen, en ik herhaal: "Uit de gegevens die er vandaag zijn, blijkt dat er geen aanwijzingen zijn dat er een direct humaan risico uitgaat van de aangetroffen concentraties. De resultaten die vandaag bekend zijn, beperken zich tot het terrein van 3M en een aantal grote wegen. Als we uitsluitend willen over de aanpalende woonzones en deze onzekerheid willen wegwerken, zijn bijkomende onderzoeksdata aangewezen ter plaatse."

Ik kan niet zeggen dat dit twee dezelfde conclusies zijn. De ene conclusie wordt dan nog in de nota gezet onder de titel 'conclusie van de OVAM'.

Jos D'Haese: Dat is glashelder. Ik denk dat we nog veel taaltesten kunnen organiseren wanneer onze ministers de woorden zekerheid en onzekerheid door elkaar blijven halen.

Mevrouw Schauvliege, u hebt meermaals herhaald dat er geen risico was voor de mens en er dus niet moest worden ingegrepen. U hebt daarnet nog gezegd, en ik heb het opgeschreven, dat er geen problemen konden zijn voor de volksgezondheid. U hebt hier al meermaals gehoord wat de echte inschatting was van de OVAM in 2017, u hebt dat ook meermaals kunnen lezen, met name dat de OVAM ontkent formeel te hebben gezegd dat er geen risico was voor de mens. Waarop hebt u zich dan gebaseerd, of heeft de OVAM u toen iets anders gezegd?

Joke Schauvliege: Collega D'Haese, wat uw opmerking van daarnet betreft, heb ik verwezen naar de mail van de heer Van Herreweghe waarin hij letterlijk schrijft, en ik citeer: "Er kan bovendien maar gecommuniceerd worden indien alles inhoudelijk voldoende duidelijk is en men meteen ook een plan van aanpak kan initiëren." Dat heeft de heer Van Herreweghe in de mail van 29 september 2017 geschreven en dat is waar ik daarnet naar heb verwezen. U ontkent dat dat daarin zou staan, daarom ook dit citaat.

Ik heb daarnet ook gezegd dat ik me heb gebaseerd op alle elementen. In de verklaring die ik op 27 september heb gegeven, heb ik ook verwezen naar de mail die we op 14 september 2017 van mevrouw Cuyckens hier aanwezig, hebben ontvangen. Zij heeft die naar mevrouw De Baets gestuurd die deze dan aan ons heeft bezorgd waarbij wij in voorbereiding van het politiek stuurcomité aan de OVAM hebben gevraagd hoe we dat moesten inschatten en hoe dat in elkaar zat. Ik zal nog eens letterlijk voorlezen wat de OVAM ons toen heeft meegedeeld, ik heb dat hier ook gedaan op 17 januari en heb daar ook altijd naar verwezen: "De resultaten waarop BAM zich baseerde, werden dinsdag aan OVAM bezorgd, evenals de nota van professor Tytgat. Deze gaat dieper in op het humaan toxicologisch risico voortgaande op hetgeen door BAM is aangeleverd en geeft aan dat er geen direct risico zou bestaan voor de volksgezondheid. Zowel OVAM als de bodemsaneringsdeskundige van de BAM hebben woensdag nog enkele verduidelijkingen bij deze nota gevraagd. Voortgaande op de gegevens die vandaag 14 september 2017 voorhanden zijn, zijn er niet meteen aanwijzingen voor OVAM dat zij zich niet zou kunnen aansluiten bij het uitgebrachte advies van professor Tytgat. Het door professor Tytgat gehanteerde toetsingskader ligt in de lijn met internationaal gebruikte normering. Voortgaande op deze gegevens dreigt er momenteel geen directe noodzaak voor actieve communicatie. Dit laatste wordt nog verder afgestemd met BAM."

Dat is de eerste communicatie die wij hebben ontvangen nadat we een uitnodiging hebben gekregen voor het politiek stuurcomité. We bereiden dat voor, vragen onze experts wat hun inschatting is, en dat is wat we hebben gekregen. Met die informatie ben ik natuurlijk ook naar het politiek stuurcomité gegaan, dat is logisch. En op basis van alle andere elementen die we nadien hebben gekregen, zijn de stappen gezet, nogmaals, vanuit de filosofie van 2017 toen men nog andere normen en een andere kennis had dan vandaag.

Jos D'Haese: Mevrouw, u hebt dat de vorige keer gedaan en nu doet het nu opnieuw door steevast te verwijzen naar stukken van 14 september, terwijl de OVAM die stukken altijd heel duidelijk heeft gedateerd omdat de informatie bleef binnensijpelen. Dat is ook gezegd op 1 oktober tijdens de hoorzitting.

En er is natuurlijk een verschil tussen het stuk dat u voorleest van 14 september en het stuk waar het hier over gaat van 27 september. Dat is twee weken later en in dat stuk staat heel duidelijk dat er onduidelijkheid is over het woongebied en dat dus nog geen uitsluitsel kan worden gegeven. En dan is mijn vraag waarom u op alle vragen hier blijft antwoorden met een stuk van 14 september, alsof de wereld is gestopt met draaien op 15 september, wat natuurlijk niet het geval is, want het onderzoek van de OVAM is verder gegaan en op 27 september komen zij tot de conclusie dat er op basis van wat op dat moment voorligt, geen risico is voor de volksgezondheid maar dat zij niet weten hoe het zit in Zwijndrecht. Waarom blijft u dan volhouden dat er geen risico was?

Joke Schauvliege: Collega D'Haese, ik heb daarnet gezegd dat dit de eerste communicatie is die we hebben ontvangen. We hebben ons verder ook gebaseerd op alle andere elementen waar we kennis van hadden. Ik denk dat daarnet heel duidelijk en goed onderbouwd door de OVAM is geschetst welke risicoanalyse zij hebben gemaakt, en ook daarop hebben wij ons gebaseerd.

Jos D'Haese: Dat was niet mijn vraag, mevrouw Schauvliege. U hebt hier en in de pers meermaals herhaald dat men u toen heeft gezegd dat er geen risico was voor de mens. De OVAM ontkent dat hier formeel, onder ede, in aangetekende zending. Ik weet niet hoe men dat nog allemaal kan doen. En dus is mijn vraag waar u zich nu dan op baseert om te zeggen dat er toen helemaal geen risico was voor de mens, of heeft de OVAM u toen iets anders verteld? En laat ons alstublieft niet teruggrijpen naar de eerste nota van 14 september, maar laat ons het hebben over de laatste die bij mijn weten is geschreven, namelijk die van 27 september. Dat lijkt me het meest relevante. Waarom blijft u daarnaar teruggrijpen?

Joke Schauvliege: Ik heb me gebaseerd op alle elementen uit het dossier, zoals ik al een aantal keren heb gezegd. En ik blijf er ook bij dat uit de informatie die wij hebben gekregen, geen direct humaan toxicologisch risico bleek op basis van de elementen die men toen had. Dat is de informatie waar ik me inderdaad op heb gebaseerd.

Jos D'Haese: U blijft hier dus formeel aan vasthouden terwijl de mensen die één rij achter u zitten, hier vandaag al meermaals exact het tegendeel hebben gezegd, en de auteurs zijn van die nota. U schudt van neen maar ik vind dit een cruciaal punt, mevrouw Schauvliege. Alle beleidsverantwoordelijken die wij in deze commissie hebben gehoord, verschuilen zich achter één zin, met name dat er geen risico was voor de mens. Maar die ene zin is geschreven door de mensen van de OVAM, en die hebben hier gezegd dat dit niet is wat zij op dat moment hebben gezegd. Ze hebben dat herhaald, herhaald en herhaald en u blijft gewoon hetzelfde zeggen, net als de heer Weyts en zowat iedereen die in die periode politieke verantwoordelijkheid droeg. En dus is mijn vraag waarop u zich baseert om dat vandaag nog altijd vol te houden wanneer de mensen achter u zeggen dat ze dat niet hebben gezegd.

Joke Schauvliege: Collega D'Haese, de mensen achter mij hebben een risicoanalyse gemaakt en daaruit afgeleid, dat staat ook in de brieven, dat zij AZG niet hebben geïnformeerd omdat er geen aanleiding was voor voorzorgsmaatregelen. Dat zijn de

elementen waarop wij ons hebben gebaseerd. Lees ik daar nu iets anders dan u? Neen, ik lees wat ik lees en dat is de informatie die ik op dat moment had en waar ik me ook in eer en geweten op heb gebaseerd.

Jos D'Haese: We gaan de hele discussie niet overdoen. Ik vind het heel jammer dat men zich daarachter blijft verschuilen. Als men alles op een rijtje zet, dan is het toch redelijk duidelijk.

Er zijn een aantal mensen die teleurgesteld zijn dat er geen smoking gun is gevonden in deze onderzoekscommissie met de vingerafdrukken van één politicus of ambtenaar. Ik had dat ook niet verwacht, maar het beeld is toch wel heel duidelijk. De werken aan Oosterweel moeten van start gaan, maar er is een grote vervuiling die het grootste risico vormt om die werken op tijd te laten starten. Er is onduidelijkheid over de vraag of die vervuiling ook in woongebied zit en of de volksgezondheid in gevaar is, maar dat wordt niet verder uitgezocht. En als we hier achteraf vragen hoe dat komt, dan komt men met verklaringen die gewoon in tegenspraak zijn met de stukken van dat moment.

Ik vind dat jammer. Dit is de laatste zitting van deze onderzoekscommissie. Ik ben begonnen met te zeggen dat we hier zoeken naar aanbevelingen om het in de toekomst beter te doen op basis van politieke verantwoordelijkheden in het verleden en ik vind het dan ook jammer, mevrouw Schauvliege, mijnheer Weyts, dat jullie hier vandaag niet de moed hebben om te zeggen dat jullie in het verleden fouten hebben gemaakt. En ik vind het jammer dat jullie niet zeggen dat jullie daar ook de politieke verantwoordelijkheid voor nemen. Ik vind dat bijzonder jammer want dat schaadt vandaag de politiek in dit land. Het schaadt de politiek in dit land dat, wanneer alles op tafel ligt, men toch blijft volhouden dat men nergens van wist en niets verkeerd heeft gedaan. Dat zou natuurlijk niets veranderen aan de bodem en aan het water die vandaag vol PFOS zitten, maar het zou wel heel veel betekenen voor de mensen die de afgelopen 4 jaar op die vervuiling hebben gewoond zonder van iets te weten terwijl jullie het wel wisten. Dat vind ik bijzonder jammer, en ik vraag me echt af wat jullie tegenhoudt om dat te doen.

De voorzitter: De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls: Dat laatste vind ik wel speciaal: dat we het wel wisten in 2017, dat er vervuiling was. Want daar gaat het net over. We wisten het niet, want er waren geen meetresultaten. Dus je kunt niet zeggen dat iedereen hier aanwezig in 2017 wist dat er vervuiling was in woongebied. Er waren immers geen meetresultaten toen. Laat ons nu wel een kat een kat noemen.

Ik keer even terug naar de mensen van de OVAM, want ik heb dat stuk van 2012 nu even opgezocht, dat communicatieplan bij ernstige bodemverontreiniging. Want daar ging het daarnet over. En daar staat wel iets interessants. Bij ernstige situaties gaat het over het opleggen van voorzorgsmaatregelen en het treffen van veiligheidsmaatregelen. Daar hebben we het daarnet al over gehad. Dan staat er het volgende: overige situaties, schadegevallen, woonzoneprojecten, brownfieldconvenanten, complexe of grootschalige dossiers. Dus je zou nog kunnen zeggen: dit hoort daarbij. Voorbeelden daarvan zijn Umicore en NMBS.

Maar dan is er een zevende situatie voor communicatie, protocollen en het stellen van diensten, namelijk de bijzondere situatie: 'niet of minder ernstige dossiers waar toch aanwijzingen bestaan voor ruime lokale ongerustheid, onder andere persaadacht, signalen van de medische milieukundigen (MMK's), van het lokaal gezondheidsoverleg of van milieuambtenaren.' Dat kunnen dus ook lokale mensen zijn.

En als ik hier dus alles hoor ... Want er wordt gezegd dat men AZG niet op de hoogte moest brengen. Men moest dat niet doen. Ook de gemeenten moesten niet op de hoogte worden gebracht. Men moest dat niet laten starten, want er waren geen voorzorgsmaatregelen en geen veiligheidsmaatregelen. Maar als ik dit protocol lees, dan valt dat toch onder die

bijzondere situatie? Waarom is dat protocol dan niet geactiveerd als bijzondere situatie, mevrouw De Baets?

Henny De Baets: Ik grijp dan terug naar de risicobeoordeling, zoals die deze ochtend uiteengezet is. En op dat moment waren daar dus inderdaad geen aanwijzingen of geen locaties, met de gegevens die toen voorhanden waren, om het protocol in werking te laten treden.

Koen Daniëls: Oké, dat is heel duidelijk. Ik zal het luid genoeg herhalen, zodat collega D'Haese het ook hoort: dat de risicoanalyse die gemaakt is inderdaad geen aanleiding gaf tot de activering van het protocol, zelfs niet de bijzondere situatie. Als dat de analyse was die gemaakt is, en als het dus niet geactiveerd is, dan kom ik bij die cumulatieve voorwaarden van daarnet. U hebt gezegd dat jullie die risicoanalyse cumulatief maken. Dat wil zeggen: en, en, en.

Ik denk dat ik u daarnet goed beluisterd heb: zelfs al zou er beslist zijn om te communiceren, dan nog was aan de andere cumulatieve voorwaarden niet voldaan. Aan die andere cumulatieve voorwaarden – u bent ze daarstraks allemaal een voor een afgegaan – werd ook niet voldaan. Dus stel dat we toch gaan communiceren, dan had uw risicoanalyse ook nog altijd 'neen' gezegd. Want dat hebt u net gezegd. U hebt net gezegd dat de risicoanalyse, los van de communicatie, luidde dat het protocol niet diende te werken, zelfs niet de bijzondere situatie. Dus ik kan enkel tot de conclusie komen dat, zelfs als er was gezegd om toch te communiceren, de risicoanalyse van de OVAM hetzelfde bleef: niet verdergaan. Het klopt toch wat ik zeg, mevrouw Cuyckens?

Ann Cuyckens: Ik kan hieraan toevoegen dat het cumulatieve hier inderdaad geldt voor het ambtshalve optreden.

Koen Daniëls: Oké. Voor het ambtshalve optreden, zegt u nu. Nu, als u ambtshalve niet wilt optreden, dan denk ik dat de keten boven u ook niet moet optreden. U zegt als administratie dat we niet verder moeten gaan. Jullie risicoanalyse zegt: geen protocol, geen activering AZG, geen bijzondere situatie, wij gaan zelf niets doen. Dan kun je vervolgens moeilijk zeggen dat de politiek wel iets moet doen. Ik denk dat we het erover eens zijn dat dat wel een vrij rare reactie zou zijn.

Ik wil daar nog even op verdergaan.

Johan Ceenaeme: Ik wil misschien toch nog even aanvullen bij wat u nu zegt over wanneer die risicoanalyse zou hebben aangetoond dat er een probleem was. Het is dan natuurlijk zo dat het Bodemdecreet in werking treedt, en dat wij op dat moment de noodzaak zouden hebben om te zeggen dat hier een nieuw beschrijvend bodemonderzoek noodzakelijk is, niet om ambtshalve onderzoek te doen, maar ook om het Bodemdecreet in werking te laten treden.

Koen Daniëls: Ja. Maar ook daar zegt u dat het Bodemdecreet zelfs niet in werking is getreden, want de risicoanalyse was negatief.

Johan Ceenaeme: Ik ga de voorzitter niet zeggen dat ik opnieuw de risicobeoordeling ga uitleggen. Daar ga ik hem niet mee afschrikken. Dat is duidelijk. *(Gelach)*

Koen Daniëls: Dat is de kern van de zaak. Daarnet is gezegd: de conclusie van de risicoanalyse was dat er geen activering van het protocol is. Men gaat niet naar AZG, men gaat niet naar de gemeenten. Want dat zijn alle actoren: de gemeenten, lokaal gezondheidsoverleg (Logo), de communicatie, beleidsmedewerkers, het kabinet-Leefmilieu, andere diensten, de pers. Dat activeren we niet, dat is een negatieve risicoanalyse.

Vervolgens antwoordt u net op mijn vraag: 'en ook niet om een beschrijvend bodemonderzoek op te starten.' Er wordt gezegd: niet ambtshalve, geen beschrijvend bodemonderzoek.

Henny De Baets: Er liep wel een bodemsaneringsproject.

Ann Cuyckens: Ik wil misschien ook nog aangeven dat als u dat communicatieprotocol, die zevende situatie zo wilt aangrijpen, dat in de twee richtingen geldt. Dat is niet altijd vanuit de OVAM naar AZG of naar een andere gezondheidsadministratie, dat is ook andersom.

Koen Daniëls: Oké, maar dan zitten we natuurlijk bij het punt van de verkokering. Ik wil uiteraard heel graag AZG hier opnieuw uitnodigen, en dan wil ik de gemeente Zwijndrecht ook opnieuw uitnodigen, en aan hen de vraag stellen. Maar ik denk niet dat we dat gaan doen.

Ik kom tot de vaststelling, en daar is niets mis mee, dat er procedureel een risicoanalyse was. Die risicoanalyse die jullie gemaakt hebben, met cumulatieve voorwaarden, leidde tot een conclusie. Ten eerste komt er geen nieuw BBO. En ten tweede activeren we niet de bijzondere situaties, op ambtshalve niveau. Dat is de conclusie. Als dat op ambtshalve niveau niet gebeurt, dan wordt dat natuurlijk niet geëscaleerd naar een hoger niveau.

Dat is de bijkomende vraag die ik dan ook heb. Hebt u bijkomende kabinetsnota's, bijkomende stukken, bijkomende aandrang richting het kabinet-Schauvliege gestuurd vanuit de OVAM, op de momenten daarvoor en de momenten daarna, waarin u aan de minister aangeeft dat er echt een probleem is? Want nu blijven we hangen bij die ene zin uit die ene mail. Maar als de OVAM daar echt van overtuigd was, ondanks de negatieve risicoanalyse, ondanks dat er geen extra BBO komt, ondanks dat er geen administratieve handelingen komen, ondanks het feit dat het protocol niet geactiveerd was ... Dan wordt hier nu precies de indruk gewekt dat er toch een groot probleem was. Ik wil het gewoon duidelijk krijgen, want sommige collega's willen hier laten uitschijnen dat het in de andere richting gaat. Als dat wel zo was, dan neem ik aan dat jullie het kabinet daar vanuit de OVAM ook regelmatig op gewezen hebben, dat er echt wel een probleem was. Maar dat is niet het geval?

Ann Cuyckens: Mijnheer Daniëls, vooraleer u die elementen eruit haalt moeten we misschien beginnen bij het begin. Het was een communicatievraag van Lantis. Dat lag hier eigenlijk voor. En naar aanleiding daarvan, en met alle gegevens die door Lantis zijn aangereikt, en vanuit de OVAM, met heel die risicobeoordeling, is ons kabinet dan inderdaad op verschillende manieren en op verschillende momenten geïnformeerd. En er zijn inderdaad een aantal overlegmomenten geweest. Dan is er de beslissing rond communicatie of niet-communicatie.

Vervolgens hebben wij dan inderdaad zelf gekeken wat er binnen dat Bodemdecreet wel en niet mogelijk is. Dan hebben we cumulatief een aantal voorwaarden getoetst. Die doelstelling 'communicatie' is geen finaliteit op zich. We hebben inderdaad de bindende beleidsbeslissing tot niet-communiceren. Mochten we dan toch onderzoeksdaden gaan stellen, dan zouden we dat overrulen. Ik heb u daarstraks ook gesproken over de voedingsgewassen die niet op de wegen in Zwijndrecht groeien.

Dan hebben we verder gekeken. Je zit met een saneringsplicht van 3M, die op dat moment niet in gebreke is gebleven. Dus daar konden we ook niet in de plaats treden. En inderdaad, verder is er een deugdelijke en afdoende motivering die toch gebeurt, en die de heer Ceenaeme hier duidelijk heeft toegelicht. En wij hebben dan inderdaad rekening gehouden met de politiek besliste houding, om het Bodemdecreet te volgen en inderdaad de rechtszekerheid, de hangende saneringsplicht en de aansprakelijkheid lastens de saneringsplichtige 3M. Dat is het.

Koen Daniëls: En als u dan toch artikel 171, §2, leest, want ik heb ook de memorie opgezocht bij dat artikel, dan blijkt toch het volgende. 'In dit verband zal de aanvrager, in deze de OVAM, onder meer het nut voor bodemonderzoeken of bodemsaneringswerken moeten aantonen, en dient de aanvraag uitdrukkelijk en voldoende afdoend gemotiveerd te zijn om de rechter toe te laten, ook inhoudelijk, deze toets, zij het marginaal, en zonder zich in de plaats van de OVAM of de bestuurlijke overheid te stellen, uit te voeren.' En dan gaat het ook over het administratief recht. Daarover gaat het.

Als ik dat artikel lees, en ik ben aan het denken aan de beleidsaanbevelingen die wij als commissie moeten formuleren, op welke manier zou dat artikel dan anders geformuleerd moeten zijn dan nu? Want u zegt dat u een juridisch advies hebt. Maar dat advies gaat natuurlijk over de gevolgen, en daarover zijn we het eens, althans dat hoop ik: dat 3M de veroorzaker is. Maar als u dat leest, en u gaat toch op basis van artikel 171, §2, ter plaatse om staalnames te doen ... En u kunt dat doen, want u hebt daar wel degelijk de grond toe. U moet het alleen kunnen motiveren, maar ik denk dat die motivatie wel vrij duidelijk is: we hebben stalen van daar, en een beetje verder wonen mensen. Ik denk dat dat een afdoende motivatie is, geen enkele rechter zal daar een probleem van maken.

U doet staalnames, en er blijkt PFOS te zitten. Dat kunt u toch aangrijpen om versneld een nieuw BBO te starten? U gaat natuurlijk die staalname niet gebruiken om de saneringskosten te verhalen. Dat spreekt voor zich. Daar treed ik uw juridisch advies bij, op basis van artikel 171, §2: ter plaatse gaan, een staal nemen en dan zeggen dat 3M alles moet betalen. Daar ben ik het over eens, als dat de inhoud is van uw juridisch advies.

Maar als u op basis van die staalname tot de conclusie komt dat er een BBO moet komen, ook met de gemeente en het woongebied van Zwijndrecht, dan zie ik niet in wat daar het mogelijke juridische gevaar van is.

Henny De Baets: Mijnheer Daniëls, ik ben bereid om heel het artikel 171 en de memorie van toelichting voor te lezen, maar dat zou ons ver leiden. Dit is een artikel in het kader van dwangmaatregelen, en dat regelt dus niet de bevoegdheid van de OVAM om ambtshalve te beslissen tot het uitvoeren van een bodemonderzoek, een staalname of bodemsanering. Die bevoegdheid zit eventueel in andere artikelen van het decreet. Ik wil die hier allemaal overlopen, maar Ann Cuyckens heeft dat deze morgen eigenlijk al gedaan.

Dan is er nog een tweede zaak. Wat mij eigenlijk echt niet duidelijk is, is dat u nu zegt dat de OVAM concludeert dat er een groot risico en een groot probleem was. Ik vraag mij af waar u dat haalt.

Koen Daniëls: Ik stel enkel de vraag.

Henny De Baets: Het is de derde keer dat u dat vandaag opwerpt.

Koen Daniëls: Ik kan alleen maar vaststellen wat ik hoor bij de collega's hier, en wat ik in de krantentitels lees. Ik kan alleen maar de vaststelling doen op basis van wat u brengt, op basis van die cumulatieve risicoanalyse. Want daar gaat het over, dat u tot die conclusie komt: geen BBO op basis van de risicoanalyse, en geen activering van het protocol met AZG, op basis van de risicoanalyse. En ik kan het blijven herhalen, u spreekt mij niet tegen, dus ik denk dat het juist is. U knikt van 'ja'. Dat is voor mij vrij duidelijk. En die risicoanalyse – met de cumulatieve voorwaarden – omvat meer dan wel of geen communicatie. Dus in die risicoanalyse, vanuit uw expertise, hebt u die afweging gemaakt. Dat is vrij duidelijk, denk ik. En nogmaals, dat is inderdaad in 2017. Dat is eigenlijk het punt waar ik op wijs. En dat is de vaststelling die we doen.

Want u zei daarnet, en dat vond ik wel een opvallende zin: "Het is niet de bedoeling dat we her en der allerlei onderzoeken gaan doen." Maar ik denk dat Zwijndrecht in dezen niet 'her en der' is. Als u inderdaad kennis krijgt van de gegevens van Lantis, dan is Zwijndrecht niet her en der. En wat ik mij nu als parlements lid en burger echt afvraag, is wanneer de

OVAM dan wel ter plekke gaat kijken of er iets al of niet aan de hand is. Dat vraag ik mij echt af.

In Zwijndrecht zelf zijn er geen grondwerken, dus er is eigenlijk geen reden om daar naartoe te gaan. Maar we kunnen in dezen toch vermoeden dat er iets aan de hand is? Maar waarop moeten we dan wachten? Wanneer gaat de OVAM als kanarie in de koolmijn zelf zeggen dat er hier iets aan de hand lijkt te zijn? 'Daar gaan we toch eens gaan kijken.' Want anders zijn we afhankelijk van wat bedrijven ons zelf laten weten, en dan maak ik mij helemaal zorgen.

Johan Ceenaeme: Ik wil misschien toch even ingaan op de vraag wanneer de OVAM onderzoek zal uitvoeren. Nu, wij zullen vooral onderzoek uitvoeren om beleidsvoorbereidende studies te doen. Wanneer we het dus over PFAS hebben dan zijn wij in 2016 gestart met het onderzoek naar het voorkomen van PFAS in Vlaanderen. Dat is een generieke aanpak waarbij ook de productiesite van 3M was betrokken. Wanneer wij dan daarnaast vaststellingen hebben dat er risico's zijn, dan is er een uitgebreid instrumentarium aanwezig in het Bodemdecreet om ons toe te laten om bijvoorbeeld in eerste instantie een onderzoeksplicht op te leggen dan wel een saneringsplicht. Het is pas, en dan verwijzen we opnieuw naar de voorwaarden voor het ambtshalve onderzoek, wanneer de saneringsplichtige dat weigert en er is een noodzaak om verder onderzoek te doen dat de OVAM op dat moment de mogelijkheid heeft om dat onderzoek uit te voeren. Dat betekent dat wij vooral, en dat is denk ik wel het belangrijkste, toepassing maken van het Bodemdecreet om bij potentiële risico's die in de omgeving opduiken een saneringsplichtige, conform het principe van de vervuiler betaalt, zullen aanzetten om het onderzoek uit te voeren. Dat is een basisprincipe van het Bodemdecreet.

Henny De Baets: Mijnheer Daniëls, ik wil er toch wel de aandacht op vestigen dat de gegevens van Lantis en de analyses die op hun projectgebied zijn gebeurd, zijn meegenomen in die risicobeoordeling. Dat is geen apart gegeven.

Koen Daniëls: U geeft aan dat u een zeer ruime risicobeoordeling hebt gedaan. Goed, maar ik denk dat u mijn vraag daarover fout percipieert.

Henny De Baets: En we hebben daarvan een correcte vertaling gemaakt in onze feedback aan Lantis die bestemd was voor het politiek stuurcomité. Daar wil ik toch nog eens de aandacht op vestigen.

Koen Daniëls: Ik kan het blijven herhalen, maar als u in uw hoedanigheid en vanuit uw expertise in uw risicoanalyse tot de conclusie komt om geen bijkomend BBO te vragen of een activering van het agentschap Zorg en Gezondheid, terwijl het agentschap wel degelijk over humane risico's gaat, dan kunt u zich over de ministers en externen, die die expertise niet hebben, die afwegingen niet maken en al die onderliggende stukken niet hebben, toch moeilijk afvragen waarom zij niets hebben gedaan. Dat is net het punt.

Collega's, het was helemaal iets anders geweest als er uit de risicoanalyse bleek dat er een probleem was. Probleem! Cumulatief! Er is een extra BBO nodig! Er is een activering van het protocol nodig! Er zijn veiligheidsmaatregelen, voorzorgsmaatregelen nodig! Als dan de politiek had gezegd dat ze daar niets van wilde weten, was dat een ander verhaal geweest. Dat is het hier echter niet. De basis is: uw risicoanalyse stelde dat men niet zou activeren, dat men het agentschap Zorg en Gezondheid niet zou inschakelen, dat men geen veiligheidsmaatregelen of voorzorgsmaatregelen zou nemen. Dat was de analyse die werd gemaakt. Daar is niets mis mee. Dat was op dat moment, 2017, en u hebt het net zelf gezegd – ik probeer het juist te citeren – "met waarden die 30.000 keer lager waren dan de CLP-waarden die toen voorlagen." Zo stond het in het rapport-Tytgat met die 100 microgram per kilogram droge stof. Dat was 30.000 keer lager. Het is geen verwijt. De analyse werd op dat moment met die kennis, met die info gemaakt en daar kwam dat besluit uit naar voren. Ik kan alleen maar die analyse maken en de volgende tijdlijn bevestigt dat ook. Ik heb er daarstraks ook al naar verwezen, maar als ik die tijdlijn verder

uitzet dan waren er, stel dat dit allemaal niet zo zou zijn geweest, in die tijd daartussen nog veel meer dingen gebeurd. Dat is allemaal niet gebeurd. Nogmaals, dat is geen verwijt, maar een feitelijke vaststelling.

Johan Ceenaeme: Ik denk dat we wel moeten opletten dat we niet opnieuw vervallen in de discussie over nul risico of wel risico. In de beoordeling van de risico's die uitgaan van bodemverontreiniging werkt het zo ook niet. Als je een vergelijking maakt met het verkeer, dan is een snelheid van 30 kilometer in een woonzone geen grens die alle risico's, en dan ook alle risico's, zal uitsluiten. Wanneer je spreekt over een snelheid van 70 kilometer per uur, dan is het duidelijk dat er wel risico's zijn. Wat hier is gesteld, ik wil dat nog eens herhalen en in die zin is dat wel belangrijk om dat te benadrukken, is dat de OVAM heeft gezegd dat er geen aanwijzingen zijn voor een direct humaan risico op basis van de aanwezige informatie. Alle woorden die daarin zijn weergegeven, zijn van belang omdat er nu eenmaal een risiconiveau is. De beoordeling die de OVAM daarover uitvoert, gebeurt ook binnen dat kader van het Bodemdecreet. Ik heb daarnet geschetst tot welke conclusies dat zal gaan leiden. We moeten opletten dat we niet opnieuw vervallen in het discussie over dat het een risico of geen risico is. Het is een genuanceerd verhaal.

Koen Daniëls: Oké, maar een BBO opstarten, is ja of neen. Je kunt niet een beetje een BBO opstarten. Je kunt ook niet een beetje het protocol activeren. Dat is ook binair, het is ja of het is neen.

Johan Ceenaeme: Dat klopt in die zin dat er telkens voor de conclusies daarover grenzen worden gesteld. Die grens voor als er een beschrijvend bodemonderzoek moet gebeuren, en dan gebruik ik de terminologie die momenteel bestaat in het Bodemdecreet, is dat er geen duidelijke aanwijzingen zijn van een ernstige bodemverontreiniging. Ook op het vlak van de voorzorgs- en veiligheidsmaatregelen zijn in onze standaardprocedures telkens de criteria opgenomen wanneer dergelijke niveaus worden bereikt en ze inderdaad aanleiding geven tot het nemen van die voorzorgs- of veiligheidsmaatregelen.

Koen Daniëls: Ik heb nog twee vragen. U hebt net dat kaartje laten zien. We hebben natuurlijk ook de metingen van Lantis. We hebben hier met 3M lange debatten mogen voeren of er nu via de lucht wel of geen uitstoot was. Als deze onderzoekscommissie nu al één positief effect heeft gehad, dan is het dat men hier onder ede heeft toegegeven dat er uitstoot was in de lucht, iets wat men tot dan altijd heeft verzwegen en zelfs ook heeft ontkend of zeker en vast niet heeft aangegeven. Op het moment dat jullie de cijfers van die verspreiding, die jullie van Lantis hebben gekregen, zagen – en jullie zijn bezig met bodem terwijl de VMM bezig is met lucht en water – is er toen bij de OVAM de vraag gesteld of dit louter voor de bodem niet ver gaat? Als je de resultaten van Lantis bekijkt dan waren die voor de Palingbeek en het gebied dat er vlak naast lag volgens de verwachtingen. Dat was om het zo te zeggen ook geen nieuws, maar het feit dat het verder zat was wel nieuws. Dan stel je je de vraag hoe het in de bodem komt, en dat is jullie materie. Hoe is het op die plaats zo ver kunnen raken? Stel je je dan de vraag of je de VMM moet inschakelen omdat het wel via de lucht moet zijn gegaan? Is er vanuit de OVAM op een bepaald moment een signaal naar de VMM gegaan om hen te vragen of zij hier iets van afweten?

Ann Cuyckens: De VMM is al heel vroeg betrokken geweest bij dat hele bodemsaneringsverhaal. In 2006 werd, naar aanleiding van het BBO, de luchtdepositie ook al meegenomen voor zover er toen al wetenschap voorhanden was. Dat is dan ook verder uitgewerkt met het bodemsaneringsproject waarbij de VMM ook betrokken werd. In 2019 hebben wij tijdens een herevaluatie in het kader van het BBO opnieuw die atmosferische depositie mee opgenomen. In die zin is daarbij dus zowel de luchtdepositie als de betrokkenheid van de VMM meegenomen. Ik weet niet of de heer Ceenaeme daar nog iets over wil zeggen?

Johan Ceenaeme: Dat is vrij gelijkaardig. Het is inderdaad zo dat in het BBO van 2006 al een hoofdstuk gewijd was aan het onderdeel atmosferische depositie. Door de bodemsaneringsdeskundige Arcadis werd er op dat moment al vastgesteld dat er inderdaad

een mogelijke verspreiding was van die verontreiniging buiten het terrein van 3M. Dat is ook de reden waarom die meting in het woongebied is gebeurd en dat er voor de omgeving voor wat betreft het woongebied een specifieke norm is ontwikkeld geweest in dat beschrijvend bodemonderzoek, omdat men er zich ten volle van bewust was dat er van die verontreiniging een impact kon zijn op de omgeving. Die norm is daarvoor bepaald en ik denk dat we het tijdens de eerste zitting van deze parlementaire onderzoekscommissie ook voldoende hebben aangehaald dat die waarde toen op 30.000 microgram per kilogram lag. De waarde die werd gemeten was 22 microgram. Dat was dus niet onmiddellijk een reden om dan te zeggen dat er een groot probleem was. Dat was ook de reden waarom er toen door Arcadis maar een beperkt onderzoek is gebeurd in de woonzone omdat het vrij duidelijk was, gelet op de norm die we daarvoor gebruikten, dat die concentraties veel lager lagen.

Henny De Baets: U mag ook niet vergeten, mijnheer Daniëls, dat er voor het bodemsaneringsproject een ruime adviesronde liep – dat is trouwens voor elk bodemsaneringsproject altijd zo – en een openbaar onderzoek, waar bijvoorbeeld de VMM en het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) adviserende partij waren.

Koen Daniëls: Mevrouw Cuyckens, u zei daarnet, en ik vond dat toch wel opmerkelijk, dat er bij het agentschap Zorg en Gezondheid al veel vroeger bloedresultaten van havenarbeiders waren, maar het agentschap heeft ook u daarover niet ingelicht. Dat is een feit. Als parlamentslid kan ik alleen maar betreuren dat er vanuit die richting geen info is gekomen. Ik vond het protocol een heel interessant document en daarin heb ik vastgesteld dat ook gemeenten aan de bel kunnen trekken in het geval van 'something's wrong'. Ik heb geen info gevonden dat Zwijndrecht in die tijd of zelfs daarvoor aan de bel is gaan trekken. Ik kan alleen maar vaststellen dat er een aantal zaken naast elkaar zijn blijven werken. Als er één iets is wat ik voor mezelf al noteer, is dat die doorstroming van info veel sneller en accurater zal moeten zijn zodat jullie al op het moment van de risicoanalyse die jullie maken kunnen zeggen: 'Opgelet, we hebben bloedresultaten van het agentschap Zorg en Gezondheid van een aantal jaren geleden die indiceren dat we daar wel mee moeten opletten'. Als jullie dat alleen al hadden geweten, dan hadden jullie misschien in die risicoanalyse andere overwegingen meegenomen op het humaan toxische vlak. Nogmaals, we bekijken dit met de bril en de wetenschap van 2017 waar, ik herhaal het nog eens, de waarden 30.000 keer minder straf waren dan die in het rapport-Tytgat stonden. Dank u wel.

De voorzitter: Zijn er nog collega's die in de tweede ronde bijkomende vragen hebben?

Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Ik heb nog enkele bijkomende vragen ter verduidelijking en ook omdat we bepaalde zaken in het verslag niet verkeerd zouden interpreteren.

Mijn eerste punt gaat over het BBO. Mijn collega stelde net dat door het BBO er eigenlijk bij voorbaat al uitsluitel was om stalen in het woongebied te nemen. Dat deed mij toch even de wenkbrauwen fronsen omdat ik denk dat artikel 38, §1, uit het Bodemdecreet het volgende stelt: "Een beschrijvend bodemonderzoek wordt uitgevoerd om de ernst van de bodemverontreiniging vast te stellen. Het beoogt een beschrijving te geven van de soort, de aard, de hoeveelheid, de concentratie, de oorsprong en de omvang van de verontreinigende stoffen of organismen, de mogelijkheid op verspreiding ervan en het gevaar op blootstelling eraan van mensen, planten en dieren en van het grond- en oppervlaktewater."

Ik lees nergens dat dat beperkt moet zijn tot het bronperceel. Met andere woorden: ik lees hier heel duidelijk dat de vervuiling in haar totaliteit in kaart moet worden gebracht.

Henny De Baets: Ja, maar dat hebben wij ook niet gezegd. Wij hebben gezegd ...

Tinne Rombouts: Neen, wacht, mijn collega verwees er daarnet naar dat het woongebied bij voorbaat zou zijn uitgesloten geweest op het moment dat er werd gebruikgemaakt van

het Bodemdecreet. Daar wil ik toch wel heel duidelijk antwoord op. Over de verdere onderzoeksdaden hebben we daarstraks gehoord dat er wordt gebruikgemaakt van het Bodemdecreet. Er werd verwezen naar communicatie waarin stond dat het wel moeilijk is om daarop te steunen en dat u dus eigenlijk daardoor bij voorbaat het woongebied zou hebben uitgesloten van staalname. Die laatste redenering volg ik niet. Volgt de OVAM die wel?

Henny De Baets: Eerlijk gezegd heb ik ze ook niet zo begrepen.

Tinne Rombouts: Maar dan is het duidelijk.

Henny De Baets: ik denk dat wij vanmorgen duidelijk hebben gezegd dat in een beschrijvend bodemonderzoek een afperking gebeurt van de verontreiniging en dat die vertrekt vanuit het bronperceel om dan te bekijken hoe ver de verontreiniging reikt in de omgeving.

Tinne Rombouts: Oké, dan is dat heel duidelijk. Dus ook het woongebied zou daarbij mee in beeld worden gebracht. Ik ben vooral blij dat als er inderdaad aanwijzingen aanwezig zouden zijn dat het woongebied effectief zou zijn geïmpacteerd, dat ook mee in beeld wordt gebracht.

Henny De Baets: Daarvoor dient een beschrijvend onderzoek.

Tinne Rombouts: Voilà. Dan zijn we het daar alleszins heel duidelijk over eens.

Ik wil nog even stilstaan bij het verhaal van de bijkomende metingen. Op dat vlak wordt er op de twee fronten gecommuniceerd. Ik denk dat ik het wel enigszins een stukje begrijp, en wil daarom mijn redenering even met u overlopen. Mochten we voor 200 of 300 procent zekerheid kunnen geven, dan moeten we bij wijze van spreken elke meter naast elkaar blijven meten. Als we vanuit wetenschappelijk oogpunt een standpunt vragen, eindigt de studie ook meestal met de aanbeveling dat het aangewezen is dat er het best bijkomend onderzoek gebeurt. Dat is een standaardzin. Ik kan daar vanuit mijn wetenschappelijke achtergrond en oogpunt zelfs nog begrip voor opbrengen. Omgekeerd is er heel duidelijk een oefening gemaakt rond de risicoafweging. Op het moment dat je beleid moet maken en politiek, en ook als administratie, tot besluitvorming moet komen, zijn risicoanalyses heel belangrijke instrumenten. Soms wordt er aan voorbijgegaan dat een risico-inschatting belangrijk is om tot besluitvorming te komen, maar ik wens niet dat dat instrument bij wijze van spreken helemaal zou worden weggevaagd met deze onderzoekscommissie, want ik denk dat we dan nog moeilijk tot besluitvorming kunnen komen. Ik zie hier jageknik. In die zin is het verhaal veel genuanceerder. Als we naar de risicoanalyse kijken en de noodzaak van verdere metingen in 2017 op basis van de toen gekende waarden voor het humaan risico, namelijk 100 microgram, die in het rapport-Tytgat waren vooropgesteld, dat begrijp ik dat er bij de risicoanalyses, cumulatief met de andere afwegingen die zijn gebeurd, minder noodzaak was om op dat moment te stellen dat er een groot probleem voor de volksgezondheid zou worden verwacht. Dat interpreteer ik zo op basis van de afwegingen en uitspraken die er zijn gebeurd, zonder dat je duidelijk kunt zeggen, zoals het misschien dan in het verslag van Lantis staat, dat er met zekerheid kan worden gesteld dat er geen enkel risico is voor iemand. Daar zitten heel wat nuanceverschillen in, maar op een bepaald moment moeten er wel keuzes worden gemaakt. Ik interpreteer het alleszins op die wijze. Mag ik voor een stuk van die interpretatie uitgaan?

Henny De Baets: Dat is dan welteverstaan vanuit het bodemaspect, hé.

Tinne Rombouts: Uiteraard.

Henny De Baets: Daar waar we ondertussen weten dat dit één aspect is van het totale verhaal.

Ann Cuyckens: Dan bedoel ik vooral de blootstellingsroute. Er zijn meerdere blootstellingsroutes. Dat is in Nederland intussen ook al duidelijk gebleken.

Tinne Rombouts: De lucht en het water.

Ann Cuyckens: Vorig jaar is er in studies in Nederland naar voren gekomen dat de binnenstofmetingen duidelijk hoger liggen.

Tinne Rombouts: Maar dat is ook kennis die we nu de laatste jaren verwerven.

Ann Cuyckens: Ja, natuurlijk.

Tinne Rombouts: Ik heb het nog over 2017.

Henny De Baets: Vandaar ook het belang van het nieuwe BBO dat al die blootstellingsroutes zal bekijken.

Tinne Rombouts: Inderdaad, dat is belangrijk. Als we niet vertrekken van het standpunt dat we een zwartepiet willen aanduiden, dan zal het ons misschien toch wel lukken om enigszins te begrijpen hoe de situatie was en waarom bepaalde keuzes op de een of andere manier zijn gemaakt. Ik begrijp vooral dat de wetenschappelijke kennis vandaag heel anders is dan 2017. De advieswaarden van Europa zijn duizenden malen verstrengd. Met andere woorden: stalen nemen in 2017 versus stalen nemen in 2021/2022 moeten we echt wel in een andere context zien.

Collega's, de belangrijkste uitdaging is om na te kijken op welke manier we eigenlijk kunnen vermijden dat stoffen of producten op de markt komen waarvan we vele jaren later pas het negatieve effect kunnen inschatten. Ik denk dat daarin onze grootste uitdaging ligt.

Henny De Baets: Ik wil daar misschien nog een ding aan toevoegen: bijkomende stalen nemen is één aspect van de onderzoeksdaten, want het onderzoek is blijven lopen. Stalen die in 2017 zijn genomen, moeten uiteraard worden getoetst aan de normen van 2017.

De voorzitter: Zijn er nog bijkomende vragen?

Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Ik was bij dezen al heel bezorgd over hen die op dat moment in het daglicht van vandaag zouden hebben gecommuniceerd.

De voorzitter: Dan denk ik dat we hier de hoorzitting kunnen afronden.

Ik zou graag alle getuigen willen bedanken om hier opnieuw te verschijnen. Ik denk dat we weer heel wat bijkomende informatie hebben gekregen. Het is wel duidelijk dat de interpretatie op een aantal punten niet helemaal gelijkloopt en dat maakt het voor ons als onderzoekscommissie nog een stevige opdracht om met onze conclusies te komen en zeker ook om goede aanbevelingen te formuleren voor de toekomst, want dat moet toch echt wel de belangrijkste doelstelling zijn.

Collega's, dank u wel allemaal voor vandaag en we zien elkaar snel terug.

Hannes ANAF,
voorzitter

Tinne Rombouts
Willem-Frederik Schiltz

Mieke Schauvliege,
verslaggevers